

ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет міжнародних відносин і права

Кафедра германської філології та перекладознавства

ДИПЛОМНА РОБОТА

магістр

Освітній рівень

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Шифр і назва галузі знань

Спеціальність 035 Філологія

Шифр і назва спеціальності

Спеціалізація 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська

на тему: **Термінологічна лексика психолого-соціальної сфери:
структурно-семантичний та перекладацький аспекти**

Шифр _____

Виконала:

студент 2 курсу, група ФПам-21-1

Підпис

Д. В. Данилюк

Ініціали, прізвище

Керівник:

к. пед. н., доцент

Вчене звання, науковий ступінь

Підпис

О. В. Тарасова

Ініціали, прізвище

Нормоконтроль: к. пед. н., доцент

Вчене звання, науковий ступінь

Підпис

О. О. Мацюк

Ініціали, прізвище

До захисту допускаю:

Зав. кафедри проф. Бойко Ю. П.

“ _____ ” _____ 2022 р.

Хмельницький, 2022

SUMMARY

Nowadays scientific terms play the major role in the communication among specialists of various fields, they help to share specific information, and take part in the development of science. This implies constant appearance of new lexical units in every field of human activity. Psychology is an old science that constantly develops and enriches its terminology with new terminological units from various scientific fields. Psychology is one of the few sciences that is studied not only by professionals and experts, but also by common readers who are interested in solving problems related to mental health, behavior and human development. Developmental psychology is one of the most significant branches of psychology science, which specializes in studying mental development of individuals from birth to the period of maturity. Thus studies carried out in this area in terms of translation are necessary and very relevant. This determines the **topicality** of the presented research.

The object of the thesis is psychological terms in scientific texts.

The subject of the thesis is the peculiarities of rendering psychological terms into target language and ways to translate them from English into Ukrainian.

The **purpose** of the study is to identify the features and methods of translating from English into Ukrainian of psychological terms in the field of child psychology.

This purpose required solving the following **tasks**: to analyze theoretical preconditions of the translation of English terms into Ukrainian in the field of developmental psychology; to give definitions to the notions "term" and "terminology"; to define the conceptual structure in the branch of children psychology; to distinguish psychological terms in the chosen texts and select their equivalents in Ukrainian; to distribute the selected terms according to their structural and semantic features and according to their origin; to analyze the translation methods of the terms of different groups in order to determine the dependence of the translation method on their structure and origin.

The methods of the scientific research are determined by the purpose and the tasks of the thesis. While conducting the research, the following methods were applied: a method of information search to create the basis for background and subject knowledge; an electronic data processing method; a method of comparing the source and translation texts in order to find out the translation methods which were used; a method of overall selection in order to pick out lexical units from the original text; a method of quantitative analysis, necessary to establish the quantitative indicators of applied translation techniques; a method of etymological analysis to find out the quantitative ratio of terms of different origins; a method of grammatical analysis to distribute the terms according to their structural features.

The principal statements to be defended:

1. The main components of extralinguistic competence necessary to translate English texts in the field of "child psychology" are the corresponding background and subject knowledge that is as significant as the knowledge of psychological terminology in general.
2. The method of translation into Ukrainian to a certain extent depends both on the structural and semantic features of the term. The method of selection of direct equivalents is preferable in the translation of simple, derivative terms, in turn, the method of calque is the main method of translation of complex terms and terminological phrases. Within the method of transcoding, the adaptive transcoding has an absolute advantage over the other types.
3. The choice of the translation method also shows a dependence on the etymology of the term. For the terms of Latin and Old English origin, the main method of translation was choosing the direct equivalent from the dictionary. Transcoding was the dominant method of translation applied to the terms of Greek origin. In the translation of terms of mixed origin the prevailing method was calque.

The scientific novelty of the research includes the definitions of translation methods used towards psychological terminology, which has a constant tendency

to update due to its high dynamic nature.

The theoretical value of the research is that its results complement the theory of translation studies. The results of the analysis provide new information on the peculiarities of the translation of English terms in the field of "Developmental Psychology".

The practical value of the research – the second chapter of this research provides an analysis of translation methods of English psychological terms in the field of "Developmental Psychology". The results of this research can be used as an auxiliary material in fulfilling of assignments for the classes of theory and practice of translation.

The approbation of the results of this research was carried out at the International Student Online Conference, November 17 2022, Vinnytsia. The article «Peculiarities of sociopsychological texts and ways of rendering them from English into Ukrainian» was published in the proceedings of the conference.

In the first chapter THEORETICAL PRECONDITIONS OF THE TRANSITION OF ENGLISH TERMS IN THE AREA OF DEVELOPMENTAL PSYCHOLOGY AND SOCIOLOGY the basic theoretical aspects in the translation of English psychological terms were described.

In the second chapter TRANSLATION INTO UKRAINIAN OF PSYCHOLOGICAL TERMS IN ENGLISH TEXTS IN THE FIELD OF CHILDREN PSYCHOLOGY AND SOCIOLOGY the practical aspects of translation of English psychological terms into Ukrainian were presented. The material includes 300 psychological terms.

The results of the research have shown that a trustworthy translation of psychological terms demands from the interpreter deep background knowledge of psychological science as well as highly professional usage of appropriate method of translation. In conclusion, it should be noted that the tasks are completed in full, the purpose is achieved.

АНОТАЦІЯ

У сучасному світі термінологічна лексика відіграє головну роль у спілкуванні фахівців різних галузей, в обміні інформацією, а також є невід'ємною частиною розвитку науки. Це передбачає постійну появу нових лексичних одиниць у кожній галузі людської діяльності. Психологія як наука бере свій початок у далекому минулому і до теперішнього моменту продовжує активно розвиватися й поповнювати свій термінологічний запас новими одиницями з різних наукових галузей. Психологія, що нерозривно пов'язана із соціологією – одна з небагатьох наук, яка вивчається не лише професіоналами та експертами, але й простими читачами, зацікавленими у вирішенні проблем, пов'язаних із психічним здоров'ям, поведінкою та розвитком людини.

Вікова психологія є однією з найбільш затребуваних галузей психології, яка спеціалізується на вивченні психічного розвитку людини з дня її народження до періоду зрілості. Дослідження, які здійснюються у цій галузі, з точки зору перекладу, є необхідними й актуальними. Це зумовлено тим, що за останнє десятиріччя, завдяки глобальній мережі Інтернет, значно зросла зацікавленість дитячою психологією з боку батьків, які самостійно прагнуть знайти відповіді на важливі для них питання щодо особливостей розвитку власних дітей на різних вікових етапах. Загальновідомо, що західноєвропейські та американські дослідження стрімко розвиваються, здійснюють нові відкриття у галузі психології. Таким чином, адекватний та повноцінний переклад сучасних праць та досліджень у цій галузі може підвищити рівень знань експертів психологічної науки в цілому, а також надати змогу батькам отримувати всебічну інформацію щодо виховання та взаєморозуміння з дітьми, на основі останніх світових досліджень. Усе зазначене вище зумовлює актуальність дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська робота пов'язана з проблематикою наукової теми кафедри германської філології та перекладознавства «Проблеми лексико-граматичної семантики, прагматики та стилістики в когнітивно-дискурсивній парадигмі».

Об'єктом дослідження є психологічні терміни англійської мови у текстах оригіналу та їх відповідники у текстах перекладу українською мовою.

Предметом дослідження є особливості застосування прийомів перекладу англійських психологічних термінів у галузі вікової психології.

Мета роботи – вивчити особливості функціонування психологічних термінів в наукових текстах у галузі вікової психології та застосувати адекватні способи їх перекладу на цільову мову.

Мета дослідження передбачає вирішення таких завдань:

- 1) проаналізувати теоретичні передумови перекладу українською мовою англійських термінів у галузі вікової психології та соціології;
- 2) визначити понятійну структуру сфери вікової психології;
- 3) дослідити структурно-семантичні особливості психологічних терміносполучень та способи їх перекладу;
- 4) проаналізувати способи збереження інваріантності змісту на рівні речення в текстах психологічної тематики при перекладі з англійської на українську мову;
- 5) проаналізувати способи перекладу термінів різних груп з метою встановлення залежності способу перекладу від їх структури та походження.

Методи дослідження визначаються метою та завданнями роботи. Вирішення поставлених завдань здійснюється через комплекс методів сучасної лінгвістики: метод контекстуального аналізу – для виявлення значень мовних одиниць; метод порівняльного аналізу – для зіставлення оригіналу та перекладу; метод інформаційного пошуку для створення бази фонових та предметних знань; метод електронної обробки даних; метод суцільної вибірки, використаний для відбору лексичних одиниць з тексту

оригіналу; метод кількісного аналізу, необхідний для встановлення кількісних показників застосованих перекладацьких прийомів; метод етимологічного аналізу для з'ясування кількісного співвідношення термінів різного походження; метод граматичного аналізу для розподілу термінів за структурною ознакою; а також використання комбінації структурного, психологічного, формального, порівняльного й інтертекстуального методів – для аналізу текстів оригіналу.

Положення, що виносяться на захист:

1. Головними складовими екстралінгвістичної компетентності, які є необхідними при перекладі англomовних текстів галузі вікової психології є відповідні фонові та предметні знання, що межують зі знанням психологічної термінології в цілому.

2. Спосіб перекладу українською мовою певною мірою залежить як від структурно-семантичних особливостей терміна, так і від його походження. Застосування словникового відповідника є найпродуктивнішим при перекладі простих і похідних термінів, прийом калькування є головним способом перекладу складних термінів та термінологічних словосполучень. В межах транскодування абсолютну перевагу має адаптивне транскодування.

3. Вибір способу перекладу також залежить від етимології терміна. Для термінів латинського та староанглійського походження були застосовані різні способи перекладу, головним з яких стало застосування словникового відповідника. Домінуючим способом перекладу термінів давньогрецького походження є транскодування. При перекладі термінів змішаного походження переважає прийом калькування.

Наукова новизна роботи полягає в описі способів перекладу психологічної термінології, яка має тенденції до постійного оновлення внаслідок динамічного характеру. У роботі здійснено дві класифікації психологічної термінології: за структурно-семантичними ознаками й етимологією.

Результати дослідження можуть бути використані як допоміжний матеріал у підготовці до занять з основ перекладознавства, практики перекладу, а також у спецкурсах із термінознавства та перекладу наукових текстів, що визначає практичне значення дослідження.

Апробація роботи. Результати роботи обговорювалися на Міжнародній студентській інтернет-конференції 17 листопада 2022 р. у м. Вінниця. За результатами обговорення опубліковано тези «Peculiarities of sociopsychological texts and ways of rendering them from English into Ukrainian» у збірнику матеріалів конференції.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Основний зміст дослідження викладено на 71 с. Повний обсяг дослідження – 127 с.

У вступі обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та конкретні завдання дослідження, його наукову новизну, теоретичне значення та практичну цінність, визначено матеріал, джерела дослідження, його методи.

У першому розділі висвітлено теоретико-методологічну базу роботи та встановлено особливості функціонування психологічних термінів у науковій літературі.

У другому розділі досліджуються структурно-семантичні особливості й основні прийоми перекладу термінологічної лексики у галузі вікової психології та соціології.

Результати дослідження показали, що достовірний переклад психологічних термінів вимагає від перекладача глибоких знань психологічної науки, а також високопрофесійного використання відповідного способу перекладу. Підсумовуючи, слід зазначити, що поставлені завдання виконано в повному обсязі, мети досягнуто.

ЗМІСТ

ВСТУП	10
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ТЕРМІНІВ ПСИХОЛОГО-СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ ..	15
1.1. Термін як багатогалузева номінативна одиниця	15
1.2. Особливості психологічного терміну та проблематика його перекладу ..	20
1.3. Понятійна структура дитячої психології у складі вікової психології	25
Висновки до Розділу 1	34
РОЗДІЛ 2. ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ У АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТАХ З ВІКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ	35
2.1. Аналіз англomовних психологічних та соціологічних текстів. Відбір матеріалу дослідження.....	35
2.2. Способи перекладу термінів відповідно до їх структурно-семантичних ознак.....	43
2.3. Способи перекладу термінів відповідно до їх походження	60
2.4. Структурні особливості та способи перекладу англomовних психологічних терміносполучень	66
2.5. Структурні особливості та способи перекладу психологічних текстів на рівні речень.....	70
Висновки до Розділу 2	74
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ	77
ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	79
ДОДАТКИ	86

ВСТУП

У сучасному світі термінологічна лексика відіграє головну роль у спілкуванні фахівців різних галузей, в обміні інформацією, а також є невід'ємною частиною розвитку науки. Це передбачає постійну появу нових лексичних одиниць у кожній галузі людської діяльності. Психологія як наука бере свій початок у далекому минулому і до теперішнього моменту продовжує активно розвиватися й поповнювати свій термінологічний запас новими одиницями з різних наукових галузей. Психологія, що нерозривно пов'язана із соціологією – одна з небагатьох наук, яка вивчається не лише професіоналами та експертами, але й простими читачами, зацікавленими у вирішенні проблем, пов'язаних із психічним здоров'ям, поведінкою та розвитком людини.

Вікова психологія є однією з найбільш затребуваних галузей психології, яка спеціалізується на вивченні психічного розвитку людини з дня її народження до періоду зрілості. Дослідження, які здійснюються у цій галузі, з точки зору перекладу, є необхідними й актуальними. Це зумовлено тим, що за останнє десятиріччя, завдяки глобальній мережі Інтернет, значно зросла зацікавленість дитячою психологією з боку батьків, які самостійно прагнуть знайти відповіді на важливі для них питання щодо особливостей розвитку власних дітей на різних вікових етапах. Загальновідомо, що західноєвропейські та американські дослідження стрімко розвиваються, здійснюють нові відкриття у галузі психології. Таким чином, адекватний та повноцінний переклад сучасних праць та досліджень у цій галузі може підвищити рівень знань експертів психологічної науки в цілому, а також надати змогу батькам отримувати всебічну інформацію щодо виховання та взаєморозуміння з дітьми, на основі останніх світових досліджень. Усе зазначене вище зумовлює **актуальність дослідження.**

Принципові підходи до вивчення терміна і термінології у вітчизняній лінгвістиці засновані на дослідженнях Д. С. Лотте, О. О. Реформатського, В. М. Лейчика, В. П. Даниленка, Т. Р. Кияка [10; 41; 56; 42; 16; 30]. На думку більшості вчених, основним елементом термінології як складової терміносистеми є термін. Таким чином, не визначивши місце терміна у сучасному мовознавстві та його основних ознак, не можливо розглядати будь-яку терміносистему. Це й зумовлює мету дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Магістерська робота пов'язана з проблематикою наукової теми кафедри германської філології та перекладознавства «Проблеми лексико-граматичної семантики, прагматики та стилістики в когнітивно-дискурсивній парадигмі».

Об'єктом дослідження є психологічні терміни англійської мови у текстах оригіналу та їх відповідники у текстах перекладу українською мовою.

Предметом дослідження є особливості застосування прийомів перекладу англійськомовних психологічних термінів у галузі вікової психології.

Мета роботи – вивчити особливості функціонування психологічних термінів в наукових текстах у галузі вікової психології та застосувати адекватні способи їх перекладу на цільову мову.

Мета дослідження передбачає вирішення таких завдань:

6) проаналізувати теоретичні передумови перекладу українською мовою англійськомовних термінів у галузі вікової психології та соціології;

7) визначити понятійну структуру сфери вікової психології;

8) дослідити структурно-семантичні особливості психологічних терміносполучень та способи їх перекладу;

9) проаналізувати способи збереження інваріантності змісту на рівні речення в текстах психологічної тематики при перекладі з англійської на українську мову;

10) проаналізувати способи перекладу термінів різних груп з метою встановлення залежності способу перекладу від їх структури та походження.

Матеріалом дослідження слугували 300 англомовних психологічних й соціологічних термінів та їх відповідники в українській мові. Відбір матеріалу для дослідження був здійснений шляхом пошуку галузевої літератури та складання термінологічного словника із 300 одиниць.

Методи дослідження визначаються метою та завданнями роботи. Вирішення поставлених завдань здійснюється через комплекс методів сучасної лінгвістики: метод контекстуального аналізу – для виявлення значень мовних одиниць; метод порівняльного аналізу – для зіставлення оригіналу та перекладу; метод інформаційного пошуку для створення бази фонових та предметних знань; метод електронної обробки даних; метод суцільної вибірки, використаний для відбору лексичних одиниць з тексту оригіналу; метод кількісного аналізу, необхідний для встановлення кількісних показників застосованих перекладацьких прийомів; метод етимологічного аналізу для з'ясування кількісного співвідношення термінів різного походження; метод граматичного аналізу для розподілу термінів за структурною ознакою; а також використання комбінації структурного, психологічного, формального, порівняльного й інтертекстуального методів – для аналізу текстів оригіналу.

Положення, що виносяться на захист:

4. Головними складовими екстралінгвістичної компетентності, які є необхідними при перекладі англомовних текстів галузі вікової психології є відповідні фонові та предметні знання, що межують зі знанням психологічної термінології в цілому.

5. Спосіб перекладу українською мовою певною мірою залежить як від структурно-семантичних особливостей терміна, так і від його походження. Застосування словникового відповідника є найпродуктивнішим при перекладі простих і похідних термінів, прийом калькування є головним способом перекладу складних термінів та термінологічних словосполучень. В межах транскодування абсолютну перевагу має адаптивне транскодування.

6. Вибір способу перекладу також залежить від етимології терміна.

Для термінів латинського та староанглійського походження були застосовані різні способи перекладу, головним з яких стало застосування словникового відповідника. Домінуючим способом перекладу термінів давньогрецького походження є транскодування. При перекладі термінів змішаного походження переважає прийом калькування.

Наукова новизна роботи полягає в описі способів перекладу психологічної термінології, яка має тенденції до постійного оновлення внаслідок динамічного характеру. У роботі здійснено дві класифікації психологічної термінології: за структурно-семантичними ознаками й етимологією.

Результати дослідження можуть бути використані як допоміжний матеріал у підготовці до занять з основ перекладознавства, практики перекладу, а також у спецкурсах із термінознавства та перекладу наукових текстів, що визначає **практичне значення дослідження**.

Апробація роботи. Результати роботи обговорювалися на Міжнародній студентській інтернет-конференції 17 листопада 2022 р. у м. Вінниця. За результатами обговорення опубліковано тези « Peculiarities of sociopsychological texts and ways of rendering them from English into Ukrainian » у збірнику матеріалів конференції.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел. Основний зміст дослідження викладено на 71 с. Повний обсяг дослідження – 127 с.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовано мету та конкретні завдання дослідження, його наукову новизну, теоретичне значення та практичну цінність, визначено матеріал, джерела дослідження, його методи.

У **першому розділі** висвітлено теоретико-методологічну базу роботи та встановлено особливості функціонування психологічних термінів у науковій літературі.

У **другому розділі** досліджуються структурно-семантичні особливості

й основні прийоми перекладу термінологічної лексики у галузі вікової психології та соціології.

У загальних висновках підбито підсумки дослідження.

Перелік використаних джерел охоплює 75 праць зарубіжних і вітчизняних вчених.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ТЕРМІНІВ ПСИХОЛОГО-СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ

1.1. Термін як багатогалузева номінативна одиниця

Існує велика кількість визначень слова «термін», які, загалом, характеризують його як спеціальну лексичну одиницю, що вживається для позначення понять у певній науково-технічній галузі. Науковці здійснили багато спроб дати визначення поняттю «термін», але жодне з них не отримало більшості голосів вчених. Тому поняття наукового терміну так і залишається невизначеним, однак це не заважає виокремлювати його у фаховому тексті. Терміни різних галузей науки утворюють системи, взаємозв'язок яких ґрунтується на принципі понятійних кореляцій професійного знання, основним завданням яких є вираження цих знань за допомогою засобів мови [37]. Саме висока системна організація є ключовою відмінністю термінів від загальноживаної лексики [27].

Термін (від лат. *terminus* – межа, кордон) – це спеціальне слово (або кілька слів), яке чітко й однозначно дає визначення окресленому поняттю та його співвідношенню з іншими поняттями в межах спеціальної сфери та особливих умов його вживання. О. Реформатський зазначає, що будь-який термін є словом, але не будь-яке слово є терміном, і тому має обмежену сферу вживання [56, с. 45]. В Ярцева у своєму лінгвістичному енциклопедичному словнику дає таке визначення поняття «термін» – слово або словосполучення, що позначає поняття спеціалізованої галузі знань чи діяльності» [90, с. 478]. А. В. Суперанська характеризує термін як «словесне позначення поняття, що входить у систему понять певної області професійних знань та є головним понятійним елементом мови для спеціальних цілей [34].

Термінологію розглядають як сукупність термінів, яка виникла під впливом формування будь-якої науки та використовується для позначення

особливих понять і предметів. У процесі становлення й розвитку термінології будь-якої науки в зв'язку з виникненням відповідної галузі знання, структура терміна визначається його змістом. Таким чином, з усе стрімкішим розвитком науки і технічного прогресу, мовні засоби, що позначають нові предмети або поняття, стають складнішими. В основі описаного процесу лежить екстралінгвальний чинник.

Термінологія стала окремим об'єктом лінгвістичного дослідження лише впродовж останніх кількох десятиліть у зв'язку із значним прогресом науки і техніки. Термінологія займається прошарком лексики, до складу якого входять назви предметів, дій, процесів, явищ, осіб, безпосередньо пов'язаних з певною галуззю. Вона вивчає терміни – особливі слова та словосполучення, які вживаються у певному контексті [90]. Термінологія також означає більш формальну дисципліну, яка систематично вивчає поняття, специфічні певній галузі або сфері людської діяльності, за допомогою дослідження та аналізу термінів у даному контексті, з метою підвищення правильності вживання певного терміну [51]. Термінологія базується на власних теоретичних принципах й охоплює такі аспекти: аналіз понять та понятійних структур, які вживаються у певній галузі або сфері людської діяльності; визначення термінів, які позначають поняття; встановлення відповідності між термінами різних мов; упорядкування термінології у базах даних; керування термінологічною базою даних; створення нових термінів. Як дисципліна, термінологія тісно пов'язана з перекладом, оскільки паралельно вивчається в університетах та лінгвістичних школах. Великі департаменти перекладів та бюро перекладів часто відокремлюють відділ термінології, а також спонукають перекладачів до здійснення термінологічних досліджень.

Термін є частиною системи, якщо під системою розуміти сукупність елементів цілого, між якими існує обов'язковий зв'язок. Сукупність зв'язків всередині такого цілого зумовлює його структуру [14]. Вивчаючи поняття «термінологія» слід зазначити, що воно не тотожне поняттю

«терміносистеми». В. М. Лейчик вважає, що терміни «термінологія» і «терміносистема» головним чином відрізняються наявністю наукової теорії або концепції. Посилаючись на твердження цього дослідника, в терміносистемі одиниці формуються на основі певної концепції, в той час як термінологія не має подібного в своїй основі, що свідчить про її нездатність розкрити безліч понять конкретної науки [21]. Існує припущення, що терміносистема утворилася штучним шляхом і є власне термінологією, але в упорядкованому вигляді. У своїй праці Н. С. Шарафутдінова виокремлює такі функції понять «термінологія» та «терміносистема»: «Якщо термінологія – це сукупність термінів, які виконують номінативну функцію, то терміносистема – це сукупність термінів, що динамічно розвиваються та виконують комунікативну функцію» [42]. Якщо розглядати кореляцію термінів та загальноживаної лексики, слід зазначити, що функціонування обох груп здійснюється за однаковою системою, тобто такі явища, як полісемія, синонімія, омонімія та антонімія також є характерними для термінології. Однак, зазначені лексико-семантичні процеси визначаються особливими властивостями, притаманними конкретній дисципліні, та які не порушують межі смислової визначеності терміна [17].

З огляду на те, що «в якості головних категорій терміносистем виступають процеси, явища, предмети, а також властивості», І. Н. Ремхе підкреслює номінативний характер термінології [30]. Але слід брати до уваги, що номінативність є характерною для всіх іменників, таким чином не слід розглядати її як специфічну особливість термінів. У своїх дослідженнях, І. І. Чіронова дає такі характеристики термінології: належність термінології до певної області знань; наявність упорядкованої та ізольованої системи у рамках конкретної галузі знань; кореляція з конкретним поняттям [41].

Систематизація термінів відіграє основну роль у взаєморозумінні фахівців наукових галузей, незалежно від мови, якою вони користуються. Саме високий ступінь системної організації є головною відмінністю термінів від загальноживаної лексики [42]. Терміни різних галузей знань та науки

утворюють системи, взаємозв'язок яких ґрунтується, перш за все, на принципі понятійних кореляцій професійних знань. Завданням таких кореляцій є вираження цих знань за допомогою засобів мови [37].

Більшість сучасних дослідників поділяють думку про те, що основою для систематизації термінів часто виступають відносини частини до цілого [42]. Крім того, такі відносини виявляють не лише системність термінології, але й логіку її організації [44]. У свою чергу, Л. А. Чернишова акцентує на багаторівневій ієрархії структурно-семантичних зв'язків і про їхню здатність відображати ступінь розвитку наукової думки певної дисципліни [40]. Розкриваючи участь подібних семантичних зв'язків в систематизації галузевої термінології, Н. С. Шарафутдінова наголошує, що «термінологічна одиниця не існує ізольовано, а функціонує в системі і має з іншими лексемами в межах термінології тісні лексико-семантичні відносини: синонімічні, антонімічні, родовидові» [42].

Вивчаючи питання систематизації термінології, інша дослідниця – О. С. Коршунова віддає перевагу тезаурусному підходу, який полягає в успішному вивченні не тільки термінології певної дисципліни, але й її взаємозв'язків і контекстів. Перевага такого підходу пояснюється тим, що здатність описати певну предметну галузь лежить в основі її оволодіння в цілому [16].

Терміни, на думку Т. А. Новікової, можуть бути систематизовані за двома самостійними принципами: «конкретні й абстрактні» та «загальні, одиничні та збірні» [26]. Існує три умови реалізації системності термінології, а саме: «Термінологічна система повинна ґрунтуватися на класифікації понять; необхідно виділяти термінологічні ознаки і поняття, ґрунтуючись на класифікаційних схемах; слова повинні відображати спільність термінологізованого поняття з іншими та його специфічними рисами». Крім того, автор наголошує на можливості класифікації термінів на основі їх структури та ступеню складності: мікро- та макротерміносистеми, а також «ієрархічні, багатоаспектні та гніздові» [38].

Основою для класифікації та систематизації термінів, на думку В. І. Литовченко, можуть бути їх ознаки, пов'язані з тією наукою або галуззю знань, до якої вони належать, наприклад, функціональні, екстралінгвістичні та лінгвістичні, а також формальні та змістовні [23]. Так, за змістом, можна виділити теоретичні терміни, утворені на основі абстрактних понять, і терміни спостереження – реальні об'єкти. Однак найбільш детальною класифікацією термінів є класифікація відповідно до найменування об'єкта, а саме: поділ термінів за галузями знань або діяльності. Перелік цих сфер може бути узагальнено представлений таким чином: наука, техніка, виробництво [23].

Визначенням ролі термінів у науковому пізнанні цілеспрямовано займається когнітивне термінознавство, хоча когнітивні характеристики терміноодиниць і їх функція у загальному процесі наукового пізнання, вивчення проблем взаємовпливу термінології (її упорядкованості, системності) і словникового складу мови в сучасному мовознавстві потребують більше уваги з боку науковців. У низці робіт вказується на такі основні когнітивні, або гносеологічні функції термінології, як фіксація, збереження й передача знань (інструментальна функція), а також евристична і як її різновид – систематизуюча функція термінів. Іноді загальні функції терміна зводяться до номінативної функції, або функції фіксації знання: сигніфікативної, або знакової функції, комунікативної, або функції передачі знання та прагматичної функції [42]. Детальна типологія функцій терміна, у яких поряд із виявленням традиційними (інструментальної, комунікативної, евристичної, системної тощо) обґрунтовано нові специфічні функції (діагностична, прогностична тощо), подається у працях Т. Р. Кияка [30].

Підсумовуючи, зазначимо, що термінологія – це систематизована сукупність термінів, головними характерними ознаками якої є точність, динамічність, визначення певного кола знань у межах конкретної галузі. Вищесказане дає підстави для розуміння терміна як слова, яке у всіх своїх

значеннях чи в частині значень, виражає спеціальне поняття науки , техніки, виробництва тощо, і яке функціонує переважно у спеціальній сфері. Пріоритетними для терміна вважають такі властивості: співвіднесення з відповідним поняттям у лексичній системі певної галузі науки або техніки , системність, стилістична нейтральність, наявність точної дефініції, стислість , спеціальна сфера функціонування, незалежність від контексту, моносемія , можливість існування у вигляді слова або словосполучення , мотивованість, загальноприйнятність.

1.2. Особливості психологічного терміну та проблематика його перекладу

При оволодінні понятійним і термінологічним апаратом психології можуть виникнути труднощі у відокремленні форми слова від його значення . Ця складність пояснюється тим, що в процесі використання спеціальної психологічної та соціологічної термінології, людина знаходиться в системі індивідуалізованих значень, які лише частково перетинаються з прийнятими в психології науковими поняттями. Труднощі оволодіння понятійним апаратом психології зумовлені не лише зв'язком між мовою і мисленням , а й особливостями предмету психології. На сучасному етапі понятійна система психології відображає всі етапи розвитку цієї науки [32].

Сучасна психологічна термінологія є об'ємною і складною системою. Психологія об'єднує науку і практику діагностики й запобігання різних захворювань, внаслідок чого має складну макротерміносистему. Під психологічним терміном розуміємо слово або словосполучення, метою якого є позначення понять і предметів психології , а також її галузей. Психологічні терміни становлять основний смисловий зміст психологічних текстів [24]. Також варто зазначити, що основна частина понять психологічної терміносистеми бере свій початок від латинської та грецької мов. Нині нові

терміни виникають переважно в англійській мові. Також існує тенденція до семантичної уніфікації систем термінів однієї і тієї ж науки в різних мовах (однозначна відповідність між термінами різних мов) і до використання інтернаціоналізмів в термінології.

На сучасному етапі спостерігається все частіше вживання наукових психологічних термінів у повсякденній лексиці. Відповідно, близькість до повсякденного життя є характерною особливістю психологічних термінів. Також стан психології як самостійної науки характеризується не тільки зацікавленістю нефаківців, а й активною взаємодією з такими науками, як філософія, соціологія, медицина, що сприяє збагаченню універсальної психологічної термінології. Більшість лексичних одиниць в сучасних психологічних словниках припадає на суміжні з психологією науки. Для психологічної термінології є властивим активне збагачення шляхом тісного зв'язку з іншими науковими галузями. Так, Л. М. Билда підкреслює, що міжпредметних характер надає психології унікальності, а також дозволяє включати її в сферу як природничих, так і гуманітарних наук [6]. Крім цього, в процесі формування психологічних понять важливу роль відіграє власне психологічне пізнання дійсності і життєвий досвід.

Психологічні терміни поділяють на дві групи, з огляду на їх морфологічну будову: на прості та складні номінації. Приблизно 70% термінів у психології належать до простих термінів [17]. Деякі інші дослідники класифікації термінів зазначають, що терміни-словосполучення також є не менш важливою групою психологічних термінів. Л. М. Лемайкіна стверджує, що терміни-словосполучення становлять значну частину психологічної термінології та складаються здебільшого з двох компонентів [22]. Щодо цього В. С. Виноградов припускає, що термін може складатися з однієї лексичної одиниці, яка є головною у розкритті змісту даного терміну, або ж бути частиною термінологічного словосполучення з різними визначеннями, які можуть видозмінюватися та конкретизувати зміст терміну [9].

Терміноутворювальні чинники поділяються на екстралінгвістичні та лінгвістичні. Завдяки стрімкому розвитку психології, використанню новітніх технологій та упорядкуванню наукового знання, з'являються нові наукові номінації, які можна віднести до екстралінгвістичного чинника. Визначення лінгвістичних чинників утворення психологічних термінів зумовлено різноманіттям їх понятійних зв'язків. Також психологічні терміни можна розподілити відповідно до їх функціональних ознак: загальнонаукові, міжнаукові, спеціальні та вузькоспеціальні. До загальнонаукових термінів можна віднести терміни «ієрархія» та «аргумент», до міжнаукових – «особистість» та «мобільність». Прикладами спеціальної психологічної термінології є лексичні одиниці «афект» та «нав'язливий стан», вузькоспеціальної – «персеверація» та «сугестія» [22].

Точний переклад термінів, як головних одиниць тексту спеціальної спрямованості, є обов'язковою умовою правильності перекладу всього тексту в цілому [28; 36]. Під терміном «перекладність» А. Д. Швейцер має на увазі можливість здійснення перекладу, а також встановлення еквівалента мовної одиниці оригіналу в мові перекладу [43]. Саме всебічне збагачення мови, шляхом розвитку суспільства і активна міжнаціональна комунікація сприяють досягненню більш точної перекладності [31].

У процесі перекладу психологічних текстів виникає низка труднощів. Наприклад, Л. М. Лемайкіна виділяє кілька проблем перекладу психологічних термінів. По-перше, диференціація термінів від нетермінів є досить складною. По-друге, існують «авторські» терміни, за допомогою яких фахівці дають власні визначення спеціальним поняттям. У зв'язку з цим їх переклад і осмислення можуть викликати певні труднощі [22]. Також, у процесі перекладу труднощі можуть виникати при невідповідності лексичного складу і морфо-синтаксичної структури терміна, а також при невідповідності граматичної форми будь-якого елемента співвіднесених термінів в мові оригіналу і мові перекладу [3]. Відповідно, навіть володіння основами перекладу наукових текстів, а також досконалість у використанні

психологічної термінології може виявитися недостатньою для адекватної передачі терміна. Більш того, тривала робота лише з стійкими термінами ставить під сумнів вибір того чи іншого еквівалента, з огляду на динамічний характер термінології [30].

Рівень еквівалентності в практиці перекладу є одним із ключових понять, яке дозволяє визначити наскільки схожі тексти оригіналу і перекладу в конкретній ситуації. Чимало дослідників займалися проблемою еквівалентності перекладу. Так, Ю. Найда представив концепцію про два типи еквівалентності при перекладі: формальну та динамічну, в якій перша орієнтована на оригінал, а друга має на меті досягти тотожної реакції у того, хто сприймає переклад [54]. В. Н. Комісаров виділяє п'ять рівнів еквівалентності з різним ступенем смислової подібності в оригіналі та перекладі. Інваріантною при цьому залишається головна комунікативна функція висловлювання: еквівалентність на рівні мети комунікації, ідентифікації ситуації та способу її опису, а також на рівні значень синтаксичних структур та вербальних знаків. Крім того, в кожному рівні знаходиться одиниця попереднього рівня [15].

Еквівалентність перекладу залежить від вмінь перекладача, характерних ознак мов та культур, а також від проміжку часу створення та характеру початкового та перекладеного текстів [52]. Понятійна еквівалентність може бути розділена на три категорії: повна (при якій поняття тотожні за всіма ознаками), часткова і понятійна безеквівалентності (повне неспівпадання понятійних ознак).

Безеквівалентна лексика – це одиниці, які не мають регулярних відповідників у мові перекладу. Також до цієї категорії належать термінологічні одиниці. Хоча, В. С. Виноградов вважає, що сам термін «безеквівалентна лексика» не є коректним, оскільки в ході перекладу термінологічні одиниці все ж знаходять еквіваленти [8]. Існує кілька припущень виникнення безеквівалентної лексики, наприклад, відсутність предметного аналога або тотожного поняття в мові перекладу, а також

розбіжності в лексико-стилістичних властивостях мов [29]. На думку Е. С. Баскакової, тільки термін, який є новим в мові перекладу та, який стосується поняття, опис якого не був наданий раніше, може вважатися безеквівалентним [4]. Таким чином, в кожній галузі знань та професійної діяльності існує величезна кількість одиниць безеквівалентної лексики, які регулярно виникають паралельно з розвитком науки [53]. Усі ці одиниці мови вимагають виявлення, а також правильного вибору способів перекладу. Для досягнення точного перекладу, перекладач повинен вміти правильно обирати стратегії і способи перекладу. Це має особливу значення при перекладі спеціальної лексики через те, що її неточний переклад може спричинити спотворення змісту всього тексту. «Глумачний перекладацький словник» визначає спосіб перекладу як «об'єктивно існуючу закономірність переходу від однієї мови до іншої в перекладацькій діяльності» [35].

При роботі зі спеціальною лексикою перекладач звертається до таких методів перекладу, як калькування (заміна частин слова прямими лексичними відповідниками в мові перекладу), дослівного перекладу (здебільшого терміни без складності в перекладі), запозичення (відтворення звукової або графічної форми слова). Також при перекладі психологічної літератури використовується спосіб описового перекладу, який розкриває значення терміна за допомогою розгорнутих словосполучень. Слід зазначити, що в деяких випадках перекладу доречним є одночасне використання двох або кількох способів перекладу. Л. М. Алексєєва вважає, що при перекладі складних термінів, переклад яких повинен відповідати існуючій дійсності в представленій спеціальної галузі, необхідно використовувати адаптивну стратегію або стратегію пристосування [1]. Відповідно, можна зробити висновок, що для найбільш адекватного перекладу психологічних термінів, необхідно не лише правильно обрати спосіб перекладу, а також враховувати оточення термінів, і за необхідності надавати коментарі та пояснення.

1.3. Понятійна структура дитячої психології у складі вікової психології

Історія психології бере свій початок в середині XIX століття. До цього психологія довгий час була розділом філософії, яка стала для психології джерелом центральних понять. Спочатку тексти з психології широко використовувалися в багатьох наукових сферах, і на сучасному етапі утворився новий шар психологічної мови, який використовується в обміні інформацією експертами і фахівцями [51].

Вікова психологія – це галузь психологічної науки, яка вивчає закономірності розвитку та функціонування психіки людини на всіх етапах її індивідуального життя, тобто онтогенезу [25]. Людське дорослішання становить приблизно четверту частину індивідуального життєвого шляху людини. Природні та суспільні умови визначають зміни, що відбуваються в тілесному і психічному житті людини. Ці зміни можливо охарактеризувати як закономірні та прогресивні, які виявляються у послідовності вікових періодів розвитку: зародження життя дитини, вік немовляти, раннє дитинство, дошкільний та молодший шкільний вік, стадія підлітка, яка переходить у юність. Потім ідуть періоди дорослості, що закінчується старістю [25].

Взаємовідносини індивіда з суспільним середовищем, його психічна діяльність та фізичний стан є характерними для кожного періоду життя. Так, спеціалізацією вікової психології є з'ясування динамічних прогресивних змін психіки людини впродовж її життя [11]. Свої коріння вікова психологія бере ще з античності. Аналізуючи зміст поняття душі, давньогрецький філософ Геракліт вважав, що душа розвивається, підкоряючись законам космосу, та з віком стає більш «сухою та гарячою» у дорослої людини, що забезпечує її більшу поміркованість та мудрість [11].

Вікова психологія перебуває у тісному зв'язку з іншими гуманітарними науками. Наприклад, педагогіка використовує теоретичну

базу дитячої психології для правильної організації навчання та виховання дітей та молоді . Анатомія та фізіологія споріднена з віковою психологією щодо питань фізіологічного підґрунтя психічного розвитку. Але найбільше предмет вивчення вікової психології ріднить її з іншими галузями психології, а саме загальною , педагогічною, соціальною, диференціальною, спеціальною та сімейною [11].

Дитяча психологія – це галузь психологічної науки, яка вивчає факти і закономірності психічного розвитку дитини на різних вікових етапах, а також особливості переходу від одного вікового етапу на інший . Дитяча психологія детально розглядає і досліджує психіку , свідомість, психічний розвиток дитини від моменту народження до зрілості. Дитяча психологія є одним із розділів вікової психології, яка відрізняється від інших галузей психології тим, що її науковим об’єктом є не самі психологічні явища, а їх розвиток і вікова мінливість [25].

До ключових понять дитячої психології відносять категорії «вік», «дитинство », «розвиток», «зростання», «детермінізм», «гетерохронність», «системність», а також «соціальна ситуація розвитку», «провідний вид діяльності» та деякі інші поняття основних напрямів розвитку зарубіжної та вітчизняної психології.

Для виділення поняттєвого та термінологічного складу сфери дитячої психології були проаналізовані англійські тексти, на основі яких були виділені поняттєві категорії і складено відповідні поняттєві схеми [46; 48; 49; 50; 58]. Розглянемо етапи когнітивного розвитку дитини, запропоновані дослідником Ж. Піаже [58]. Жан Піаже розробив теорію, яка виділяє чотири важливі етапи когнітивного розвитку (*cognitive development stages*): сенсоромоторний (*sensorimotor*), передопераційний (*preoperational*), конкретний операційний (*concrete*) та формально-операційний (*formal operations*) етапи . Піаже дійшов висновку, що адаптація (*adaption*) до навколишнього середовища здійснюється через певні схеми та відбувається шляхом асиміляції (*assimilation*) та пристосування (*accommodation*).

Сенсоромоторний етап: (від народження до 2 років) це перший етап теорії, на якому діти опановують головні сенсорні відчуття (*basic senses*): зір (*vision*), слух (*hearing*) та моторику (*motor skills*). На цьому етапі розуміння життя у дитини обмежене, але воно постійно розвивається разом з досвідом та взаємовідносинами (*interaction*). За словами Піаже , коли немовля (*infant*) досягає 7-9 місяців , у нього починає розвиватися розуміння предметної константності (*object permanence*). Це означає, що дитина має здатність (*ability*) розуміти, що предмети продовжують існувати навіть тоді, коли їх неможливо побачити.

Передоперативний етап: (приблизно з 2 років до 7 років) на цьому етапі розвитку діти молодшого віку починають аналізувати навколишнє середовище (*environment analysis*), використовуючи ментальні символи (*mental symbols*). Ці символи часто містять слова та образи, і дитина починає застосовувати їх у своєму повсякденному житті , зіштовхуючись з різними об'єктами, подіями та ситуаціями . Причиною того, чому Піаже назвав цей етап «передоперативним», полягає в тому, що діти в цей період не здатні здійснювати конкретні когнітивні дії (*specific cognitive operations*), такі як ментальна арифметика. Крім символізації (*symbolism*), діти починають грати у вдавання (*pretend play*), в якій вони вважають себе людьми, якими вони не є насправді (вчителі, супергерої). Деякі недоліки (*deficiencies*) даного етапу розвитку полягають у тому, що діти 3-4 років, часто проявляють так званий егоцентризм (*egocentrism*), який означає, що дитина не може бачити іншу точку зору, їм здається , що будь-яка інша людина переживає ті ж події та почуття, що й вони . Тим не менш, приблизно у 7 років , розумові процеси (*thought processes*) дітей більше не є егоцентричними, а є більш інтуїтивними (*intuitive*), це означає, що тепер вони замислюються над тим, який вигляд має оточення, замість раціонального мислення (*rational thinking*).

Конкретний оперативний етап: (з 7 до 11 років) на цьому етапі діти використовують логічне мислення (*logic*) для розвитку когнітивної

діяльності (*cognitive operations*) та починають застосовувати логічне мислення до різних ситуацій, з якими вони можуть зіткнутися. На цьому етапі дітям властиве індуктивне обґрунтування (*inductive reasoning*), яке надає підґрунтя для висновків зі спостережень для узагальнення (*generalization*).

Формально-оперативний етап: (з 11 до приблизно 15 років) останній етап когнітивного розвитку. Піаже описує дитину, яка має здатність «більш раціонально та систематично мислити (*rational and systematic thinking*) про абстрактні поняття (*abstract concepts*) та гіпотетичні події (*hypothetical events*)». Деякі позитивні моменти цього періоду полягають у тому, що дитина або підліток починають формувати свою індивідуальність (*identity*). Проте є і деякі негативні аспекти, наприклад егоцентричні думки (*egocentric thoughts*), які включають уявну аудиторію (*imaginary audience*) та особисту унікальність (*personal fable*).

Загальні поведінкові проблеми у дітей (*common behavioural problems in children*) поділяються на психосоціальні розлади (*psychosocial disorders*), розлади звичок і потягів (*habit disorders*), тривожні розлади (*anxiety disorders*), руйнівну поведінку (*disruptive behaviour*) та проблеми зі сном (*sleeping problems*). Поведінкові проблеми зустрічаються у дітей всіх вікових категорій. Деякі діти мають дуже серйозні поведінкові проблеми. Так, психосоціальні розлади можуть проявлятися у вигляді порушень емоційного спокою (*emotional disturbance*), поведінки (*behavioural disturbance*) або фізичної функції (*disturbance in physical function*), або у вигляді розладів розумової діяльності (*mental performance*).

Зазначений перелік розладів може бути спровокований декількома чинниками, наприклад, непослідовним або суперечливим стилем виховання (*parenting style*), сімейними проблемами (*family problems*) або проблемами у відносинах батьків (*marital problems*), жорстоким поводженням з дитиною (*child abuse*) або недбалістю (*neglect*), надмірною поблажливістю (*overindulgence*), травмуванням (*injury*) або хронічним захворюванням

(*chronic illness*), розлученням (*separation*) або тяжкою втратою (*bereavement*).

Порушення емоційного спокою виражається тривожним станом (*anxiety*) та депресією (*depression*). Надмірна агресія (*aggression*) є ознакою поведінкових порушень. Порушення фізичної функції сприяють розвитку психогенних розладів (*psychogenic disorders*). Психологічні проблеми у дітей зазвичай багатофакторні. На спосіб їх вираження може впливати низка чинників, які включають стадію розвитку (*developmental stage*), темперамент (*temperament*), здатність сім'ї до подолання труднощів та адаптації (*coping and adaptive abilities*), природа (*nature*) та тривалість стресу (*stress*). Взагалі, хронічний стресові чинники (*chronic stressors*) є значно важчими у подоланні, ніж ізольовані стресові випадки (*isolated stressful events*).

Діти не завжди безпосередньо показують свою реакцію на події. У таких випадках попереджувальна бесіда (*anticipatory guidance*) може допомогти батькам у спробі попередньої підготовки дітей до потенційно травматичних подій (*traumatic events*), таких як операції (*surgery*) або розлучення (*separation*). Діти повинні мати змогу виражати свої справжні страхи (*fear*) або тривогу (*anxieties*) з приводу майбутніх подій. У стресових ситуаціях маленькі діти мають тенденцію реагувати ослабленням фізіологічних функцій (*physiological functions*), таких як розлади харчування та сну (*feeding and sleeping disturbance*). Діти середнього віку можуть мати проблеми у відносинах (*relationship disturbances*) з батьками та друзями, проблеми у навчанні (*poor school performance*), поведінкову регресію (*behavioural regression*) до більш ранньої стадії розвитку та розвиток специфічних психологічних розладів (*psychological disorders*), таких як фобія (*phobia*) або психосоматичне захворювання (*psychosomatic illness*). *Psychosocial disorders* (психосоціальні розлади) *Emotional disturbance* (емоційне порушення спокою) *Disturbance in behavior* (порушення поведінки) *Disturbance in physical function* (порушення фізичної функції) *Mental performance* (розумова діяльність) *Anxiety* (тривожний стан) *Depression* (депресія) *Aggression* (агресія) *Psychogenic disorders* (психогенні розлади)

Problems at school (проблеми у навчанні).

Оцінка поведінки таких дітей як нормальної або достатньо проблематичної, яка потребує втручання (*intervention*) є достатньо важкою. Для прийняття рішення треба брати до уваги частоту, діапазон та інтенсивність симптомів (*intensity of symptoms*), та ступінь можливого погіршення (*impairment*).

Усі діти на певних стадіях розвитку демонструють повторюваність дій у поведінці (*repetitive behaviour*). Але необхідність діагностування таких дій як психічні розлади залежить від частоти, тривалості та негативного ефекту (*negative effect*), який має вплив на фізичне, емоційне та соціальне функціонування (*physical, emotional and social functioning*). Розлади звичок і потягів можуть виникати від навмисних дій, які з часом набувають повторюваної форми і стають на один рівень із звичайними звичками (*customary behaviour*).

Деякі звички формуються у вигляді імітації (*imitation*) поведінки дорослих. Інші звички, такі як виривання волосяного покриву (*hair pulling*) або биття головою (*head banging*), розвиваються як форма заспокоєння (*comfort*), коли дитина залишається наодинці. Смоктяння великого пальця (*thumb sucking*) є досить звичайною звичкою в період раннього дитинства (*infancy*). Та якщо вона є тривалою, це може викликати стоматологічні проблеми (*dental problems*), зокрема неправильний розвиток зубів. Така звичка є проявом заспокійливої поведінки (*comfort behaviour*) і батькам не слід занепокоюватися з цього приводу. У цьому випадку необхідно приділити увагу іншим аспектам дитячої діяльності. Тики (*tics*) – повторювані рухи системи м'язів, які зменшують напругу (*tension*), виникаючу внаслідок фізичного або емоційного стану. Частіше за все тики охоплюють такі зони, як шия, голова або руки. Для дитини є дуже важким стримувати (*inhibition*) тики на довгі проміжки часу. В той час як натиск з боку батьків (*parental pressure*) може тільки погіршити ситуацію. Тики розділяються на дистонію (*dystonia*) та дискінетичні рухи (*dyskinetic*

movements).

Заїкання (*stuttering*) не належить до шкідливих звичок та виникає приблизно у 5% дітей під час навчання говорінню. Лише у 20% дітей заїкання залишається на період дорослості (*adulthood*). У випадках, коли неплавна мова (*dysfluent speech*) триває довгий час та спричиняє занепокоєння, слід звернутися до логопеда (*speech therapist*).

Звичка гризти нігті (*nail biting*), znana як оніхофагія (*onychophagia*), є оральною компульсивною звичкою (*oral compulsive habit*). Ця шкідлива звичка може призвести до ураження шкіри навколо нігтів, яка стає вразливою до вірусних інфекцій (*viral infections*). Звичка битися головою (*head banging*) та розгойдування (*body rocking*) є типом ритмічного порушення рухів (*movement disorder*), який включає деякі типи повторюваної стереотипної поведінки (*repetitive stereotype*) всього тіла або кінцівок. Описана поведінка зазвичай трапляється у дітей під час обіднього або нічного сну та може повторюватися під час пробудження протягом ночі. Звичка битися головою та розгойдування можуть розглядатися як розлади лише у тих випадках, коли вони провокують проблеми зі сном (*sleeping problems*) або існує загроза тілесного травмування (*bodily injury*).

Виривання волоссяного покриву (*hair pulling disorder*), або трихотіломанія (*trichotillomania*) зазвичай зустрічається у дітей, які страждають obsесивно-компульсивним розладом (*obsessive-compulsive disorder*). Найбільш важким наслідком цього розладу може бути місцева або повна втрата волосся (*hair loss*). Когнітивно-поведінкова терапія (*cognitive behavioural therapy*) є типовим способом лікування зазначеного розладу.

Заковтування повітря (*air swallowing*), або аерофагія (*aerophagia*) є функціональним захворюванням шлунково-кишкового тракту, що характеризується постійним ковтанням повітря, розтягуванням черевної порожнини, відрижкою (*belching*) та метеоризмом (*flatulence*). Дане клінічне захворювання може імітувати педіатричні розлади моторики шлунковокишкового тракту (*pediatric gastrointestinal motility disorders*), такі

як гастропарез, мегаколон та кишкова псевдообструкція. Частіше за все, аерофагія зустрічається у дітей із затримками розумового розвитку (*mental retardation*).

Тривожний стан (*anxiety*) та боязкість (*fearfulness*) є частиною нормального розвитку (*normal development*), проте у випадках, коли вони посилюються, існує вірогідність розвитку необхідності медичного втручання (*intervention*). Приблизно 6-7% дітей страждають від тривожного розладу (*anxiety disorder*), з яких 1/3 частина може мати різного-виду фобії (*phobia*), наприклад страх перед школою (*school phobia*) або дитячу соціофобію (*childhood-onset social phobia*). Лікування фобій передбачає сімейну терапію (*family therapy*), батьківські тренінги (*parental training*) та знаходження зв'язку взаємодії (*liaison*) зі школою для спроби виявлення ймовірних причин негативного ставлення до неї .

Поведінкове та когнітивне лікування (*behavioural and cognitive treatment*) є перспективним, хоча існує потреба у проведенні подальших досліджень у цій галузі. Тривожний розлад розлучення (*separation anxiety disorder*) входить до складу психічних розладів (*mental disorder*), при якому дитина може переживати надмірну тривогу під час розлуки з домом або особами, до яких вона має дуже велику емоційну прихильність (*emotional attachment*), наприклад батьки або брат і сестра (*sibling*). Тривожний стан є досить звичним для немовлят (*infant*) та дітей молодшого віку, хоча він може мати патологічні прояви у дітей старшого віку (*older children*), підлітків (*adolescents*) та дорослих (*adults*). Тривожний розлад розлучення є природною частиною процесу розвитку (*developmental process*). У випадку нормального розвитку, звичайне занепокоєння з приводу відлучення свідчить про здоровий прогрес у когнітивному дорослішанні дитини (*child's cognitive maturation*) та не повинна розглядатися як поведінкова проблема.

Різні прояви небажаної поведінки у дитини, якщо вони трапляються на ранніх стадіях розвитку (*early stage of development*) вважаються нормальними, та навпаки патологічними, якщо вони присутні у середніх

етапах розвитку дитини. Для дітей молодшого віку такі види поведінки як затримка дихання (*breath holding*) або напади гніву (*temper tantrum*) є проявом роздратування (*anger*) та розчарування (*frustration*) з приводу їх нездатності (*inability*) контролювати навколишнє середовище. У цих випадках батькам слід уникати грубої відповіді (*punitive response*) та за можливості залишати приміщення. Ймовірніше за все, дитина може бути налякана інтенсивністю (*intensity*) своєї поведінки та потребуватиме заспокоєння (*comfort*) та підбадьорювання (*reassurance*).

Асоціальна поведінка (*antisocial behaviour*) та агресія (*aggression*) *Anxiety disorder* (тривожний розлад) *Separation* (відлучення) *Obsessivecompulsive disorder* (обсесивно-компульсивний розлад) *Phobia* (фобія) *School phobia* (страх перед школою) *Childhood-onset social phobia* (Дитяча соціофобія) не можуть розглядатися як особливості нормального розвитку дитини у середньому та підлітковому віці. Дефіцит уваги та гіперактивність (*attention deficit hyperactivity disorder*) характеризується низькою здатністю (*poor ability*) до вирішення завдань, неухважністю (*inattention*), надмірною активністю рухів (*overactivity*), наприклад непосидючістю (*fidgets*) та гучністю (*noisiness*) під час гри. До даної категорії також належить імпульсивність (*impulsiveness*), яка виражається у вигляді неповаги до оточуючих або вигукуванні відповідей на заняттях. Для правильного діагностування (*diagnosing*) цього розладу, симптоми (*symptoms*) повинні бути виявлені ще до досягнення дитиною 7 років, тривати мінімум 6 місяців та мати прояви як у школі так і вдома. Метилфенідат є стимулюючим препаратом (*stimulant medication*), який зменшує симптоми руйнівної поведінки. Поведінкові різновиди (*behavioural modification*) та нейрофідбек (*neuro-feedback*) належать до нефармацевтичних способів лікування. Застосування різного виду втручання у вигляді дієтичного харчування (*dietary intervention*), особливо жирних кислот, набуло широкого розповсюдження у лікуванні.

Понятійна структура сфера дитячої психології включає поняття,

пов'язані з різними етапами розвитку дитини, її взаємодією з навколишнім середовищем та оточуючими, а також психологічні проблеми та розлади, дослідження яких допомагає стабілізувати та покращити психічний стан дитини.

Висновки до Розділу 1

На сучасному етапі більшість новостворених слів становлять терміни різноманітних наукових сфер. В першу чергу це пов'язано зі стрімким ростом науково-технічних знань. При цьому, кількість новостворених слів неспеціальної лексики значно поступається кількості термінологічних одиниць. Термін – це слово або поєднання слів, призначене для позначення понять предметів певної сфери діяльності. Термінологія – це сукупність термінів певної галузі промисловості, діяльності, знань, яка утворює особливий шар лексики, який можливо свідомо регулювати й упорядковувати.

Психологічний термін – це спеціальна лексична одиниця, яка позначає поняття в психології та її галузях. Метамова психології характеризується великою динамічністю в розвитку та активним збагаченням новими термінами. При цьому, однією з основних особливостей психологічної термінології є тенденція до постійного оновлення, яка відображає ступінь розвитку психологічної науки.

Дитяча психологія – галузь вікової психології, що вивчає психологію дитини, її поведінку та закономірності її психічного розвитку. При вивченні головних завдань та галузей досліджень дитячої психології виокремлено низку понять дитячої психології: «Етапи когнітивного розвитку дитини» («Cognitive development stages»), «Загальні поведінкові проблеми у дітей» («Common behavioural problems in children»), «Психосоціальні розлади» («Psychosocial disorders»), «Розлади звичок і потягів» («Habit disorders») та «Руйнівна поведінка у дітей» («Disruptive behaviour»).

РОЗДІЛ 2. ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ ПСИХОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ У АНГЛОМОВНИХ ТЕКСТАХ З ВІКОВОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА СОЦІОЛОГІЇ

2.1. Аналіз англомовних психологічних та соціологічних текстів. Відбір матеріалу дослідження

З етимологічного погляду лексика поділяється на оригінальну і запозичену. Запозичені слова можуть використовуватися як для називання нових предметів, явищ, процесів, так бути і вторинним найменуванням вже відомих предметів і явищ. У розвитку англійської психологічної термінології велике значення відіграли запозичення з інших мов, переважно давньогрецької та давньолатинської.

Психологічні терміни давньогрецького походження. Велика кількість психологічних термінів, як в англійській, так і в українській мові мають спільне походження з давньогрецької мови. Наприклад, серія слів з негативним префіксом «а» для опису клінічних та субклінічних психічних феноменів, зокрема: *Aboulia or abulia* (βουλή, meaning "will", with the prefix -a; абулія, розлад волі), *in neurology, refers to a lack of will or initiative and can be seen as a disorder of diminished motivation (DDM)*. *Agnosia* (ἀγνοσία (agnosia), "ignorance", "absence of knowledge"; агнозія, розлад сприйняття) *is the inability to process sensory information. Often there is a loss of ability to recognize objects, persons, sounds, shapes, or smells while the specific sense is not defective nor is there any significant memory loss*. *Alexithymia* (ἀ- absence, λέξις – word, θυμός – senses, "without senses"; алекситимія, порушення мовлення) *is a personality construct characterized by the subclinical inability to identify and describe emotions in the self* *Apraxia* (ἀπραξία – inaction, inactivity; апраксія, порушення цілеспрямованих дій) *is a motor disorder caused by damage to the brain (specifically the posterior parietal cortex), in which the individual has difficulty with the motor planning to perform tasks or movements when asked,*

provided that the request or command is understood and he/she is willing to perform the task. Aphasia (φάσις – expression, saying, with the prefix -a; афазія, порушення сформованого мовлення) is an inability to comprehend and formulate language because of damage to specific brain regions.

Латинські запозичення в англомовній психологічній термінології. Римське панування – I-V століття н.е.; введення християнства в Англії (VI-VII); розвиток культури в епоху Відродження (XV-XVI ст.). Наприклад, латинське слово *curo* має похідні англомовні слова, що широко вживаються у текстах психологічного спрямування: *to cure* – лікувати, *care* – піклування, *careless* – безтурботний.

Розглянемо значення деяких психологічних термінів, які мають латинське походження. *Agression (aggressio – напад) – 1) The act of initiating hostilities or invasion; 2) The practice or habit of launching attacks; 3) Hostile or destructive behavior or actions. Apperception (ad-, "to, toward" and percipere, "to perceive, gain, secure, learn, or feel", аперцепція) is any of several aspects of perception and consciousness in such fields as psychology, philosophy and epistemology. Delirium, or acute confusional state, is an organically caused decline from a previously attained baseline level of cognitive function. It is typified by fluctuating course, attentional deficits and generalized severe disorganization of behavior. Delirium – божевілля, маячіння . Dementia, also known as senility, is a broad category of brain diseases that cause a long term and often gradual decrease in the ability to think and remember that is great enough to affect a person's daily functioning (dementia – божевілля). Masculinity (also called boyhood, manliness, or manhood) is a set of attributes, behaviors and roles generally associated with boys and men. (masculus – чоловічий) Psychomotor agitation (agitatio – спричинення руху) is a set of signs and symptoms that stem from mental tension and anxiety.*

Французькі запозичення в англомовній психологічній термінології. З 1066 г. у період нормандського завоювання, французька мова протягом тривалого часу (11-15 ст.) була державною мовою Англії. Однак французька

мова у меншій мірі відбилась на психологічній термінології, ніж латинська чи давньогрецька, або навіть німецька. Прикладом розповсюдженого терміну французького походження може бути слово «дежавю», оскільки вперше було запропоновано французьким вченим Емілем Буараком. *Déjà vu*, (French pronunciation: [de.za.vy]) from French, literally "already seen", is the phenomenon of having the strong sensation that an event or experience currently being experienced has already been experienced in the past. Термінами з аналогічним походженням є *Jamais vu*, *Presque vu*, *Déjà entendu*, *Déjà vécu*. Деякі психологічні якості та процеси також мають французьке походження. Наприклад, *mercantile*, *companionable*, *imagination*. Дієслово *to mesmerize* – гіпнотизувати, зачаровувати, має походження від прізвища відомого французького терапевта А. Месмера, який започаткував групові форми психотерапії і був першим дослідником гіпнозу.

Німецькі запозичення в англomовній психологічній термінології. Основними запозиченнями з німецької психологічної термінології є терміни, що походять з аутентичних німецькомовних парадигм – це, в першу чергу, психоаналітичні терміни, а також терміни гештальтпсихології. Наприклад, *Gestalt*. Деякі англomовні психологічні терміни є калькою німецької оригінальної термінології, що виникла за часів першої лабораторії Вундта наприкінці 19-го століття, а також у межах експериментів Вюрцбургської школи психології. Наприклад, *introspection* від *Introzpection*, *introvert* від юнгініанського *Introvert*, термін *insight* походить від німецького терміну, винайденого школою гештальт-психології, *Einsicht*.

У результаті аналізу неологізмів англomовної психологічної термінології нами було встановлено, що усі англomовні психологічні терміни-неологізми можна умовно поділити на такі групи: 1) психологічні неологізми, що складають назви чи відображають ключові поняття сучасних психологічних концепцій і теорій; 2) назви нових психологічних методів і технологій; 3) психологічні якості-неологізми. Розглянемо групи зазначених неологізмів більш детально.

У концепції потоку американського вченого М. Чікцентміхайі вводиться поняття «потік» (*flow*). *Flow – a state of concentration or complete absorption with the activity at hand and the situation. It is a state in which people are so involved in an activity that nothing else seems to matter.* Це поняття є ключовим в авторській концепції, однак окрім нього автор вводить й інші терміни -неологізми, зокрема *autotelic, which describes people who are internally driven, and as such may exhibit a sense of purpose and curiosity.*

У концепції Р. Лазаруса використовується термін копінг, або поведінка, що спрямована на подолання стресу, опанування ним. *Coping means to invest own conscious effort, to solve personal and interpersonal problems, in order to try to master, minimize or tolerate stress and conflict. The psychological coping mechanisms are commonly termed coping strategies or coping skills.* Термін «копінг» має українську кальку – «опанувальна поведінка», на наш погляд він є граматично некоректним, тому не прижився у науковому вжитку і тому більш вживаним є термін «копінг-поведінка».

У концепції С. Мадді та С. Кобаса вводиться поняття життестійкості, –*hardiness. Hardiness a personality structure comprising the three related general dispositions of commitment, control, and challenge that functions as a resistance resource in the encounter with stressful conditions.* Психологічні неологізми можуть бути представлені не тільки як ключові терміни у концепціях, а й складати назви цих концепцій, підходів та теорій. Наприклад, відомий німецький терапевт-практик Б. Хеллінгер в якості назви свого психотерапевтичного підходу вибрав слово *Hellinger sciencia – a universal science of the orders - and even of the laws- that are at work in all important human connections and interactions; the orders apply to the relationships within the family, which means the relationship between man and woman, between parents and children, including their upbringing. This science covers the orders in our work life, in organizations and institutions, and it extends to the orders between larger groups, such as peoples and cultures.* Ще один цікавий термін: від англійського слова *coach* – тренер, пішла назва цілого підходу до

розвитку особистості. Коучінг (англ. *coaching*) – метод консалтингу та тренінгу, в процесі якого людина, «коуч», допомагає особистості досягти життєвої чи професійної мети. *Coaching is a form of development in which a person called a coach supports a learner or client in achieving a specific personal or professional goal by providing training, advice and guidance. The learner is sometimes called a coachee. Occasionally, coaching may mean an informal relationship between two people, of whom one has more experience and expertise than the other and offers advice and guidance as the latter learns; but coaching differs from mentoring in focusing on specific tasks or objectives, as opposed to general goals or overall development. The first use of the term "coach" in connection with an instructor or trainer arose around 1830 in Oxford University slang for a tutor who "carried" a student through an exam.* Коучінг як самостійний різновид психологічної допомоги походить від тренінгу як системи тренувань, режиму тренувань .

У психології Трeнінг (англ. *training*) – це запланований процес модифікації (зміни) відношення, знання чи поведінкових навичок суб'єкта навчання, через набуття навчального досвіду з тим, щоб досягти ефективного виконання в одному виді діяльності або в певній галузі . *Training is teaching, or developing in oneself or others, any skills and knowledge that relate to specific useful competencies. Training has specific goals of improving one's capability, capacity, productivity and performance.* Ще один сучасний психологічний підхід називається тайм менеджмент (англ. *time management*) – технологія організації часу та підвищення ефективності його використання. *Time management is the process of planning and exercising conscious control over the amount of time spent on specific activities, especially to increase effectiveness, efficiency or productivity.* До речі, у цьому підході виникають такі неологізми, як «дедлайн» та «редлайн». Дедла́йн (англ. *Deadline* – так звана лінія смерті) – крайній термін (дата і / або час), до якого повинна бути виконана задача. Редлайн (англ. *Redline* – так звана червона лінія) – строк подання завершеного проекту всередині організації.

Широкого вжитку дістали терміни, які використовуються у різних психотерапевтичних підходах, зокрема у тренінгових психотехнологіях, а саме: візуалізація та афірмації. Візуалізація (від лат. *Visualis* – «зоровий», англ. *visualization*) – загальна назва прийомів уявлення числової інформації або фізичного явища у вигляді, зручному для зорового спостереження та аналізу. Афірмація (від лат. *Affirmatio* – підтвердження) – коротка фраза, що містить вербальну формулу, яка при багаторазовому повторенні закріплює необхідний образ або установку в підсвідомості людини, сприяючи поліпшенню її психоемоційного фону і стимулюючи позитивні зміни в її житті. *Affirmations refer primarily to the practice of positive thinking and selfempowerment—fostering a belief that "a positive mental attitude supported by affirmations will achieve success in anything.*

До психологічних неологізмів відносяться також назви методів, що використовуються у психологічній практиці. Наприклад, мозковий штурм, що є калькою з англійського слова *brainstorming*. *Brainstorming is a group creativity technique by which efforts are made to find a conclusion for a specific problem by gathering a list of ideas spontaneously contributed by its members.* Ще одним прикладом калькування є командобудування – *team building*. *Team building is a collective term for various types of activities used to enhance social relations and define roles within teams, often involving collaborative tasks. It is distinct from team training, which is designed to improve the efficiency, rather than interpersonal relations.*

Часто у психологічній практиці зустрічаються моделі та методи, назва яких є аббревіатурою назв процесів, що складають цей метод. Це, переважно, психологічні моделі бізнес-консультування, коучінгу, командобудування. Зокрема, *SWOT analysis (Strengths: characteristics of the business or project that give it an advantage over others; Weaknesses: characteristics of the business that place the business or project at a disadvantage relative to others; Opportunities: elements in the environment that the business or project could exploit to its advantage; Threats: elements in the environment that could cause trouble for the*

business or project).

Наступною категорією англомовних психологічних неологізмів є терміни, що відображають певні риси, якості та властивості особистості, психічні процеси та стани. Останнім часом у вжитку зустрічається термін «*smombie*». *Smombie – smartphone + zombie. smartphone zombie (or smombie) is a pedestrian who walks slowly and without attention to their surroundings because they are focused upon their smartphone. This has been reported as a significant safety hazard, as distracted pedestrians cause accidents. Cities such as Chongqing and Antwerp introduced special lanes for smartphone users in 2014 and 2015, to help direct and manage them.* До групи неологізмів входять деякі психологічні якості (особистісні, емоційно-вольові, когнітивні) та інші феномени психічної реальності, які увійшли у вжиток у 20 столітті, зокрема *ambition* (лат. *ambitio*), *attitude* (пізньолат. *aptitūdini-*), *banal* (фр. *banal*), *depression* (лат. *depressio*), *catharsis* (др.-грец. *κάθαρσις*), *communication* (пізньолат. *communicabilis*), *conversion* (лат. *conversio*), *pattern* (лат. *patrōnus*), *tolerant* (лат. *tolerāns*). Етимологічний аналіз англомовної психологічної термінології свідчить про те, що переважна кількість термінів походять від давньогрецької і давньолатинської мов, досить поширеними є французькі і німецькі запозичення та калькування.

Матеріалом дослідження слугували 300 термінологічних одиниць та термінологічних словосполучень, відібраних методом суцільної вибірки оригінальних англомовних текстів обсягом 100.000 друкованих знаків. Відібрані тексти розглядають різноманітну тематику та проблематику сфери дитячої психології, до яких входять вікові психологічні етапи розвитку дитини, психічні розлади та поведінкові проблеми, а також дослідження, зосереджене на вивченні методів зменшення стресу у батьків, які виховують дитину з розладом аутистичного спектру [46; 48; 49; 50; 58].

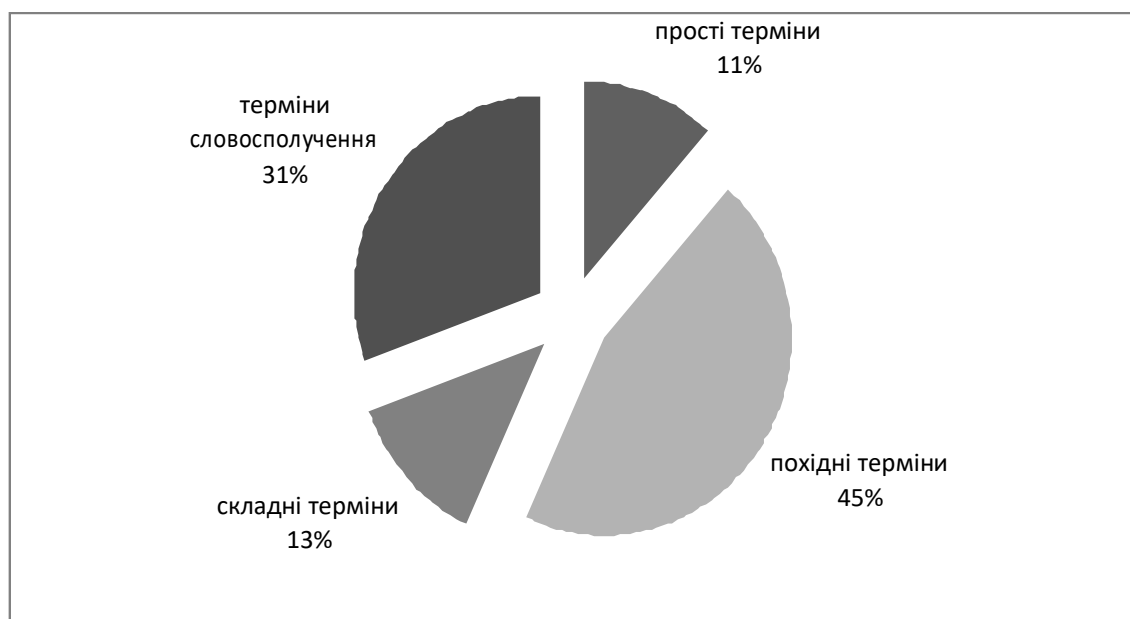


Рис. 2.1. Співвідношення термінів вибірки за структурою

На Рис. 2.1. відображене відсоткове співвідношення вибірки за структурою. Згадані терміни за структурними ознаками по кількості розподілилися наступним чином : прості терміни – 30 одиниць; похідні терміни – 140 одиниць (10 префіксальних, 93 суфіксальних та 37 суфіксально-префіксальних); складні терміни – 40 одиниць; термінологічні словосполучення – 90. У вибірці найчастіше зустрічаються похідні терміни (45%), з яких терміни з суфіксальною структурою є найчисельнішими (30%). Далі за частотністю вживання йдуть термінологічні словосполучення (31%), складні (13 %) та прості терміни (11%). Таким чином, термінотворення шляхом афіксації має тенденцію до збільшення.

2.2. Способи перекладу термінів відповідно до їх структурно-семантичних ознак

Багато вчених, серед яких С. В. Гринев, В. М. Лейчик, А. В. Крижановська, робили спроби класифікувати основні механізми утворення нових термінів. Аналізуючи результати цих досліджень [2; 12; 20; 21], можна виділити наступні основні структурні способи термінотворення:

- семантичний, в основі якого лежить вживання в якості терміна слова або словосполучення, запозиченого із загальнонавчаної мови;
- морфологічний, що характеризується створенням нового терміна шляхом використання афіксів;
- морфолого-синтаксичний припускає словоскладення, тобто створення нового терміна шляхом складання основ слів;
- синтаксичний, який складається з формування термінологічних сполучень;
- утворення абревіатур, тобто створення нового терміна шляхом скорочення основ слів.

Посилаючись на дослідження С. В. Гринева, синтаксичний спосіб визнаний найбільш продуктивним способом структурного термінотворення, який полягає в перетворенні звичайних вільних словосполучень в складні «еквіваленти слів». Шляхом даного способу утворюється «60% - 95% складу різних досліджених термінологій європейських мов, що свідчить про переважання термінологічних словосполучень (складених термінів) над однослівними термінами як характерною рисою сучасної термінолексики» [12].

Однокомпонентні терміни, які виражають прості поняття, відіграють головну роль в становленні будь-якої терміносистеми. Під простими термінами розуміємо однослівні терміни, які утворені морфологічним і семантичним способами [10]. Отже, з відібраних 300 психологічних термінів до простих термінів належать 30: *ability* – здатність, здібність; *abuse* –

жорстоке поводження; *anger* – гнів, роздратування; *assault* – насильство ; *conflict* – конфлікт; *control* – контроль; *divorce* – розлучення; *empathy* – емпатія; *epilepsy* – епілепсія; *family* – сім'я; *fear* – страх ; *fidget* – непосидючість; *foetus* – плід; *grief* – скорбота; *guilt* – провина; *immune* – імунний; *infant* – немовля; *liaison* – зв'язок взаємодії; *logic* – логіка; *loss* – втрата; *neglect* – халатність , недбалість; *peer* – одноліток; *phenomenon* – феномен; *phobia* – фобія ; *skill* – вміння; *spouse* – подружжя; *stimulus(stimuli)* – подразник ; *strain* – напруження; *stress* – стрес; *support* – підтримка; *symptom* – симптом; *tantrum* – тантум; *tension* – знервованість; *therapy* – терапія ; *tic(s)* – тик(и); *trauma* – травма.

З розвитком науки все частіше виникає необхідність конкретизувати поняття, відтак відбувається збільшення компонентів в терміні . Словниковий склад англійської мови знаходиться в стані постійного поповнення, і морфологічні способи, такі як афіксація, вносять домінуючий внесок в збагачення словникового запасу англійської мови на сучасному етапі її розвитку [18]. Префіксами називаються словотвірні морфемі, що передують кореню і змінюють лексичне значення слова , але в більшості випадків не впливають на приналежність його до того чи іншого лексико - граматичному класу. Утворене з їх допомогою слово також приєднується до певного семантичного ряду слів . При суфіксації навпаки зберігається категоріальне значення слова , і воно не переходить в іншу частину мови.

З 300 відібраних термінів до похідних належать 140, серед яких 10 одиниць належать до префіксальних, а саме: *concrete* – конкретний; *dyskinetic* – дискінетичний; *dystonia* – дистонія; *exacerbate* – загострювати; *immature* – незрілий ; *impact* – вплив; *inability* – нездатність; *injury* – травмування; *premature* – ранній; *retarded* – відсталий; 90 одиниць до суфіксальних : *accommodation* – пристосування; *acquisition* – надбання; *action* – дія; *adaption* – адаптація; *adolescence* – підлітковий період; *adulthood* – дорослість; *adversity* – лихо, напасть; *aging* – старіння; *ambiguity* – невизначеність; *anxiety* – тривога; *appearance* – зовнішній вигляд;

assimilation – асиміляція; *avoidance* – уникнення; *autism* – аутизм; *behaviorism* – біхевіоризм; *bereavement* – тяжка втрата; *childhood* – дитинство; *chronical* – хронічний; *cognitive* – когнітивний; *commitment* – зобов'язання; *communication* – спілкування; *competency* – компетентність; *conception* – запліднення; *confidence* – впевненість; *congruence* – конгруентність; *criticism* – критика; *dependency* – залежність; *dietary* – дієтичне харчування; *education* – виховання, освіта; *embryonic* – ембріональний; *emotion* – емоція; *feeling* – відчуття; *flatulence* – метеоризм; *flexibility* – гнучкість; *fraternal* – братній; *frustration* – розчарування; *function* – функціонування; *fussiness* – нервовість; *generalization* – узагальнення; *germinal* – зародковий; *happiness* – щастя; *harassment* – занепокоєння; *hearing* – слух; *helplessness* – безпорадність; *hereditary* – спадковий; *hopefulness* – сподівання; *identity* – індивідуальність; *imitation* – імітація; *indicator* – індикатор; *individual* – особистість; *infancy* – період раннього дитинства; *inhibition* – стримування; *intensity* – інтенсивність; *intimacy* – близькість; *intuitive* – інтуїтивний; *isolation* – ізоляція; *judgmental* – суб'єктивний; *maturation* – дорослішання; *nurturing* – виховання; *obsession* – одержимість; *optimism* – оптимізм; *organism* – організм; *orienting* – орієнтування; *parenting* – батьківство; *perception* – сприймання; *personality* – особистість; *pervasive* – поширюваний; *pregnancy* – вагітність; *prevalence* – поширення, розповсюдження; *pubescence* – змужіння; *reciprocal* – обопільний; *regulatory* – регулюючий; *resistance* – опір; *restlessness* – занепокоєння; *rigidity* – ригідність; *ritual* – ритуал; *schooling* – шкільне навчання; *seizure* – судома; *sensitivity* – образливість; *separation* – відлучення; *severity* – рівень тяжкості; *shyness* – сором'язливість; *sibling* – сиблінг, брат і сестра; *symbolism* – символізм; *stressor* – стресовий фактор; *stuttering* – заїкання; *temperament* – темперамент; *toddler* – малюк; *traumatic* – травматичний; *verbal* – вербальний; *violence* – насилля; *vision* – зір.

37 термінів були утворені префіксально-суфіксальним шляхом: *abnormal* – аномальний; *aggression* – агресія; *atypical* – атипичний;

comorbidity – супутнє захворювання; *complication* – ускладнення; *concentration* – концентрація; *correlation* – співвідношення; *deficiency* – дефіцит; *depression* – депресія; *discrimination* – дискримінація; *disturbance* – порушення спокою; *disfunction* – дисфункція; *exposure* – вплив; *extraverted* – екстрагентний; *impairment* – погіршення; *impulsiveness* – імпульсивність; *inattention* – неуважність; *incidence* – захворюваність; *incongruent* – інконгруентний; *irritability* – дратівливість; *obesity* – ожиріння; *overactivity* – надмірна активність; *overeating* – переїдання; *overindulgence* – надмірна поблажливість; *perinatal* – перинатальний; *prenatal* – пренатальний; *preoperational* – передопераційний; *proactive* – активний; *reactive* – реагуючий; *reassurance* – умовляння, заспокоєння; *recurrent* – повторюваний; *regression* – регресія; *rejection* – відхилення; *retardation* – затримка; *suppression* – стримування; *uneasiness* – неспокій; *unhappiness* – нещастя.

З наведених прикладів чітко простежується той факт, що суфіксальний спосіб термінотворення є втричі більш затребуваним та ефективним ніж префіксальний та суфіксально-префіксальний. Велика частина складних слів з'явилася на основі словосполучень, але деяка частина їх утворюється шляхом додавання кореневих основ за аналогією з уже існуючими складними термінами. Складний термін утворюється з основ термінів, які знаходяться між собою в певних структурно-семантичних відносинах, схожих з подібними відносинами мовних утворень словосполучень або речень. Структурно-семантичні відносини між компонентами складного слова являють собою своєрідний варіант семантико-структурних відносин слів у словосполученні. Але ознака предмета, явища виявляється по-різному при позначенні предмета складним словом і словосполученням.

Зазначені типи складних слів схожі за структурою на словосполучення, оскільки складаються з комбінації цілих слів [19; 33]. Незалежно від форми, складні терміни зберігають свою семантичну форму.

Головне семантичне навантаження в складних словах доводиться на другий, останній елемент слова, і семантичний зв'язок між значеннями двох елементів є підрядним семантичним зв'язком. Всі складні слова можна пояснити з точки зору синтаксичних відносин, що лежать в їх основі.

Далі необхідно розглянути складні психологічні терміни у галузі перекладознавства. З відібраних 300 слів 39 відносяться до складних термінів, а саме: *aerophagia* – аерофагія; *cardiovascular* – серцево-судинна система; *echolalia* – ехолалія; *egocentrism* – егоцентризм; *endocrine* – ендокринний; *formal-operational* – формально-оперативний; *heritability* – успадкованість; *hyperactivity* – гіперактивність; *hypothetical* – припустимий; *interaction* – взаємодія; *intervention* – втручання; *lifespan* – тривалість життя; *maladaptive* – неприйнятний; *meltdown* – падіння; *metabolic* – метаболічний; *methylphenidate* – метилфенідат; *monozygotic* – монозиготний; *neonate* – новонароджений; *neurodevelopment* – нейророзвиток; *neuro-feedback* – нейрофідбек; *non-verbal* – невербальний; *onychophagia* – оніхофагія; *pathological* – патологічний; *psychogenic* – психогенний; *psychosomatic* – психосоматичний; *relationship* – відносини; *self-blame* – самодокір; *self-efficacy* – самоефективність; *self-esteem* – самооцінка; *self-injurious* – самотравмування; *self-regulation* – саморегуляція; *self-stimulation* – самостимуляція; *sensorimotor* – сенсоромоторний; *serotonin* – серотонін; *socially-inappropriate* – соціально-неприйнятний; *stereotypy* – стереотипія; *symptomology* – симптомологія; *teenager* – підліток; *trichotillomania* – трихотіломанія; *typically-developing* – типово-розвинутий.

Під термінологічним словосполученням розуміємо словосполучення, що є одиницею номінації в системі даної термінології, а також смислове і граматичне об'єднання двох (або декількох) повнозначних слів, що служить найменуванням спеціального професійного поняття. Структура термінологічного словосполучення вказує «на місце вказаного ним поняття в системі споріднених йому понять. Родове слово, ядерний компонент словосполучення вказує на групу, до яких належать названі

словосполученням поняття. Це слово виділяється в словосполученні фіксованістю місця, і процес утворення сполучень зазвичай зводиться до приєднання до нього нових слів або словосполучень» [12].

Словосполученням є узгоджене цілісне утворення, яке має не лише складну граматичну структуру, а й висловлює думку, що є складною за своєю логічною природою. Воно, представлене як об'єднане поняття, «водночас є поєднанням низки понять, кожне з яких, окремо одне від одного, є відмінним від всього поєднання, взятого в цілому» [12]. Словосполучення будується за принципом семантичного поширення слова. При вивченні словосполучення враховують, що воно має деякі властивості слова, тобто функціонує як одиниця номінації і протиставляється реченню.

Серед відібраних 300 мовних одиниць 90 становлять терміни-словосполучення: *adaptive behavior* – адаптивна поведінка; *adaptive life skills* – адаптивні життєві навички; *aggressive impulse* – агресивний імпульс; *air swallowing* – заковтування повітря; *anticipatory guidance* – попереджувальна бесіда; *antisocial behavior* – антисоціальна поведінка; *applied behavior analysis* – прикладний аналіз поведінки; *applied psychology* – прикладна психологія; *attachment theory* – теорія прив'язності; *autism spectrum disorder* – розлади аутистичного спектру; *basic living skills* – основні життєві навички; *basic senses* – головні сенсорні відчуття; *biological factor* – біологічний фактор; *birth weight* – вага при народженні; *body rocking* – розгойдування; *brain circuitry* – мозкова схема; *brain development* – розвиток мозку; *breath holding* – затримка дихання; *child abuse* – жорстоке поводження з дитиною; *child nature* – дитяча натура; *child's needs* – дитячі потреби; *chronic illness* – хронічне захворювання; *chronic stressor* – хронічний стресовий фактор; *circadian rhythm* – циркадний ритм; *coping strategies* – способи подолання; *corpus callosum* – мозолисте тіло; *developmental stage* – стадія розвитку; *diffuse anxiety* – дифузна тривога; *disruptive behavior* – руйнівна поведінка; *dysfluent speech* – несплавна мова; *executive function* – виконавча функція; *eye contact* – візуальний контакт; *feeding disturbance* –

розлади харчування; *fine motor development* – розвиток дрібної моторики; *food selectivity* – вибірковість в їжі; *formal operations* – формальнооперативний етап; *frontal lobe* – лобна доля; *genetic code* – генетичний код; *genetic factor* – генетичний фактор; *gross motor development* – розвиток великої моторики; *habit disorders* – розлади звичок і потягів; *hair loss* – втрата волосся; *hair pulling* – виривання волоссяного покриву; *head banging* – звичка битися головою; *head circumference* – окружність голови; *imaginary audience* – уявна аудиторія; *inductive reasoning* – індуктивне обґрунтування; *language acquisition* – оволодіння мовою; *language delay* – затримка мовлення; *learning disability* – нездатність до навчання; *logical thought* – логічна думка; *marital intimacy* – подружня інтимність; *marital problems* – проблеми у відносинах батьків; *mental performance* – розумова діяльність; *mental symbols* – ментальні символи; *mindfulness training* – тренування уважності; *mirror neurons* – дзеркальні нейрони; *motor overactivity* – моторна перенапруженість; *motor skills* – моторні навички; *mutualistic relationship* – мутуалістичні відносини; *nail biting* – звичка гризти нігті; *negative reactivity* – негативна реактивність; *object permanence* – предметна константність; *obsessive-compulsive disorder* – obsesивно-компульсивний розлад; *parent-child communication* – спілкування між батьками та дитиною; *parenting style* – стиль виховання; *parietal lobe* – парієтальна частка; *personal fable* – особиста унікальність; *physiological function* – фізіологічна функція; *premature birth* – передчасне народження; *pretend play* – удавання; *rational thinking* – раціональне мислення; *reciprocated facial expressions* – зворотна мімічна експресія; *repetitive behavior* – повторюваність дій у поведінці; *repetitive vocalizations* – повторювана вокалізація; *school age* – шкільний вік; *school phobia* – страх перед школою; *sense of closure* – відчуття замкнутості; *sense of competence* – усвідомлення правомочності; *sense on uncertainty* – відчуття невизначеності; *sensory integration* – сенсорна інтеграція; *sign language* – мова жестів; *sleep problems* – проблеми з сном; *social change* – соціальні зміни; *speech therapy* –

логопедія; *social cues* – соціальні сигнали; *stimulant medication* – стимулюючий препарат; *tension-reducing habits* – шкідливі звички; *thumb sucking* – смоктання великого пальця; *tissue damage* – пошкодження тканин; *ventricular enlargement* – збільшення шлуночка; *viral infection* – вірусна інфекція; *white matter* – біла речовина.

Внаслідок того, що однією з головних ознак психологічної термінології є її динамічність, з відібраних англомовних текстів є можливим виділити термінологічні одиниці, які мають еквіваленти словниках [7; 47; 56; 57; 59], а також безеквівалентні терміни. Спираючись на дослідження у відповідних працях, зазначається, що «з точки зору практики перекладу всі елементи денотативної системи вихідної мови поділяються на дві групи: ті, що мають відповідники у мові перекладу й ті, що їх не мають». Це означає, що при перекладі лексичні одиниці поділяються на дві групи – еквівалентні та безеквівалентні. Далі, еквівалентні одиниці можуть поділятися на одноеквівалентні одиниці, які передбачають тільки один перекладний відповідник, та багатоеквівалентні, які можуть мати два або кілька перекладних відповідників [13].

Таким чином, під час перекладу, зокрема термінологічної літератури, перекладач може зіткнутися з необхідністю вибору правильного словникового відповідника для багатоеквівалентних лексичних одиниць, для того, щоб якомога точно передати зміст тексту оригіналу. При перекладі відібраних термінів у сфері дитячої психології ми зіткнулись із перекладацькими труднощами, які вдалося подолати завдяки застосуванню певних перекладацьких прийомів.

Так, були застосовані перекладацькі трансформації: словниковий відповідник, варіантний відповідник, калькування, транскодування, додавання слова, вилучення слова, контекстуальна заміна, перестановка слів та описовий переклад. З огляду на структурні особливості термінів та проаналізувавши способи їх перекладу (Табл. 2.1.), можна зробити висновок, що кількісне співвідношення застосування способів перекладу

розподілилося досить нерівномірно.

Табл. 2.1. Результати аналізу частоти вживання перекладацьких прийомів в залежності від структурних особливостей термінів

Спосіб перекладу	Прості	Похідні				Складні	Словосполучення	Загальне відсоткове співвідношення (%)	
		префіксальні	суфіксальні	префіксально-суфіксальні	суфіксальні				
Словниковий відповідник	14	6	46	20	9	0	32%		
Варіантний відповідник	3	1	7	0	0	0	4%		
Калькування	0	0	1	2	10	60	24%		
Транслітерування	5	0	4	0	3	0	4%	24,5 %	
Адаптивне транскодування	5	2	18	12	9	0	15%		
Транскрибування	0	0	1	0	0	0	0.5%		
Змішане транскодування	2	1	4	1	8	0	5 %		
Додавання слова	1	0	6	2	1	7	5%		
Вилучення слова	0	0	0	0	0	4	1%		
Описовий переклад	0	0	3	0	0	3	2%		
Контекстуальна заміна	0	1	3	0	0	1	2%		
Перестановка слів	0	0	0	0	0	15	5.5%		
Всього	30	10	93	37	40	90	100%		
		1							
		4							
		0							
		3							
		0							
		0							

При перекладі простих термінів, найчастотнішим способом перекладу виявився словниковий відповідник (32%). Прикладами одноквівалентних простих термінів є *family* – сім'я, *loss* – втрата, *spouse* – подружжя, *peer* – одноліток, *abuse* – жорстоке поводження, *neglect* – недбалість, халатність. Як видно з Табл. 2.1, серед всіх 30 простих термінів 14 має словниковий відповідник, що складає 54%. Тобто переважна більшість простих термінів вже мають еквіваленти в українській мові. Значна перевага даного способу також простежується при перекладі похідних термінологічних одиниць : *immature* – незрілий, *competency* – компетентність, *fraternal* – братній, *germinal* – зародковий, *obsession* – одержимість, *parenting* – батьківство. Так, з 140 всіх похідних термінів 72 (51%) має словниковий відповідник.

Аналізуючи способи перекладу термінів із складною будовою, слід зауважити, що словниковий відповідник не є домінуючим прийомом при перекладі, на відміну від простих та похідних термінів. Так, із 40 відібраних складних термінів 9 було перекладено із застосуванням словникового відповідника (23%): *heritability* – успадкованість, *hypothetical* – припустимий, *interaction* – взаємодія, *intervention* – втручання, *maladaptive* – неприйнятний, *meltdown* – падіння, *neonate* – новонароджений, *relationship* – відносини, *teenager* – підліток. Загалом, цей спосіб перекладу було обрано для перекладу 100 відібраних для аналізу термінів і становить 32% від загальної кількості слів.

До варіантних відповідників належать 9 % з усіх відібраних простих термінів, а саме *strain* – напруження, *support* – підтримка, *tension* – знервованість, та 6% з усіх похідних термінів, а саме : *impact* – вплив; *accommodation* – пристосування; *conception* – запліднення; *feeling* – відчуття; *maturation* – дорослішання, *nurturing* – виховання, *seizure* – судома, *separation* – відлучення. Це є свідченням того, що більшість простих термінів у даній вибірці вже зафіксовано в словниках і їх переклад обмежується вибором відповідника із варіантів, які представлені в словнику.

Як вже було зазначено, при перекладі багатоквівалентної лексики

перекладач зіштовхується із необхідністю підбору найбільш точного відповідника. Так, при перекладі лексичної одиниці «*seizure*», словник надав декілька варіантів перекладу : 1) захоплення; 2) конфіскація; 3) оволодіння; 4) напад; 5) судома (частіше вживається у множині «судоми»). Враховуючи той факт, що в роботі здійснюється аналіз психологічної термінології в сфері дитячої психології, варіант перекладу «судома» є найбільш відповідним .

Необхідно звернути увагу на такі випадки (це особливо стосується перекладу галузевих термінів), коли словникові (та варіантні) відповідники відсутні у словниках частково або взагалі. У таких випадках, перекладачеві необхідно визначити точне значення, в якому вжито безеквівалентне слово, а потім вже використати одну з певних перекладацьких трансформацій, які будуть розглядатися далі . До транскодування належить такий спосіб перекладу [13], коли «звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу . Так, транскодування поділяється на чотири види: 1) транскрибування – коли літерами мови перекладу передається звукова форма слова вихідної мови, 2) транслітерування – коли слово вихідної мови передається по літерах, 3) змішане транскодування – переважне застосування транскрибування з елементами транслітерування та 4) адаптивне транскодування – коли форма слова в вихідній мові дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу ». Способом транскодування були перекладені 12 простих термінів вибірки, що у відсотковому співвідношенні становить 34 % серед всіх способів перекладу простих термінів. Приклади використання транскодування при перекладі простих термінів такі : *conflict* – конфлікт (транслітерування), *control* – контроль (транслітерування), *embryo* – ембріон (адаптивне транскодування), *empathy* – емпатія (адаптивне транскодування), *immune* – імунний (адаптивне транскодування), *logic* – логіка (адаптивне транскодування), *symptom* – симптом (транслітерування) та інші. При перекладі похідних термінів, транскодування було використане у 30% всіх відібраних термінів із похідною структурою . Було виявлено, що

адаптивне транскодування було використано найчастіше, у порівнянні з іншими видами транскодування .

В свою чергу транскрибування було застосовано при перекладі всього одного терміна, а саме *behaviorism* – біхевіоризм. Приклади інших видів транскодування похідних термінів є: *dyskinetic* – дискінетичний (адаптивне транскодування), *dystonia* – дистонія (транслітерування), *assimilation* – асиміляція (адаптивне транскодування), *autism* – аутизм (змішане транскодування), *cognitive* – когнітивний, *competency* – компетентність (адаптивне транскодування), *emotion* – емоції, *indicator* – індикатор (транслітерування), *optimism* – оптимізм (змішане транскодування), *rigidity* – ригідність (адаптивне транскодування).

Транскодування було також застосовано при перекладі складних термінів та становить 53% випадків перекладу всіх складних термінів: *aerophagia* – аерофагія (змішане транскодування), *echolalia* – ехолалія (транслітерування), *egocentrism* – егоцентризм (транслітерування), *endocrine* – ендокринний (адаптивне транскодування), *metabolic* – метаболічний (адаптивне транскодування), *monozygotic* – монозиготний (адаптивне транскодування), *neuro-feedback* – нейрофідбанк (змішане транскодування), *onychophagia* – оніхофагія (змішане транскодування). Підсумовуючі попит на використання транскодування при перекладі всіх відібраних термінів, було визначено, що вищевказаним способом було перекладено 75 термінологічні одиниці, що становить 24.5% від всіх відібраних термінів.

У порівнянні з способом перекладу шляхом використання словникового відповідника , транскодування було застосоване на 8% менше, що свідчить про те, що зазначений спосіб перекладу є менш частотним.

Калькування є ще одним способом перекладу, який перекладач застосовує працюючи з лексичними одиницями, які не мають словникового відповідника . Калькування означає дослівний або буквальний переклад, основа якого полягає в перекладі складових елементів слова або

словосполучення і в об'єднанні перекладених частин в єдине ціле [13].

Як правило, прийом калькування застосовується при перекладі термінів шляхом знаходження відповідника у словнику, при цьому зберігається структура лексичної одиниці мови оригіналу, де кожному слову оригіналу підставляється словниковий відповідник вихідної мови. Прийом калькування частіше за все використовується при перекладі складних термінів та термінологічних словосполучень. У випадку термінологічних словосполучень, калькування може застосовуватися як по відношенню до однієї складової так і до всіх складових елементів словосполучення. Розглядаючи прийом калькування в межах нашої роботи, виявлено, що він був застосований при перекладі похідних, складних термінів та термінологічних словосполучень. Слід зауважити, що при перекладі похідних термінів, тільки три лексичні одиниці були перекладені описаним способом, а саме *restlessness* – занепокоєння, *overeating* – переїдання, *preoperational* – передопераційний.

Таким чином, по відношенню до інших способів перекладу похідних термінів, калькування було застосовано лише в 2 % перекладу похідних термінів. Це дуже чітко підтверджує той факт, що даний спосіб перекладу переважно застосовується щодо складних термінів та словосполучень, а не однослівних мовних одиниць. Під час перекладу складних термінів, калькування було застосовано стосовно 10 слів, що в відсотковому відношенні становить 25 %, що на 3% перевищує кількість використання словникового відповідника. Однак, головним способом перекладу складних термінів залишається транскодування, випереджаючи калькування на 28%. Шляхом калькування були переведені наступні складні терміни: *lifespan* – тривалість життя, *neurodevelopment* – нейророзвиток, *self-blame* – самодокір, *self-efficacy* – самоефективність, *self-esteem* – самооцінка, *self-injurious* – самотравмування, *self-regulation* – саморегуляція, *self-stimulation* – самостимуляція, *socially-inappropriate* – соціально-неприйнятний, *typically developing* – типово-розвинутий.

Аналізуючи способи перекладу словосполучень, є очевидним те, що прийом калькування є домінуючим : *adaptive behavior* – адаптивна поведінка, *applied psychology* – прикладна психологія, *biological factor* – біологічний фактор, *chronic illness* – хронічне захворювання, *circadian rhythm* – циркадний ритм, *corpus callosum* – мозолисте тіло, *diffuse anxiety* – дифузна тривога , *disruptive behavior* – руйнівна поведінка, *dysfluent speech* – несплавна мова, *executive function* – виконавча функція, *fine motor development* – розвиток дрібної моторики, *frontal lobe* – лобна доля, *genetic code* – генетичний код, генетичний код , *genetic factor* – генетичний фактор, *mental performance* – розумова діяльність. Взагалі, прийом калькування був використаний для перекладу 60 відібраних словосполучень. Таким чином, даний спосіб перекладу був використаний у 65% словосполучень .

Якщо розглянути співвідношення калькування із іншими способами перекладу усіх 300 відібраних термінів, є можливим зробити висновок, що описаний спосіб перекладу був застосований у 24% випадках. Таким чином, транскодування та калькування вийшли майже на один рівень у кількості використання, становлячи 24.5% та 24% відповідно.

Такий спосіб перекладу, як додавання слова також був використаний при перекладі відібраних психологічних термінів. Додавання слова є введення в переклад лексичних одиниць, що не присутні в оригіналі, для того, щоб якомога точніше передати зміст речення або словосполучення, що перекладається. Також додавання слова використовується для дотримання мовленнєвих та мовних норм, що є притаманними культурі мови перекладу [13]. Додавання слова було використано при перекладі 17 термінів серед всіх термінів нашої вибірки, що взагалі становить 5% відсотків у порівнянні з іншими способами перекладу. З цього видно, що даний спосіб не є одним з головних, але при перекладі психологічних термінів, у перекладача є необхідність його використання. Шляхом додавання слова було перекладено одне слово, яке належить до простих термінів, а саме: *liaison* – зв'язок взаємодії. Серед похідних термінів, такі

терміни були перекладені вищевказаним способом: *adolescence* – підлітковий період, *anxiety* – тривожний стан, *bereavement* – тяжка втрата, *dietary* – дієтичне харчування, *schooling* – шкільне навчання, *stressor* – стресовий фактор, *overactivity* – надмірна активність, *overeating* – надмірна поборжливість.

Слід зазначити, що додавання слова було застосовано тільки стосовно суфіксальних та суфіксально-префіксальних термінів. При перекладі префіксальних термінів, даний спосіб не виявлено. При перекладі складного терміна *cardiovascular*, перекладач може зіштовхнутися з вибором адекватного перекладу даного терміна. Так, головним чинником при цьому є точне визначення контекстуального змісту тексту. Цей термін може бути перекладений як «серцево-судинна» (калькування) або «серцево-судинна система» (додавання слова), в залежності від контексту, в якому його було вжито.

Найчисельнішою групою термінів, щодо яких було вжито додавання слова, є термінологічні словосполучення: *formal operations* – формально-оперативний етап, *chronic stressor* – хронічний стресовий фактор, *hair pulling* – виривання волосяного покриву, *head banging* – звичка битися головою, *thumb sucking* – смоктання великого пальця, *nail biting* – звичка гризти нігті. Аналізуючи наведені приклади, можна зробити припущення, що такі лексичні утворення як герундії є досить важкими у перекладі на українську мову, та зазвичай перекладаються за допомогою додавання слова, яке конкретизує перекладений варіант терміна.

Ще одним способом перекладу термінологічних словосполучень є вилучення слова. Зазначений спосіб перекладу тлумачиться як усунення в тексті перекладу тих плеонастичних та тавтологічних лексичних елементів, які за нормами мови перекладу є частинами імпліцитного смислу тексту [13]. Прикладами перекладу із застосуванням способу вилучення слова є: *body rocking* – розгойдування, *speech therapy* – логопедія, *pretend play* – удавання, *tension-reducing habits* – шкідливі звички. Даний спосіб перекладу

був використаний при перекладі тільки словосполучень, та становить 4% по відношенню до інших видів перекладу словосполучень та лише 1 % по відношенню до всіх відібраних термінів. Таким чином, можна стверджувати, що спосіб вилучення слова при перекладі психологічних термінів не є затребуваним, але необхідний для більш зрозумілого перекладу деяких термінів.

Описовий переклад є одним із видів перекладу, принципом якого є заміна слова, словосполучення, терміна або фразеологізма вихідної мови словосполученням (може складатися з двох або більше компонентів), яке більш адекватно передає зміст даного слова або словосполучення. При застосуванні описового перекладу перекладачеві слід дотримуватися таких вимог, як:

- переклад повинен точно відображати основний зміст позначеного поняття;
- уникати занадто докладного опису;
- тяжіння до простої синтаксичної структури словосполучення.

Також перекладачеві слід взяти до уваги те, щоб словосполучення в мові перекладу точно і повно передавало всі основні ознаки поняття, позначеного словом оригіналу [13]. Прийом описового перекладу зазвичай застосовується у тих випадках, коли відсутній словниковий відповідник одиниці, яка перекладається. Проте той факт, що термін ще не був зафіксований у словниках не є свідченням його безеквівалентності. Для запобігання дублювання, перекладачеві слід більш детально вивчити новітню літературу сфери терміна, який перекладається. У контексті нашої роботи, описовий переклад став способом перекладу таких похідних термінів, як *infancy* – період раннього дитинства, *toddler* – дитина, яка починає ходити, *sibling* – брат і сестра. Слід звернути увагу на останній термін, який також може бути перекладений як «сіблінг» (змішане транскодування). Таким чином можна встановити, що переклад терміна може залежати від цільової аудиторії.

Описовий переклад був застосований при перекладі словосполучень: *marital problems* – проблеми у відносинах батьків та дітей, *school phobia* – страх перед школою, *repetitive behavior* – повторюваність дій у поведінці. Частка описового перекладу щодо інших способів перекладу всіх термінів становить 2%, що є дуже низьким показником попиту використання.

Ще одним способом перекладу, який був використаний при перекладі відібраних термінів є контекстуальна заміна. Контекстуальна заміна визначається як спосіб перекладу, внаслідок якого перекладним відповідником стає слово або словосполучення, що не є словниковим відповідником і що підібрано із врахуванням контекстуального значення слова, яке перекладається, його контексту вживання та мовленнєвих норм і традицій мови перекладу. Не існує точних правил утворення контекстуальних замінь, оскільки переклад слів у таких випадках залежить від контексту їхнього вживання.

Контекстуальна заміна буває чотирьох видів: смислова диференціація, конкретизація та генералізація значення і «антонімічний» переклад або формальна негативація [13]. В нашій роботі контекстуальна заміна була використана при перекладі похідних термінів (*severity* – рівень тяжкості, *identity* – індивідуальність, *judgmental* – суб'єктивний) та словосполучення (*personal fable* – особиста унікальність). Контекстуальну заміну можна визначити як досить специфічний спосіб перекладу, оскільки він потребує від перекладача дуже чіткого розуміння тексту або бесіди, які перекладаються. Це зумовлює наявність у перекладача досить глибоких фонових знань наукової або професійної галузі, в нашому випадку психологічної науки. Так, контекстуальна заміна була використана у 2% всіх відібраних термінів, що ставить його приблизно на один рівень з такими способами перекладу як описовий переклад та вилучення слова.

Останній вид перекладу, застосований у нашій роботі є перестановка слова. При цьому способі перекладу лексичні елементи міняються місцями, тобто змінюють позицію на протилежну. Найчастіше перестановка слова

застосовується при перекладі словосполучень та фраз [13]. Шляхом застосування вищевказаного виду перекладу було перекладено 18 термінологічних одиниць нашої вибірки, що становить 19% усіх словосполучень та 5.5% всіх відібраних термінів. Прикладами із застосуванням перестановки слова є: *applied behavior analysis* – прикладний аналіз поведінки, *breath holding* – затримка дихання, *coping strategies* – способи подолання, *developmental stage* – стадія розвитку, *learning disability* – нездатність до навчання, *language delay* – затримка мовлення, *tissue damage* – пошкодження тканин, *sleep problems* – проблеми з сном. Підсумовуючи, можна сказати, що правильний та адекватний переклад психологічних термінів є залежним від знань перекладачем різних перекладацьких прийомів та від їх професійного застосування та коректного застосування.

2.3. Способи перекладу термінів відповідно до їх походження

XIV століття відзначається в історії англійської мови активним поповненням словникового складу новими лексичними одиницями, особливо французького походження. Далі в XVI столітті простежується запозичення з латинської мови і, нарешті, XIX століття ознаменоване проривом в науці і техніці, що відобразилося на словотворі в англійській мові. Ні сучасному етапі словотворення не сповільнилося, але частково змінилось джерело нових слів. Проаналізуємо способи перекладу термінів в залежності від їх етимологічних коренів [55]. Так, аналіз відібраних психологічних термінів (всього 300) показав, що психологічні терміни бувають:

- латинського походження – 161 термін;
- давньогрецького походження – 32 терміна;
- староанглійського походження – 28 термінів;
- старофранцузького походження – 9 термінів ;
- старонорвезького походження – 2 терміна;

- змішаного походження – 72 терміна;
- невідомого походження – 4 терміна.

Терміни латинського походження є найчисельнішими, та становлять 52% з усієї вибірки. 10% становлять терміни грецького походження 9% староанглійського. Терміни старофранцузької мови становлять 3 %. По 1% складають терміни старонорвезького походження та невідомого походження відповідно. Також досить чисельними є терміни змішаного походження, а саме 24% від загального об'єму відібраних для аналізу термінів. Повний список термінів, розподілений відповідно до походження термінів, представлено у Додатку А.

Термінологія психології, як і термінології інших наук, відрізняється неоднорідністю термінів, що входять до її складу. Серед загальної кількості термінів, є можливим виділити одиниці, які вже є фіксованими в мові та часто використовуються в психологічних текстах, а також запозичені терміни, пов'язані з мовою-джерелом.

Одним із результатів процесу запозичень є виникнення великої кількості дублетів – слів ідентичного походження, що мають різну фонематичну структуру і значення, оскільки вони були запозичені з різних джерел або в різні історичні періоди, або ж є результатом особливого розвитку слова в мові. В англійській мові основним джерелом дублетів є слова латинського походження, що прийшли безпосередньо з латинської або французької мови. Деякі дублети з'явилися в результаті запозичення з різних діалектів однієї мови або з однієї мови в різні періоди часу. Також дублетні пари виникають при втраті зв'язку між значеннями багатозначного слова; так латинське *persona* перетворилося на два англійських слова. Існують також виняткові випадки етимологічних триплетів: *cattle – chattel – capital* (всі слова походять від латинського *capital*) [33].

Вторинні запозичення – ще один із результатів цього процесу. У цьому випадку в мові поряд з раніше запозиченим і асимільованим словом з'являється нове слово, яке за формою співпадає з раніше запозиченим, але

має інше значення, аж до омонімії. Також нове значення слова може з'явитися у мові перекладу внаслідок функціонування в ньому цього запозичення; наприклад, слово *format* було запозичене з німецької мови за допомогою французької в значенні «розмір друкованого видання, аркуша», а пізніше набуло значення «форма організації і представлення даних у пам'яті комп'ютера». У таких випадках виникає питання, чи є ці слова омонімами або ж значеннями багатозначного слова. Для його розв'язання застосовується традиційний принцип наявності спільних семантичних компонентів : при їх наявності можна говорити про значення багатозначного слова, за відсутності – про омонімічні відношення [5].

Значно вплинули запозичення на граматику англійської мови. Завдяки запозиченню типової для французької мови структури *of + Noun* для вираження відношення належності англійська мова втратила закінчення. Також під впливом запозичень дві третини споконвічно англійських слів були витіснені з мови [2].

Для перекладу запозичень можуть використовуватися всі прийоми, але не всі вони застосовні з однаковою частотністю. Різниця в їх застосуванні пояснюється нерівним ступенем необхідної точності та експресивності перекладу в різних сферах. Так, у перекладі запозиченої термінології основною метою є забезпечення максимальної точності, переклад запозичень у художній літературі вимагає передачі конотативних значень слів, для перекладу неологізмів найчастіше необхідне розшифрування та пояснення значення слова. У кожному конкретному випадку перекладач як автор тексту має вирішувати, який спосіб перекладу найбільш точно відтворить сенс висловлювання і наміри автора; необхідно враховувати ступінь підготовленості читача в певній галузі, а також стилістичну адекватність, що особливо важливо у перекладі художньої літератури.

Деякі лінгвісти звертають увагу на терміни, серед яких є велика кількість запозичень [36]. Однослівні терміни, утворені від латинських і грецьких коренів, у більшості випадків мають постійні еквіваленти, які і

використовуються в перекладі. Ці еквіваленти утворюються шляхом транскрипції або транслітерації. Якщо неможливо передати термін одним словом, використовується прийом описового перекладу .

Найчастіше можливий вибір з кількох варіантів перекладу :

- вибір між транскрипцією і українським відповідником;
- вибір між транскрипцією і описовим перекладом.

Вибір однієї з альтернатив залежить від думки щодо доречності конкретного слова в певному тексті. Вибір одного з декількох можливих варіантів залежить від рівня підготовленості читача: слово, утворене шляхом транскрипції, більш компактне, але складніше для розуміння непідготовленим читачем ; використання українського відповідника або описового перекладу полегшує завдання розуміння, але подовжує фразу. Розглядаючи способи перекладу відібраних термінів для аналізу, можна побачити деякі особливості та закономірності використання того чи іншого способу перекладу в залежності від походження терміна або термінологічного словосполучення.

Розглянемо приклади термінів та способи їх перекладу українською мовою відповідно до країни їх походження. Табл. 2.2 . надає детальну картину вживання різних видів перекладу та загальне відсоткове співвідношення всіх відібраних для аналізу термінів. Для термінів латинського походження (див . Додаток А, Табл. 1.) є найбільш характерна наявність еквівалента в українській мові. 45% всіх термінів латинського походження було перекладено шляхом знаходження відповідника у словнику: *ability* – здатність, *assault* – насильство , *complication* – ускладнення, *commitment* – зобов'язання, *ambiguity* – невизначеність, *dependency* – залежність.

Табл. 2.2. Результати аналізу частоти вживання перекладацьких

прийомів в залежності від походження термінів

Спосіб перекладу	латинського походження	давньогрецького походження	староанглійського походження	старофранцузького походження	старонорвезького походження	змішаного походження	невідомого походження	Загальне відсоткове співвідношення
Словниковий відповідник	73	2	12	6	2	4	1	32%
Варіантний відповідник	8	0	2	1	0	0	0	4%
Калькування	25	1	5	0	0	44	0	24 %
Транслітерування	4	4	0	0	0	3	1	24,5%
Адаптивне транскодування	27	18	0	0	0	0	1	
Транскрибування	0	0	1	0	0	0	0	
Змішане транскодування	6	6	0	0	0	4	0	
Додавання слова	9	1	3	0	0	1	0	5%
Вилучення слова	1	0	1	0	0	2	0	1%
Описовий переклад	1	0	3	0	0	1	1	2%
Контекстуальна заміна	4	0	0	1	0	0	0	2%
Перестановка слів	3	0	1	1	0	13	0	5.5%
Всього	161	32	28	9	2	72	4	100%
	300							

Транскодування є другим основним способом перекладу термінів латинського походження (23%). Для перекладу було застосовано три види транскодування, серед яких адаптивне транскодування становить найбільшу частку (17%): *adaption* – адаптація, *cognitive* – когнітивний, *competency* –

компетентність, *dysfunction* – дисфункція, *depression* – депресія, *imitation* – імітація .

Прийом калькування був використаний для перекладу 16 % термінів латинського походження: *corpus callosum* – мозолисте тіло , *diffuse anxiety* – дифузна тривога. Частка способу додавання слова складає 6%: *habit disorders* – розлади звичок та потягів, *stressor* – стресовий фактор. За допомогою інших видів перекладу були перекладені 10% термінів латинського походження: *maturation* – дорослішання (варіантний відповідник), *personal fable* – особиста унікальність (контекстуальна заміна), *tension – reducing habit* – шкідливі звички (вилучення слова).

При перекладі термінів древньогрецького походження (див. Додаток А, Табл . 2.) абсолютно домінуючим способом перекладу є транскодування (88%): *dystonia* – дистонія (транслітерування), *echolalia* – ехолалія (транслітерування), *embryonic* – ембріональний (адаптивне транскодування), *autism* – аутизм (змішане транскодування). Переклад більшої частини термінів староанглійської мови (див. Додаток А, Табл. 3.) був здійснений знаходженням словникового відповідника (43%): *childhood* – дитинство, *fear* – страх, *fidget* – непосидючість, *stuttering* – заїкання. Також був залучений прийом калькування (18%): *overeating* – переїдання, *child's needs* – дитячі потреби; та інші види перекладу , частка яких є незначною.

Під час здійснення аналізу відібраних термінів було виявлено 9 термінів старофранцузького походження (див. Додаток А, Табл. 4 .) та 2 терміни старонорвезького походження. (див. Додаток А, Табл. 5.). Так, словниковий відповідник є домінуючим способом перекладу обох груп термінів. Під термінами змішаного походження (див. Додаток А, Табл . 6.) слід розуміти терміни із складною будовою або термінологічні словосполучення, частини якого мають різні етимологічні корені, тобто походять від стародавніх мов різних країн. Наприклад, термін «*adaptive behavior*» складається з двох лексичних одиниць, які мають різне походження. Так, «*adaptive*» пішло від латинського «*adaptare*», що означає

«приспосовуватися, а «*behavior*» від «*behabban*» – «самообмеження». Українською мовою термін перекладається як «адаптивна поведінка» шляхом застосування прийому калькування.

З огляду на те, що більшість термінів змішаного походження є словосполученнями, домінуючим способом перекладу є прийом калькування (61%): *genetic code* – генетичний код, *disruptive behavior* – руйнівна поведінка, *mental performance* – розумова діяльність, *mirror neurons* – дзеркальні нейрони.

Підсумовуючи залежність між способом перекладу та походженням терміну, виявлено, що словниковий відповідник є головним способом перекладу термінів латинського походження, в той час як для термінів грецького походження домінуючим є способом перекладу є транскодування. Для термінів змішаного походження головним способом перекладу є прийом калькування. Великої переваги певних способів перекладу серед термінів походження інших мов не виявлено.

2.4. Структурні особливості та способи перекладу англомовних психологічних терміносполучень

Аналіз структурних особливостей психологічних термінів дозволяє виявити наступні моделі: однокомпонентні терміни, двокомпонентні терміни, трикомпонентні конструкції, багатокомпонентні конструкції. Для перекладу термінологічних словосполучень слід детально розглянути специфіку найпоширеніших конструкцій. У психологічній терміносистемі найбільшу кількість термінів становлять іменникові структури, це 75% від усього складу термінів. Іменникові словосполучення утворюють найчисленнішу групу підрядних словосполучень, у якій один із елементів домінує синтаксично.

Незалежно від складності структури її завжди можна поділити на головне слово (ядро) та модифікатор, який впливає на значення головного

слова. Базова структура іменникового словосполучення з іменником в ролі ядра включає чотири основні компоненти, два з яких є необов'язковими. Детермінантом зазвичай виступають прикметники (*a bad feeling* – погане почуття), іменники, займенники (*their suffering* – їх страждання), прислівники (*the above examples* – наведені вище приклади), дієприкметники недоконаного виду, а також детермінанти та іменники присвійного відмінку (*person's hurt* – людська біль, *this behaviour* – ця поведінка).

Постмодифікаторами виступають підрядні речення, дієприкметникові звороти, інфінітиви та інфінітивні звороти, прийменникові фази, прикметники та прикметникові звороти. Структури типу іменник + іменник виражають різні значення і не мають чіткого критерію для визначення, а значення реалізується у конкретній ситуації.

Щодо термінів побудованих за моделлю іменник + іменник, то вони перекладаються переважно, як: складний термін, у якому лексичні компоненти змінюють свої місця (*individual's disposition* – схильність індивіда, *superiority feeling* – почуття переваги, *reality level* – рівень реальності); як складний термін, у якому англійський відповідник іменника змінюється іменниково-прийменниковою конструкцією (*shock therapy* – шокова терапія, *school psychologist* – шкільний психолог), або іменник замінюється словосполученням з тотожним значенням (*vocabulary test* – тест словникового запасу, *anxiety tolerance* – здатність переносити тривожність).

Найпоширенішою є конструкція прикметник + іменник. У такому словосполученні основним словом виступає іменник, а прикметник указує на ознаку поняття, названого іменником. До складу таких термінологічних словосполучень входять найчастіше відносні прикметники, що поєднуються з іменниками мовними та запозиченими. Такі словосполучення перекладаються: – складним терміном подібної структури (*psychotic disorder* – психотичний розлад, *emotional pain* – емоційний біль); – складним терміном, де відповідником прикметника виступає іменник (*schedule reinforce* – підкріплюваний стимул, *public opinion* – суспільна думка); –

складним терміном, де прикметник перекладається словосполученням відповідником прикметника (*token economy* – жетонна система винагороди, *superior intelligence* – інтелект вище норми); – складним терміном, де відповідником прикметника виступає дієприкметник теперішнього часу (*releasing stimulus* – ключовий подразник).

Досить часто зустрічаються прикметниково-іменникові словосполучення, які ускладнюються прийменником. Вони не викликають труднощів при перекладі, і на українську мову перекладаються простим словосполученням (наприклад, *order of merit* – ранговий порядок, *psychology of religion* – психологія релігії), або прийменниковим словосполученням (наприклад, *escape from reality* – втеча від реальності, *flight into illness* – втеча у хворобу).

Зустрічаються також словосполучення дієприкметника з іменником, які перекладаються, як правило, граматично еквівалентними конструкціями. Двокомпонентні термінологічні словосполучення стають основою для творення складніших термінів, тобто родову назву змінено на видову. Так утворено більшість тричленних термінологічних конструкцій. У психологічній термінології також є конструкції, котрі складаються з трьох компонентів. Найпоширенішою моделлю є іменник + прикметник + іменник. Існує два основних способи перекладу цієї моделі: означувальний іменник та прикметник міняються місцями з іменником (*age-equivalent scale* – шкала вікових еквівалентів); прикметник з іменником замінюються словосполученням, із збереженням вихідної структури (*alternate response test* – тест з альтернативними варіантами відповіді, *therapy behavior psychologist* – психолог, який вивчає поведінку).

Наступна модель: прикметник + прикметник + іменник. Останньому компоненту цієї моделі (іменнику) підбирається відповідник в українській мові, а перші два компоненти (прикметник + прикметник) перекладаються як: прикметник і прикметник (наприклад, *hierarchical multiple regressions* – ієрархічні множинні регресії, *psychodynamic psychotherapeutic process* –

психодинамічний психотерапевтичний процес); іменник та іменник (*test sentence repetition* – тест на повторення речень).

Багатокомпонентні терміни складаються з чотирьох чи більше компонентів і перекладаються дослівно за допомогою слів і виразів української мови, або описовим методом (наприклад: *cognitive process of personality psychology* – пізнавальний процес психіки особистості; *method of equal appearing intervals* – метод суб'єктивно рівних інтервалів; *scaling multiple aptitude battery* – набір тестів для багатосторонньої оцінки здібностей).

Поширеною є проблема неправильного формулювання – розуміння термінології. При частому використанні психологічних терміносполучень у повсякденному житті спотворюється чи спрощується їх значення. Це пов'язано з неправильним використанням терміносполучень. Наукові терміносполучення постійно змінюються, уточнюються для легшого їх розуміння, а у загальному вжитку термінам та терміносполученням нав'язують помилкове визначення в контексті псевдонаукових ярликів.

Ще однією проблемою при перекладі є множинна відповідність. Розглянемо наступний приклад – словосполучення *behavioural intervention*. Українською мовою воно перекладається двома способами: поведінкове втручання та поведінкова інтервенція. Ці варіанти перекладу зафіксовані у психологічній літературі. Ще одним варіантом перекладу є «корекція поведінки». При виборі варіанту перекладу перекладач повинен прагнути до створення точних, максимально прозорих терміносполучень, що виключають виникнення множинних відповідностей в мові перекладу. Перекладачеві слід проводити аналіз функціонування слів в науковому дискурсі, зокрема аналізувати семантико-синтаксичні зв'язки (сполучуваність) окремих компонентів терміносполучення, її синтаксичну валентність. Це дозволить виявити розбіжність понять, які позначаються подібними словосполученнями, та відобразити в перекладі.

2.5. Структурні особливості та способи перекладу психологічних текстів на рівні речень

Грамаітична структура психологічних текстів є дуже різноманітною . Для інструкцій характерними є використання речень з однорідними членами.

Biophysical therapists treat mental disorders mainly with tranquilizers, antidepressants, sleeping pills, and other drugs. – Біофізичні терапевти лікують психічні розлади переважно транквілізаторами, антидепресантами, снодійними та іншими препаратами .

People reveal their education, intellectual skills and interests, and ethic, regional, or national backgrounds through verbal communication. – Люди розкривають свою освіту , інтелектуальні вміння та інтереси, а також етичні , регіональні чи національні особливості шляхом словесного спілкування .

Harmony among individuals is sparked by personal characteristics of genuineness, caring, trust, empathy, and respect. – Гармонія серед людей викликається особистими характеристиками щирості, турботи, довіри, співпереживання та поваги.

Над простими реченнями домінують складні з сурядним та підрядним зв'язком. Досить часто зустрічаються складні речення з вбудованими складними підметами та складними присудками .

The physician supposed the symptoms of the disease to disappear after taking psychotropic drug. – Лікар припустив, що симптоми захворювання зникають після прийому психотропного препарату.

The psychologist considered the encephalogram to be normal. – Психолог вважав, що енцефалограма є нормальною.

Before you've even found out what the other person does for a living or where they're from, you've established a feeling of mutual connection. – Ви ще навіть не знаєте, чим займається ця людина або звідки вона родом, але між вами вже встановився міцний зв'язок.

Parents appear to need a great deal of support so that they do not reject the child because he or she seems to be rejecting them. – Здається, що батьки потребують значної підтримки, щоб вони не відштовхували дитину, оскільки вона, може відштовхнути їх.

Individuals suffering from "psychological disorders" or deep-rooted "personality disorders" are likely often to come from confusing, manipulative, dishonest, or even violent families in childhood. – Особи, які страждають на «психологічні розлади» або глибоко вкорінені «розлади особистості», найчастіше походять із заплутаних, маніпулятивних, нечесних або навіть жорстоких сімей у дитинстві.

Під час аналізу психологічних текстів та статей були виявлені граматичні трансформації заміни активного стану пасивним чи навпаки . У якості прикладів розглянемо наступні речення.

Sadism and psychopathy are associated with other traits, such as narcissism and Machiavellianism. – Садизм і психопатія також пов'язані з іншими рисами особистості, як-от нарцисизм і макіавеллізм. Словосполучення пасивного стану *sadism and psychopathy are associated with* перекладається словосполученням активного стану «садизм і психопатія пов'язані з».

Many who harm, torture or kill will be haunted by the experience. – Ті, хто шкодив, катував або вбивав, часто страждають від цього всю решту життя.

This phenomenon is called "do-gooder derogation". – Це явище має назву "покарання добродійця".

A more generous player will be seen by others as a preferable collaborator. – Більш щедру людину сприйматимуть як кращого співучасника.

Disturbed individuals were imprisoned, sometimes locked in chains, or sent to dismal institutions called insane asylums. – Порушників саджали у в'язницю, іноді замикали в кайдани або відправляли в похмурі установи, які називали притулками для божевільних.

Participants were asked to study up to five faces displayed on a screen for varying lengths of time to a maximum of four seconds. – Учасникам було

запропоновано вивчити до п'яти облич, що відображаються на екрані протягом різного періоду часу, максимум до чотирьох секунд.

Children with mental illness must be evaluated and treated by specialists in the mental health field as early in their disease process as possible. – Діти з психічними захворюваннями повинні проходити обстеження та лікування у спеціалістів у галузі психічного здоров'я якомога раніше на початку їхнього захворювання.

Everyday sadists are drawn to violent computer games. – Їх тягне до жорстоких комп'ютерних ігор. Окрім заміни пасивної конструкції *sadists are drawn* активною «їх тягне» даний приклад демонструє як в залежності від контексту одна частина мови замінюється іншою. Іменник (*everyday*) *sadists* замінюється займенником «їх».

З метою адекватного перекладу змісту іншомовного тексту перекладачі вдаються до різноманітних трансформацій, які повністю або частково змінюють структуру речень оригіналу. При перекладі нерідко має місце також явище перестановки головного й підрядного речення.

We know that to digest the different types of food, the digestive system produces various juices. – Ми знаємо, що травна система виробляє різні соки для травлення різних видів їжі.

In the field of relationship psychology, most research has focused on how people feel about each other. – Більшість досліджень у галузі психології стосунків зосереджені на ставленні людей одне до одного.

Looking inside our body gives greater clues. – Ключ до розгадки можна отримати, зазирнувши всередину організму.

Серед прикладів застосування граматичної трансформації – додавання (наприклад, головних/другорядних членів речення, службових частин мови сполучників та ін).

Someone who doesn't imperil your body or wallet can still threaten your social status. – І якщо він не відчуває загрози своєму фізичному здоров'ю або гаманцю, він може побоюватися, приміром, за свій соціальний статус.

Someone who gets pleasure from hurting or humiliating others is a sadist. – Людину, яка отримує задоволення від болю або приниження іншого, називають садистом.

Early research linking cortisol and personality produced inconsistent results. – Результати ранніх досліджень, в яких автори пов'язали між собою кортизол та особистість, були суперечливими .

The patient had developed exacerbation. – У пацієнта розвинулось загострення хвороби.

Виявлено також трансформацію вилучення в українському перекладі. *Another reason people harm the harmless is because they nonetheless see a threat.* – Є й ще одна причина – кривдник може бути переконаним, що загроза існує , навіть коли це не так.

This helps explain otherwise puzzling actions, such as when people harm others who help them financially. – Це пояснює, чому люди іноді шкодять тим , хто допомагає їм матеріально.

I know her to escape negative thought pattern. – Я знаю , що вона уникає негативних думок.

Об'єднання декількох простих речень у складне запобігає нагромадженню та дозволяє урізати об'єм тексту перекладу.

This phenomenon is called “do-gooder derogation”. It can be found around the world. – Це явище має назву – покарання добродійця, і воно вельми поширене в світі.

Sadists feel other people’s pain more than is normal. And they enjoy it. – Садисти здатні відчувати біль інших , навіть гостріше за багатьох, але на відміну від більшості людей, їм це відчуття подобається .

При перекладі психологічних статей часто зустрічаються граматичні заміни. Зазвичай одна частина мови замінюється іншою .

Humans typically do things to get pleasure or avoid pain. – Люди зазвичай щось роблять , щоб отримати задоволення або уникнути болю.

These are important discoveries because personality – especially the traits

of conscientiousness and neuroticism – is strongly associated with our future mental and physical health and longevity. – Усі ці відкриття важливі, оскільки від особистості людини (особливо таких її рис, як сумлінність та невротизм) залежить психічне та фізичне здоров'я і довголіття в майбутньому.

Або просте речення після перекладу може перетворюватися на складне підрядне.

I know her to escape negative thought pattern. – Я знаю, що вона уникає негативної думки.

The physician supposed the symptoms of the disease to disappear after taking psychotropic drug. – Лікар припустив, що симптоми захворювання зникають після прийому психотропних препаратів. Рідше зустрічається членування.

Children with mental illness must be evaluated and treated by specialists in the mental health field as early in their disease process as possible. – Діти з психічними захворюваннями повинні проходити обстеження та лікування у спеціалістів у галузі психічного здоров'я. Це необхідно/бажано робити якомога раніше, ще на початку захворювання.

Висновки до Розділу 2

Спеціалізація мовних засобів, які використовуються для вираження наукових понять, а також системність і класифікаційна регулярність терміноутворюваних моделей є основною тенденцією структурного термінотворення. Особливості термінотворення пов'язані з мовними засобами, до яких належать запозичення з інших мов, штучні утворення і одиниці національної мови, зі способами термінотворення: семантичним, морфологічним і синтаксичним, а також з особливостями формальної і семантичної структури терміна. Аналіз відібраних термінів показав залежність способу перекладу термінів від структурно-семантичних ознак.

Найпоширенішим способом перекладу простих та похідних термінів

виявилось застосування словникового відповідника, частка якого складає одну третину від усіх випадків (32%), зафіксованих під час аналізу. Питома вага застосування словникового відповідника знижується при перекладі термінів із складною будовою. Так, більшість згаданих термінів була перекладена шляхом застосування транскодування. Взагалі спосіб транскодування був використаний для перекладу 24.5% всіх відібраних термінів.

Частка використання прийому калькування складає 24%, що становить приблизно однакову частку із способом транскодування. Шляхом застосування прийому калькування було перекладено дві третини всіх термінологічних словосполучень нашої вибірки, таким чином калькування є домінуючим способом перекладу термінологічних словосполучень. При перекладі відібраних психологічних термінів також були застосовані такі способи перекладу як: перестановка слів (5.5%), додавання слова (5%), встановлення варіантного відповідника (4%), по 2% описовий переклад та контекстуальна заміна відповідно та 1% належить способу вилучення слова.

При аналізі способу перекладу в залежності від походження терміна було виявлено наступну статистику: головними способами перекладу термінів латинського походження є застосування словникового відповідника (45%) та використання транскодування (23%). Транскодування є домінуючим способом перекладу термінів з древньогрецьким походженням. Воно було застосовано до 88% термінів. Головним способом перекладу термінів змішаного походження є калькування (61%). Більшість термінів староанглійського, старофранцузького та старонорвезького походження вже має словникові відповідники в українській мові.

У процесі перекладу з огляду на специфічні характеристики психологічні багатокомпонентні терміни викликають низку труднощів. З одного боку, переклад термінів вимагає чіткості та точності. З іншого боку, перекладачеві потрібно вибрати еквівалентний термін, який відповідає сфері психології. Тому для перекладу багатокомпонентних термінів перекладачеві

часто доводиться використовувати не один, а кілька способів перекладу одночасно. У процесі виявилось, що транскрипція є найпоширенішим способом передачі англійської багатокomпонентних термінів українською мовою. Однією з причин частого використання цього способу перекладу є наявність великої кількості запозичень з латинської та грецької мов англійською.

Граматична структура психологічних текстів англійською мовою представлена різноманітністю синтаксичних структур, що включають велику кількість термінологічних груп слів різного типу (атрибутивні, адвербіальні, об'єктні, прийменникові та безприйменникові) та речень, в яких є пасивні конструкції; однорідні структури; інфінітивні, герундіальні, дієприкметникові комплекси; прості розширені речення; складносурядні та складнопідрядні речення; тощо. Типи граматичних трансформацій при перекладі з англійської мови на українську: перестановка /транспозиція/пермутація, опущення/вилучення, додавання, перебудова (членування, об'єднання) речень; заміна/субституція частин мови; комплексна трансформація.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

У ході проведеного дослідження ми дійшли таких висновків:

Лексичний розвиток мови є відображенням досягнутого прогресу як у науковій сфері, так і в суспільстві. Цілеспрямована праця людини над конкретною сферою науки сприяє динамічному становленню термінології. Таким чином аналіз особливостей структури та семантики термінів сприяє правильному розумінню особливостей розвитку усієї мови в цілому. Екстралінгвістична потреба у вираженні нових понять є визначальною в розвитку системи словотворення і продуктивності окремих моделей, відбір яких здатний найбільш адекватно висловити нове явище.

Психологія як наука поділяється на декілька галузей, однією з яких є галузь вікової психології, яка досліджує розвиток та функціонування психіки людини на всіх вікових етапах онтогенезу. Психологічна термінологія характеризується великою та складною системою, яка стабільно розвивається шляхом взаємодії з іншими науками. У процесі перекладу психологічних термінів перекладач може зіштовхнутися з певними труднощами. З огляду на динамічний характер психологічної термінології, перекладачеві необхідно володіти не лише знаннями всіх способів перекладу термінологічних одиниць, але й мати значні фонові знання. Так, при перекладі термінів у сфері дитячої психології важливе правильне розуміння таких понятійних груп як «Етапи когнітивного розвитку дитини», «Загальні поведінкові проблеми у дітей», «Психосоціальні розлади».

Можливості формулювання нових термінів, встановлення зв'язків між формою і значенням терміну визначаються структурними особливостями мови. Так, аналіз структурних форм термінів дає можливість встановити найбільш продуктивні способи і моделі їх утворення, що, в свою чергу, уможливорює прогнозування подальшого розвитку будь-якої терміносистеми. Здійснене дослідження щодо афіксації свідчить на користь більшого тяжіння

до способу утворення нових слів за допомогою суфіксації і меншого – префіксації. При перекладі відібраних для аналізу термінів були використані такі способи перекладу: вибір словникового відповідника (32%), транскодування (24.5%), калькування (24%), перестановка слів (5.5%), додавання слова (5%), вибір варіантного відповідника (4%), описовий переклад (2%), контекстуальна заміна (2%) та вилучення слова (1%). Найпоширенішим способом перекладу англомовних простих термінів у сфері дитячої психології є застосування словникового відповідника. Це свідчить про те, що значна частина термінів вже має еквівалент в українській мові. Питома вага вибору словникового відповідника знижується при ускладненні структури терміна. При перекладі складних термінів його частка є меншою, ніж у перших двох категоріях. Використання транскодування та калькування є практично однаковим щодо відібраних для аналізу термінів. Так, одна третина похідних термінів була перекладена шляхом транскодування, зокрема адаптивного транскодування. В свою чергу калькування стало домінуючим при перекладі термінологічних словосполучень.

Аналіз співвідношення проаналізованих термінів відповідно до їх походження довів, що половина термінів має латинське походження (52%), терміни змішаного походження становлять чверть від усіх термінів (24%), кількість термінів давньогрецького та старофранцузького походження є приблизно однаковою, по 10% і 9% відповідно. При аналізі способів перекладу термінів відповідно до їх походження були виявлені такі тенденції: найпоширенішим способом перекладу українською мовою термінів латинського походження є застосування словникового відповідника, в той час як транскодування є головним способом перекладу 60 термінів давньогрецького походження. При перекладі термінів староанглійського походження були застосовані вибір словникового відповідника та калькування. Вибір словникового відповідника також є головним способом перекладу термінів старофранцузького походження.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дудок Р. І. Проблема значення та смислу терміна в гуманітарних науках. Монографія. Львів : Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2009 . 358 с.
2. Зорівчак Р. Г. Іноземна мова як засіб глибшого пізнання мови. Рідне слово , випуск 7. Київ, 1973. 256 с.
3. Іващишин О. М. Структурні особливості та семантична диференціація термінів-словосполучень у науково-технічних текстах. Іноземна філологія. 1996. Вип.109. С. 41–44 .
4. Казакова Т. А. Практические основы перевода. Санкт -Петербург : Изд-во «Союз», 2001. 320 с .
5. Канделаки Т. Л. Значение терминов и системы значений науднотехнических терминологий. Проблемы языка науки и техники. Москва, 1970. С. 12–92.
6. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця : Нова книга, 2001. 303 с .
7. Карабан В. І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми. Вінниця : Нова книга, 2002 . 458 с.
8. Кислюк Л. П. Нові англійські запозичення і термінологія. Українська термінологія. Львів, 1992 . 289 с.
9. Кияк Т. Р. Лингвистические аспекты терминоведения : учеб.пос. Киев, 1989. 104 с .
10. Куделько З. Б. Англійська терміносистема ринкових взаємин : синтагматичні та парадигматичні особливості : автореф. дис. к . філол. н.: 10.02.04 / Львів, 2003 . 18 с.
11. Кулиш Л. Ю., Друянова Е . А., Хачатурова М. Ф. Английский для общения . Киев : Астарта, 1995. 347 с.
12. Лотте Д . С. Основы построения научно-технической

терминологии: Вопросы теории и методики. Москва, 1961. 200 с .

13. Лейчик В. М. Термин и его определение . Терминоведение и терминография в индоевропейских языках. Владивосток , 1987. С. 135–145.

14. Лемов А. В . Система, структура и функционирование научного термина. Саранск : Из-во Мордовского ун-та, 2000. 186 с.

15. Литвин О. Н. Українська машинобудівна термінологія : принципи укладання словників. Вісник Львівського політехнічного університету . Серія філологічна. Львів: Вид-во Львівська потехніка , 2018 Вип.35. С.23–28

16. Мазурик Д. В. Сучасні тенденції в оновленні лексики української літературної мови. Вісник Львівського університету. Серія філологічна. Львів, 2000. Вип. 29. 266 с .

17. Мостовий М. І. Лексикологія англійської мови : підр . для фактів іноз.мов. Харків : Основа , 1993. 256 с.

18. Мочерний С. В. Основи економічної теорії. Київ : Академія, 1997. 253 с .

19. Наконечна Г. Українська науково-технічна термінологія. Історія і сьогодення. Вісник Львів.держ.ун-ту ім.І.Франка. 1999. №8. С.29 –37.

20. Наумовець А. Імплементация англіцизмів в українській мові. Укр. термінологія і сучасність: зб. наук . праць. Київ, 2001. Вип. IV. 134 с .

21. Нікуліна Н. Явище полісемії в термінознавстві (на мат. транспортної термінологічної мегасистеми). Вісник Нац.ун -ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології ». 2016. № 842. С. 96–99.

22. Общая терминология : Вопросы теории. А. В. Суперанская, Н. В . Подольская, Н. В. Васильева. Москва : Высшая школа , 1989. 340 с.

23. Овчаренко В. Структура і семантика науково-технічного терміну. Харків, 1968. 212 с.

24. Петров В. В. Семантика научных терминов . Новосибирск : Изд-

во Наука, 1982. 125 с .

25. Пілецька Н. Економічна термінологія як об'єкт дослідження . Вісник Львівського політехнічного університету. Серія філологічна. Львів : Вид-во Львівського університету, 2008 Вип. 35 . С.175–181

26. Пчелінцева О. Е. Лексичні основи міжнародної термінології: Конспект лекцій. Черкаси: ЧДТУ , 2003. 72 с.

27. Реформатский А. А. Термин как член лексической системы языка. Проблемы структурной лингвистики. Москва, 1968. С. 103–126.

28. Скороходько Е. Ф. Термін у науковому тексті. Український інститут лінгвістики і менеджменту. Київ : Логос, 2006 . 65 с.

29. Сліпенька В. Д. Англomовна термінологія штучного інтелекту в контексті інших терміносистем : автореф ., дис. д. філол. н.: 10.02.04 . Київ. нац. лінг. у-т. Київ, 2008 . 20 с. 60. Словник ділових термінів. Українською та англійською мовами. Я. Гаврилишин, О. Каркоць . Київ : Смолоскип, 1993. 96 с.

30. Стацюк Р . В. Основні підходи до визначення поняття «термін » у сучасній лінгвістичній науці. Науковий вісник ДДПУ ім. Івана Франки Серія «Філологічні науки», «Мовознавство » Том 5, №2, 2016. С. 112–116

31. Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія / за ред. І. К. Білодіда. Київ, 1973 . 440 с.

32. Циткіна Ф. О. Термінологія й переклад. Львів: ВЛІ, 2003. 187 с

33. A parent education curriculum for decreasing stress in families raising a child with an autism spectrum disorder [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://scholarworks.lib.csusb.edu/etd/578/>

34. Cambridge Dictionaries Online. Cambridge Advanced Learner's Dictionary [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dictionary.cambridge.org>

35. Common behavioural problems in children [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://patient.info/doctor/common-behavioural-problems-in-children>

36. Concise Encyclopedia of Psychology / [Edit. Raymond J. Corsini, Alan J. Auerbach]. – 2nd ed. – N.Y. : Wiley, 1996 . – 1035 p.
37. Concise Corsini Encyclopedia of Psychology and Behavioral Science / [Edit. W. Edward Craighead, Charles B. Nemeroff]. – 3rd ed. – N.Y. : John Wiley & Sons, 2004. – 1112 p.
38. Danziger K. Naming the mind: How psychology found its language / K. Danziger. – N.Y. : Sage publications, 1997. – 224 p.
39. Gile D. Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training / Daniel Gile. – Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins Publishing Company, 2009. – 287 p.
40. Molina L. Translation Techniques Revisited: A Dynamic and Functional Approach / Lucia Molina and Amparo Hurtado Albir // Meta. – 2002. – XLVII. – P. 498 – 512.
41. Naida Eugene. Toward a science of translating: With special reference and procedures involved in Bible translating / E. Naida. – Boston: Brill archive, 1964 . – 331 p.
42. Online Etymology Dictionary [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.etymonline.com/>
43. Oxford Dictionary of Psychology / [Edit. Andrew M. Colman]. – New York: Oxford University Press Inc., 2009 . – 896 p.
44. Oxford English-Russian Dictionary / [Edit. Paul Stephen Falla]. – 2nd ed. – L. : Clarendon Press, 1992. – 1052 p.
45. Ukrainian-English, English-Ukrainian Dictionary / [Edit. Leonid Hrabovsky]. – New York: Hippocrene Books, 1994. – 448 p.
46. Shevchenko Natalya, "The History of Bilingualism in Ukraine and Its Role in the Present Day Political Crisis", Cahiers Sens public, 2015/1-2 (No 17-18), p. 203-225. URL: <https://www.cairn-int.info/journal-cahiers-sens-public-2015-1-page-203.html>
47. Terminology Commission under International Committee of Slavonic Scholars. URL: <http://term-in.net/en/>

48. Interview with Victoria Ivashchenko. URL: <https://termcoord.eu/2017/06/interview-with-victoria-ivashchenko/>
49. Why is terminology your passion? The fourth collection of interviews with prominent terminologists. URL: https://www.termcoord.eu/wp-content/uploads/2021/02/L013457-BOOKET-ELECTRONIQUE-A4-Interview-Terminology-your-passion-TRAD-EN_WEB-with-ISBN.pdf
50. International Organization for Standardization. URL: <https://www.iso.org/home.html>
51. International Electrotechnical Commission. URL: <https://iec.ch/homepage>
52. The European Committee for Standardization (CEN) and the European Committee for Electrotechnical Standardization (CENELEC). URL: <https://www.cencenelec.eu/european-standardization/cen-and-cenelec/>
53. Zubkov M., Mykulchyk R., Mysak R. Development of DSTU ISO 860 “Terminology work. Harmonization of concepts and terms” new edition // Website of TC STTS: Herald of L’viv Polytechnic National University "Problems of Ukrainian Terminology". – 2017. – 869.
54. DSTU ISO 860 : 2018 (ISO 860: 2007, IDT) "Terminology work. Harmonization of concepts and terms. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=77953
55. Terminology work. Harmonization of concepts and terms: ISO 860:2007(E). – ISO, 2007. – Third edition. – V, 17 p. – (International Standard). URL: <https://www.iso.org/standard/40130.html>
56. ISO 860:2007(en) Terminology work – Harmonization of concepts and terms. Scope. URL: <https://www.iso.org/obp/ui/iso:std:iso:860:ed-3 :v1:en>
57. All-Ukrainian terminology workshop “Terminology in the Educational Process”. URL: <https://dntb.gov.ua/en/%D0%B1%D0%B5%D0%B7-%D0%BA%D0%B0%D1%82%D0%B5%D0%B3%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%97-en/5121>

58. European Terminology for the European Parliament. URL: <https://www.europarl.europa.eu/translation/en/terminology/what-we-do>
59. InterActive Terminology for Europe. URL: <https://iate.europa.eu/>
60. Recommendations for Terminology Work. URL: https://termcoord.eu/wp-content/uploads/2013/08/COTSOES_EN.pdf
61. Terminology Coordination Unit. URL: <https://termcoord.eu/>
62. Wright, Sue Ellen 2001 “Data Categories for Terminology Management.” Handbook of Terminology Management: Volume 2: Application-Oriented Terminology Management:552. 10.1075/z.htm2.18wri <https://doi.org/10.1075/z.htm2.18wri> [Google Scholar]
63. General Terminology Resources. URL: <http://www.computing.surrey.ac.uk/ai/pointer/report/section4.html>
64. Terminography. URL: <https://www.collinsdictionary.com/submission/16359/terminography>
65. Bowker, Lynne, and Des Fisher, 2010 “Computer-aided Translation.” Handbook of Translation Studies1:60–65. 10.1075/hts.1.comp2 <https://doi.org/10.1075/hts.1.comp2> [Google Scholar]
66. Cabré Castellví, Maria Teresa 1997 “Standardization and Interference in Terminology.” The Changing Scene in World Languages: Issues and Challenges9:49. 10.1075/ata.ix.08cab <https://doi.org/10.1075/ata.ix.08cab> [Google Scholar]
67. Cardillo, Elena, Joseph Roumier, Marc Jamouille, Robert Vander Stichele, 2013 “Using ISO and Semantic Web standards for Creating a Multilingual Medical Interface Terminology: a Use Case for Health Failure.” Terminology and Artificial Intelligence TIA 2013 . [Google Scholar]
68. ISO/TC 37 "Terminology (principles and coordination)". URL: <https://www.iso.org/ics/01.020/x/>
69. Foreign Language and Education Forum. URL: <https://web.cortland.edu/flteach/>
70. RELATOR Linguistic Resources Server. URL:

<https://cordis.europa.eu/project/id/LRE62056/fr>

71. Ingenerf, Josef, Jörg Reiner, and Bettina Seik 2001 “Standardized Terminological Services Enabling Semantic Interoperability between Distributed and Heterogeneous Systems.” *International Journal of Medical Informatics* 64 (2–3): 223–240. 10.1016/S1386-5056(01)00211-8 [https://doi.org/10.1016/S1386-5056\(01\)00211-8](https://doi.org/10.1016/S1386-5056(01)00211-8) [Google Scholar]

72. Khayari, Majid, Stéphane Schneider, Isabelle Kramer, Laurent Romary, 2006 “Unification of Multi-lingual Scientific Terminological Resources Using the ISO 16642 Standard. The TermSciences Initiative.” arXiv preprint [cs/0604027](https://arxiv.org/abs/cs/0604027). [Google Scholar]

73. “TBX: a Terminology Exchange Format for the Translation and Localization Industry”. *Handbook of Terminology*. 2015. 393–424. 10.1075/hot.1.tbx1 <https://doi.org/10.1075/hot.1.tbx1> [Google Scholar]

74. WIPO Pearl – WIPO’s Multilingual Terminology Portal. URL: <https://www.wipo.int/reference/en/wipopearl/>

75. Why is terminology your passion? The fifth collection of interviews with prominent terminologists. URL: https://www.termcoord.eu/wp-content/uploads/2021/04/L021043-DG-TRAD-ebook-A4-Terminology-5th_PROOF15.pdf

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Таблиці розподілу термінів за походженням

Табл. 1. Терміни латинського походження

Англомовний термін	Етимологія слова та його значення	Переклад терміна українською мовою
ability	<i>habilitas</i> – здатність, кмітливість	здатність, здібність
abnormal	<i>abnormalis</i> – неправильний	анормальний
abuse	<i>abusus</i> – виснажувати, використовувати	жорстоке поводження
accommodation	<i>accommodatio</i> – пристосування	пристосування
acquisition	<i>acquisitio</i> – накопичувати	надбання
action	<i>action</i> – діяння	дія
adaption	<i>adaptio</i> – пристосовуватися	адаптація
adolescence	<i>adolescentia</i> – молодь	підлітковий період
adulthood	<i>adultus</i> + <i>hood</i> – зрілий + словотвірний елемент, що означає «стан»	дорослість
adversity	<i>adversitas</i> – протилежний	лихо , напасть
aggression	<i>aggressio</i> – атака	агресія
aggressive impulse	<i>aggress</i> – атакувати; <i>impellere</i> - зіткнутися	агресивний імпульс
ambiguity	<i>ambiguitatem</i> – подвійне значення	невизначеність
amygdala	<i>amygdalum</i> – мигдаль	амигдала, мигдалина
anxiety	<i>anxietas</i> – страждання	тривога
appearance	<i>apprentia</i> – показатися	зовнішній вигляд
assault	<i>assaltus</i> – перешкода , стрибок	насильство
assimilation	<i>assimilatio</i> - подібність	асиміляція

basic senses	<i>bassus</i> низький, товстий; <i>sensus</i> – сприйняття	головні сенсорні відчуття
circadian rhythm	<i>circum</i> – обхід; <i>rhythmus</i> – рух у часі	циркадний ритм
cognitive	<i>cognoscere</i> – впізнавати	когнітивний
commitment	<i>committere</i> – об'єднувати	зобов'язання
communication	<i>communicare</i> – поділити	спілкування
comorbidity	<i>co</i> + <i>morbidus</i> – разом + хворий	супутнє захворювання
competency	<i>competentia</i> – угода, симетрія	компетентність
complication	<i>complicatio</i> – згинатися разом	ускладнення
conception	<i>concipere</i> – завагітніти	запліднення
concrete	<i>concretus</i> – зацілнений	конкретний
confidence	<i>confidens</i> – хоробрий	впевненість
congruence	<i>congruentia</i> – згода, гармонія	конгруентність
conflict	<i>conflictus</i> – боротьба, сварка	конфлікт
concentration	<i>com</i> + <i>centrum</i> – разом + середина, центр	концентрація
corpus callosum	<i>corpus</i> – тіло; <i>callosus</i> – товсто-шкірий	мозолисте тіло
correlation	<i>com</i> + <i>reparati</i> – разом + відновлення	співвідношення
criticism	<i>criticus</i> – цінитель	критика
deficiency	<i>deficientem</i> – залишати	дефіцит
dependency	<i>dependere</i> – бути залежним	залежність
depression	<i>depression</i> – пригнічувати	депресія
dietary	<i>diaeta</i> – прописаний спосіб життя	дієтичне харчування
diffuse anxiety	<i>diffuses</i> – висипати; <i>anxietatem</i> – страждання	дифузна тривога

discrimination	<i>discriminatio</i> – розділення	дискримінація
disturbance	<i>disturbare</i> – кинути в безлад	порушення (спокою)
divorce	<i>divortium</i> – розділення	розлучення
dysfunction	<i>dys + functio</i> – не + виконання	дисфункція
education	<i>educare</i> – виховувати	виховання, освіта
emotion	<i>emovere</i> – збентежити	емоція
exacerbate	<i>exacerbatus</i> – провокувати	загострювати
executive function	<i>executivus</i> – виконувати; <i>functio</i> – здійснення	виконавча функція
exposure	<i>exponere</i> – виставити	вплив
extraverted	<i>extra + vertere</i> – назовні + крутити , повертати	екстрагентний
family	<i>familia</i> – сімейні слуги	сім'я
flatulence	<i>flatus</i> – хрипнути	метеоризм
flexibility	<i>flexibilis</i> – піддатливий	гнучкість
foetus	<i>fetus</i> – виношувати молодого	плід
formal- operational	<i>forma + operatio</i> – фігура + робота	формально-оперативний
formal operations	<i>forma</i> – фігура; <i>operatio</i> – робота	формально -оперативний етап
fraternal	<i>fraternus</i> – дружній	братній
frustration	<i>frustratio</i> – розчарування	розчарування
function	<i>functio</i> – здійснення	функціонування
generalization	<i>generalis</i> – загальний	узагальнення
germinal	<i>germen</i> – пагін , росток	зародковий
grief	<i>gravare</i> – досаджати	скорбота
habit disorders	<i>habitus</i> – манера поведінки;	розлади звичок і потягів
	<i>ordinem</i> – ряд, лінія	

hereditary	<i>hereditarius</i> – успадкований	спадковий
hopefulness	<i>hops</i> + <i>ful</i> – впевненість у майбутньому + повний	сподівання
identity	<i>idem</i> – той самий	індивідуальність
imaginary audience	<i>imaginary</i> – малюнок для себе; <i>audentia</i> – слухання	уявна аудиторія
imitation	<i>imitatio</i> – копіювання	наслідування
immature	<i>immaturus</i> – неспілий	незрілий
immune	<i>immunis</i> – не обтяжений	імунний
impact	<i>impactus</i> – зітнутися	вплив
impulsiveness	<i>impellere</i> – зіткнутися	імпульсивність
inability	<i>in</i> + <i>habilitas</i> – не + здатність	нездатність
inattention	<i>in</i> + <i>attentio</i> – не + уважність	неуважність
incidence	<i>incidens</i> – статися	захворюваність
incongruent	<i>in</i> + <i>congruens</i> – не + згожий, придатний	інконгруентний
indicator	<i>indicare</i> – вказувати	індикатор
individual	<i>individuus</i> – неподільний	особистість
inductive reasoning	<i>inducere</i> вводити; <i>ratio</i> – розрахунок	індуктивне обґрунтування
infancy	<i>infantia</i> – раннє дитинство	період раннього дитинства
infant	<i>infans</i> – дитина на руках	немовля
injury	<i>iniuria</i> – кривда, несправедливість,	травмування
intensity	<i>intensus</i> – напружений	інтенсивність
interaction	<i>inter</i> + <i>action</i> – серед, поміж + діяння	взаємодія

intervention	<i>inter + venire</i> – серед, поміж + приходити	втручання
intimacy	<i>intimus</i> – потаємний	близькість
intuitive	<i>intueri</i> – розглядати	інтуїтивний
irritability	<i>irritabilis</i> – легко збуджуватися	дратівливість
isolation	<i>insulates</i> – острів	ізоляція
language acquisition	<i>lingua</i> – мова; <i>acquisition</i> – накопичувати	оволодіння мовою
liaison	<i>ligatio</i> – зв’язування	зв’язок взаємодії
logic	<i>(ars)logica</i> – логіка	логіка
maladaptive	<i>mal + adaptare</i> – поганий + пристосовувати	неприйнятний
marital intimacy	<i>maritalis</i> – те, що належить подружжю ; <i>intimus</i> – потаємний	подружня інтимність
marital problems	<i>maritalis</i> – те, що належить подружжю; <i>problema</i> – запитання	проблеми з сном
maturation	<i>maturare</i> – дозрівати	дорослішання
negative reactivity	<i>negativis</i> – те, що заперечує; <i>actus</i> – діяння	негативна реактивність
neglect	<i>neglectus</i> – нехтування	халатність, недбалість
nurturing	<i>nutrire</i> – годувати	виховання
obesity	<i>obesitas</i> – повнота	ожиріння
object permanence	<i>obiectus</i> – те, що лежить попереду; <i>permanens</i> – залишений	предметна константність
obsession	<i>obsessio</i> – облога	одержимість

obsessive- compulsive disorder	<i>obsessus</i> – уважно стежити; <i>compulsus</i> – змушувати; <i>dis + ordinem</i> – окремо + ряд , лінія	обсесивно- компульсивний розлад
optimism	<i>optimus</i> – найкращий	оптимізм
organism	<i>organum</i> – інструмент, орган	організм
orienting	<i>oriens</i> – сонце, що сходить	орієнтування
overactivity	<i>ofer + activus</i> – над + активний	надмірна активність
overindulgence	<i>ofer + indulgentia</i> – над + покірність	надмірна поблажливість
parenting	<i>parentum</i> – батько або мати, предок	батьки
parenting style	<i>parentum</i> – батько або матір; <i>stilus</i> – інструмент для письма	
peer	<i>par</i> – рівний	одноліток
perception	<i>perparation</i> – сприймання, розуміння	сприймання
perinatal	<i>peri + natalis</i> – поряд , за межами + що стосується народження	перинатальний
personality	<i>persona</i> – людина	особистість
personal fable	<i>persona</i> – людина ; <i>fabula</i> – історія	особиста унікальність
pervasive	<i>pervadere</i> – поширюватися	поширюваний
phenomenon	<i>phainomenon</i> – з'явлення	феномен
pregnancy	<i>praegnantem</i> – з дитиною	вагітність
premature	<i>praematurus</i> – передчасно зрілий	ранній

prenatal	<i>prae + natalis</i> – перед + що стосується народження	пренатальний
preoperational	<i>prae + operatio</i> – перед + робота	передопераційний
prevalence	<i>praevalens</i> – могутній, сильний	поширення
proactive	<i>pro + activus</i> – перед, замість + діяння	активний
pubescence	<i>pubescens</i> – дорослішати	змужіння
reactive	<i>re + activus</i> – заново + діяння	реагуючий
reciprocal	<i>reciprocus</i> – перемінний	обопільний
reciprocal facial expressions	<i>reciprocus</i> – перемінний; <i>facies</i> – вид, форма ; <i>expressio</i> – виступ	зворотна мімічна експресія
recurrent	<i>recurrens</i> – поспішати назад	повторюваний
regression	<i>regresio</i> – повернення	регресія
regulatory	<i>regula</i> – правило	регулюючий
rejection	<i>reiectio</i> – відкидати	відхилення
repetitive vocalizations	<i>repetere</i> – робити або сказати ще раз; <i>vocalis</i> – що звучить	повторювана вокалізація
resistance	<i>resistere</i> – протистояти	опір
retardation	<i>retardatio</i> – затримка	затримка
retarded	<i>retardare</i> – затримувати	відсталий
rigidity	<i>rigiditas</i> – жорсткість	ригідність
ritual	<i>ritualis</i> – що стосується обрядів	ритуал
sensitivity	<i>sensus</i> – сприймати, відчувати	образливість
sensorimotor	<i>sensorius + motor</i> – відчувати +	сенсоромоторний

	рушійна сила	
sense of closure	<i>sensus</i> – сприйняття; <i>claudere</i> – закривати	відчуття замкнутості
sense of competence	<i>sensus</i> – сприйняття; <i>competentia</i> – зустріч	усвідомлення правомочності
sense of uncertainty	<i>sensus</i> – сприйняття; <i>certus</i> – закріплений	відчуття невизначеності
sensory integration	<i>sensorius</i> – відчувати; <i>integrare</i> – робити цілим	сенсорна інтеграція
separation	<i>separatio</i> – роз'єднувати	відлучення
severity	<i>severitas</i> – суворість	рівень тяжкості
sign language	<i>signum</i> – знак, символ ; <i>lingua</i> – язик, мова	мова жестів
social cues	<i>socialis</i> – товариство; <i>quando</i> – коли	соціальні сигнали
socially-inappropriate	<i>socialis</i> + <i>in</i> + <i>appropriates</i> – об'єднаний + не+ привласнити	соціально- неприйнятний
spouse	<i>sponsus</i> – наречений	подружжя
stimulant medication	<i>stimulanten</i> – спонукати; <i>medicatio</i> – зцілення	стимулюючий препарат
stimulus(stimuli)	<i>stimulus</i> – збудний, стимул	подразник
stress	<i>strictus</i> – напружений	стрес
stressor	<i>strictus</i> – напружений	стресовий фактор
support	<i>supportare</i> – перевозити	підтримка
suppression	<i>suppresio</i> – стримувати	стримування
temperament	<i>temperamentum</i> – належна суміш	темперамент
tension	<i>tensio</i> – натягування	напруга
tension-reducing habits	<i>tensio</i> – натягування; <i>reducere</i> – вести назад;	шкідливі звички

	<i>habitus</i> – умови, поведінка	
tissue damage	<i>texere</i> – плести ; <i>damnum</i> – шкода	ПОШКОДЖЕННЯ ТКАНИН
viral infection	<i>virus</i> – отрута; <i>infectio</i> – зараження	вірусна інфекція
vision	<i>visionem</i> – бачення	зір

Табл. 2. Терміни давньогрецького походження

aerophagia	<i>aer</i> + <i>phagos</i> – повітря + їсти	аерофагія
atypical	<i>a</i> + <i>tyrikos</i> – не + враження	атиповий
autism	<i>autos</i> –сам	аутизм
chronical	<i>khronos</i> – час	хронічний
dyskinetic	<i>dys</i> + <i>kinesia</i> – поганий + рух	дискінетичний
dystonia	<i>dys</i> + <i>tonos</i> – поганий + напруга	дистонія
echolalia	<i>echo</i> + <i>lalia</i> – ехо + розмовляти	ехолалія
embryo	<i>embryon</i> – молодий	заплід , ембріон
embryonic	<i>embryon</i> – молодий	ембріональний
empathy	<i>empathia</i> – пристрасть	емпатія
endocrine	<i>endon</i> + <i>krinein</i> – внутрішній + роз'єднувати	ендокринний
epilepsy	<i>epilepsies</i> – захоплення	епілепсія
hypothetical	<i>hypo</i> + <i>thesis</i> – під + місце, розташування	припустимий
metabolic	<i>metabolikos</i> - мінливий	метаболічний
monozygotic	<i>mono</i> + <i>zygotos</i> –	МОНОЗИГОТНИЙ

	один + сполучений	
onychophagia	<i>onych</i> + <i>phagos</i> – ніготь + їсти	оніхофагія
pathological	<i>pathos</i> + <i>logia</i> – страждання + вивчення	патологічний
phobia	<i>phobos</i> – панічний страх	фобія
psychogenic	<i>psyche</i> + <i>genes</i> – розум, душа + народжений від	психогенний
psychosomatic	<i>psyche</i> + <i>somatikos</i> – розум + тіло	психосоматичний
school phobia	<i>skhole</i> – відпочинок; <i>phobos</i> – панічний страх	страх перед школою
schooling	<i>skhole</i> – відпочинок	шкільне навчання
stereotypy	<i>stereos</i> + <i>typos</i> – твердий + удар, заглиблення	стереотипія
symbolism	<i>symbolon</i> – значок, талон	символізм
symptom	<i>symptom</i> – подія, випадок	симптом
symptomology	<i>symptom</i> + <i>logia</i> – подія, випадок + розмовляти	симптомологія
therapy	<i>therapeia</i> – лікування	терапія
trauma	<i>trauma</i> – рана	травма
traumatic	<i>traumaticus</i> – що стосується травмування	травматичний
trichotillomania	<i>thrix</i> + <i>till</i> + <i>mania</i> – волосся + витягувати + каз	трихотіломанія
verbal	<i>verbum</i> – слово	вербальний
violence	<i>violentia</i> – жорстокість	насилля

Табл. 3. Терміни староанглійського походження

behaviorism	<i>behabban</i> – самообмеження	біхевіоризм
belching	<i>bealcan</i> – підіймати повітря у шлунку	відрижка
bereavement	<i>bereafian</i> – позбавити	тяжка втрата
body rocking	<i>bodig</i> – фізіологічна структура людини або тварини; <i>ross</i> – камінь	розгойдування
breath holding	<i>bræð</i> – запах; <i>healding</i> – зберігання	затримка дихання
childhood	<i>cildhad</i> – стан дитини	дитинство
child's needs	<i>cild</i> – новонароджений; <i>nied</i> – необхідність	дитячі потреби
fear	<i>fær</i> – відчай, горе	страх
feeling	<i>felan</i> – торкатися, сприймати	відчуття
fidget	<i>fiken</i> – поспішати	непосидючість
guilt	<i>gylt</i> – злочин	провина
hair loss	<i>hær</i> – волосся; <i>los</i> – крах, загибель	втрата волосся
hair pulling	<i>hær</i> – волосся; <i>pullian</i> – зривати	виривання волоссяного покриву
happiness	<i>hap</i> – фортуна, щастя	щастя
hearing	<i>heran</i> – слухати	слух
helplessness	<i>helpan</i> + <i>leas</i> – підтримувати + вільний	безпорадність
lifespan	<i>life</i> + <i>span</i> – період між народженням та смертю + п'ядь	тривалість життя

loss	<i>los</i> – крах, загибель	втрата
meltdown	<i>meltan</i> + <i>ofdune</i> – стати рідким + вниз	падіння
overeating	<i>ofer</i> + <i>etan</i> – над, забагато + споживати їжу	переїдання
nail biting	<i>negel</i> – штифт; <i>bitan</i> – проколювати зубами	звичка гризти нігті
restlessness	<i>reste</i> + <i>leas</i> – відпочинок + вільний	занепокоєння
shyness	<i>sceoh</i> – боязкий	сором'язливість
sibling	<i>sibling</i> – рідний	сиблінг, брат або сестра
strain	<i>strion</i> , <i>streon</i> – придбання	напруження
stutter	<i>stutten</i> – заїкатися	заїкання
thumb sucking	<i>puma</i> – товстий; <i>sucan</i> – смоктати	смоктання великого пальця
unhappiness	<i>un</i> + <i>hap</i> – не + фортуна, щастя	нещастя

Табл. 4. Терміни старофранцузького походження

aging	<i>aage</i> , <i>eage</i> – вік, змужнілість	старіння
developmental stage	<i>desveloper</i> – розгортати; <i>estage</i> – будівля	стадія розвитку
impairment	<i>empeirier</i> – погіршувати	погіршення
judgmental	<i>jugement</i> – судове рішення	суб'єктивний
harassment	<i>harasser</i> – намучити, досаждати	занепокоєння
heritability	<i>iritage</i> , <i>eritage</i> , <i>heritage</i> – спадкоємець, спадщина	успадкованість
reassurance	<i>re</i> + <i>asseurer</i> – заново, назад + заспокоювати	умовляння, заспокоєння
seizure	<i>seisir</i> – заволодіти	судома

uneasiness	<i>un + aisie –</i> не + заспокійливий	неспокій
------------	---	----------

Табл. 5. Терміни старонорвезького походження

anger	ст.-норв. <i>anгр</i> – страждання	гнів , роздратування
skill	ст.-норв. <i>skil</i> – проникливість	вміння

Табл. 6. Терміни змішаного походження

adaptive behavior	лат. <i>adaptare</i> – приспособуватися; ст.-англ. <i>behabban</i> – самообмеження	адаптивна поведінка
adaptive life skills	лат. <i>adaptare</i> – приспособуватися; ст.-англ. <i>life</i> – період між народженням та смертю; ст.-норв. <i>skil</i> – проникливість	адаптивні життєві навички
air swallowing	лат. <i>aer</i> – повітря ; ст.-англ. <i>swealwe</i> – проковтнути	заковтування повітря
antisocial behavior	грец. <i>anti</i> – замість, протилежний від; лат. <i>socialis</i> – об'єднаний; ст.-англ. <i>behabban</i> – самообмеження	антисоціальна поведінка
applied behavior analysis	лат. <i>applicare</i> – прикріпити ; ст.-англ. <i>behabban</i> –	прикладний аналіз поведінки

	самообмеження ; грец. <i>analysis</i> – вирішення проблеми шляхом аналізу	
applied psychology	лат. <i>applicare</i> – прикріпити; грец. <i>psyche</i> – подих , душа; грец. <i>logia</i> – розмовляти	прикладна психологія
attachment theory	ст.-фр. <i>attachier</i> – замикати; грец. <i>theoria</i> – міркування	теорія прив'язності
autism spectrum disorder	грец . <i>autos</i> – сам; лат. <i>spectrum</i> – поява; лат. <i>ordinem</i> – ряд, лінія	розлади аутистичного спектру
avoidance	англо -франц. <i>avoider</i> – забиратися	уникнення
basic living skills	лат. <i>bassus</i> – низький, товстий; ст.-англ. <i>lifende</i> – існуючий; ст.-норв. <i>skil</i> – проникливість	основні життєві навички
brain circuitry	ст.-англ. <i>brægen</i> – мозок ; лат. <i>circuitus</i> – кружляння	мозкова схема
brain development	ст.-англ. <i>brægen</i> – мозок; ст.-фр. <i>desveloper</i> – розгортати	розвиток мозку
biological factor	грец. <i>bios</i> – життя; лат. <i>factor</i> – діяч	біологічний фактор
birth weight	ст.-норв. <i>byrðr</i> – народжений; ст.-англ . <i>gewiht</i> – вага	вага при народженні
cardiovascular	грец . <i>kardia</i> – серце; лат. <i>vasculum</i> – маленьке судно	серцево - судинна система

child abuse	ст.-англ. <i>cild</i> – новонароджений; лат. <i>abusus</i> – виснажувати	жорстоке поводження з дитиною
child nature	ст.-англ. <i>cild</i> – новонароджений ; лат. <i>natura</i> –перебіг речей	дитяча натура
chronic illness	грец. <i>khronikos</i> – що стосується часу; ст .-норв. <i>illr</i> – злий, поганий	хронічне захворювання
chronic stressor	грец. <i>khronikos</i> – що стосується часу; лат . <i>strictus</i> – напружений	хронічний стресовий фактор
control	англо -франц. <i>contreroller</i> – наділити владою	контроль
coping strategies	лат. <i>sappa</i> – плащ с капюшоном; грец. <i>strategia</i> – команда генерала	способи подолання
disruptive behavior	лат . <i>disruptus</i> – ламання; ст.-англ. <i>behabban</i> – самообмеження	руйнівна поведінка
dysfluent speech	грец. <i>dys</i> – поганий; лат . <i>fluentem</i> – нещільний; ст.-англ. <i>spāc</i> – говоріння	неплавна мова
egocentrism	лат. <i>ego</i> – я; грец. <i>kentrikos</i> – що стосується центру	егоцентризм
eye contact	ст .-англ. <i>ege</i> – глаз; лат. <i>contactus</i> – торкання	візуальний контакт

fine motor developm ent	лат. <i>finis</i> – кордон ; лат. <i>motor</i> – рушійна сила; ст.-фр. <i>desveloper</i> – розгортати	розвиток дрібної моторики
food selectivity	ст.-англ. <i>foda</i> – їжа; лат. <i>selectus</i> – вибирати	вибірковість в їжі
frontal lobe	лат. <i>frontem</i> –попереду ; грец. <i>lobos</i> – частка	лобна доля
genetic code	грец. <i>genetikos</i> – походження; лат. <i>codex</i> – книга законів	генетичний код
genetic factor	грец. <i>genetikos</i> – походження ; лат. <i>factor</i> – діяч	генетичний фактор
gross motor developm ent	ст.-фр. <i>gros</i> – великий; лат. <i>motor</i> – рушійна сила; ст.-фр. <i>desveloper</i> – розгортати	розвиток великої моторики
head banging	ст.-англ. <i>heafod</i> – верхня частина тіла; ст.-норв. <i>bang</i> – прибивати	звичка битися головою
head circumference	ст.-англ. <i>heafod</i> – верхня частина тіла; лат. <i>circumferentia</i> – вести навколо	окружність голови
hyperactivity	грец. <i>hyper</i> – забагато , за межами; лат. <i>activus</i> – активний	гіперактивність
language delay	лат. <i>lingua</i> – язик, мова; ст.-фр. <i>delaiier</i> – покидати	затримка мовлення
learning disability	ст.-англ. <i>leorning</i> – навчання;	нездатність до навчання

	лат . <i>dis</i> – у протилежному напрямку; лат. <i>habilitas</i> – здібність	
logical thought	лат. <i>logica</i> – логіка; ст.-англ . <i>poht, gerohht</i> – процес мислення	логічна думка
methylphenidate	грец. <i>methy</i> – вино; грец. <i>phainein</i> – з’явитися; лат . <i>acetum</i> – оцет	метилфенідат
mental performance	лат. <i>mens</i> –розум; ст.-фр. <i>parformir</i> – виконувати	розумова діяльність
mental symbols	лат. <i>mens</i> –розум; грец. <i>symbolon</i> – значок, талон	ментальні символи
mindfulness training	ст .-англ. <i>gemund</i> – пам’ять; ст.-англ. <i>ful</i> – наповнений ; лат. <i>tranere</i> – тягнути	тренування уважності
mirror neurons	лат. <i>mirari</i> – дивуватися; грец. <i>neuron</i> – нерв	дзеркальні нейрони
motor overactivity	лат. <i>motor</i> –рушійна сила ; ст.-англ. <i>ofer</i> – над; лат. <i>activus</i> – активний	моторна перенапруженість
motor skills	лат. <i>motor</i> –рушійна сила; ст.-норв. <i>skil</i> – проникливість	моторні навички
mutualistic relationship	лат. <i>mutuus</i> – зворотній; лат. <i>stimulat</i> – повернення; ст.-англ. <i>sciepe</i> – стан	мутуалістичні відносини
neonate	грец. <i>neos</i> – новий, молодий; лат. <i>natus</i> – народжений	новонароджений

neurodevelopment	грец. <i>neuron</i> – нерв;	нейророзвиток
	ст.-фр. <i>desveloper</i> – розгортати	
neuro-feedback	грец. <i>neuron</i> – нерв; ст.-англ. <i>fedan</i> – годувати; ст.-англ. <i>bæc</i> – назад	нейрофідбек
non-verbal	лат. <i>non</i> – ні в якому разі; грец. <i>verbum</i> – слово	невербальний
parent-child communication	лат. <i>parentem</i> – батько або матір; ст.-англ. <i>cild</i> – новонароджений; лат. <i>comunicatio</i> – ділитися	спілкування між батьками та дитиною
parietal lobe	лат. <i>paries</i> – стіна; грец. <i>lobos</i> – частка	парієтальна частка
premature birth	лат. <i>praematurus</i> – рано зрілий; грец. <i>byrðr</i> – народжений	передчасне народження
pretend play	лат. <i>praetendere</i> – витягувати вперед; ст.-англ. <i>plega</i> – швидкий рух	удавання
rational thinking	лат. <i>rationalis</i> – розум; ст.-англ. <i>rencan</i> – уявляти	раціональне мислення
relationship	лат. <i>relatio</i> – відновлення; ст.-англ. <i>sciepe</i> – стан	відносини
repetitive behavior	лат. <i>repetere</i> – робити або сказати ще раз; ст.-англ. <i>behabban</i> – самообмеження	повторюваність дій у поведінці
school age	грец. <i>skhole</i> – відпочинок;	шкільний вік

	лат. <i>aetatem</i> – період життя	
self-blame	ст.-англ. <i>self, seolf</i> – себе; ст.-фр. <i>blasme</i> – докір	самодокір
self-efficacy	ст.-англ. <i>self, seolf</i> – себе; лат. <i>efficacia</i> – ефективність	самоефективність
self-esteem	ст.-англ. <i>self, seolf</i> – себе ; лат. <i>aestimare</i> – оцінювати	самооцінка
self-injurious	ст.-англ. <i>self, seolf</i> – себе; лат. <i>iniuriosus</i> – неправильний , небезпечний	самотравмування
self-regulation	ст.-англ. <i>self, seolf</i> – себе; лат. <i>regula</i> – правило	саморегуляція
self-stimulation	ст.-англ. <i>self, seolf</i> – себе; лат. <i>stimulatio</i> – підбурювання	самостимуляція
serotonin	лат. <i>serum</i> – сироватка ; грец. <i>tonikos</i> – розтягування	серотонін
sleeping problems	ст.-англ. <i>spæc</i> – сон; лат. <i>problema</i> – запитання	проблеми з сном
social change	лат. <i>socialis</i> – товариство ; ст.-фр. <i>change</i> – обмін	соціальні зміни
speech therapy	ст.-англ. <i>spæc</i> – процес говоріння; грец. <i>therapeia</i> – лікування	логопедія
teenager	ст.-англ. <i>tene</i> – більше ніж десять; лат. <i>aevum</i> - вік	підліток
typically-developing	грец. <i>typos</i> – враження; ст.-фр. <i>desveloper</i> – розгортати	типово-розвинутий

ventricular enlargement	лат . <i>ventriculus</i> – маленький живіт; ст.-фр. <i>enlargier</i> – розширяти	збільшення шлуночка
white matter	ст.-англ. <i>hwit</i> – яскравий; ст.-фр. <i>matere</i> – предмет, тема	біла речовина

Табл. 7. Терміни невідомого походження

fussiness	нервовість
tantrum	тантум
tic(s)	тик(и)
toddler	малюк, дитина, яка починає ходити

ДОДАТОК Б

Англійсько-український словник

Англійське слово	Українське слово
ability	здатність, здібність
abnormal	анормальний
abuse	жорстоке поводження
accommodation	пристосування
acquisition	надбання
action	дія
adaption	адаптація
adaptive behavior	адаптивна поведінка
adaptive life skills	адаптивні життєві навички
adolescence	підлітковий період
adulthood	дорослість
adversity	лихо, напасть
aerophagia	аерофагія
aggression	агресія
aggressive impulse	агресивний імпульс
aging	старіння
air swallowing	заковтування повітря
ambiguity	невизначеність
amygdala	амигдала, мигдалина
anger	гнів , роздратування
anticipatory guidance	попереджувальна бесіда
antisocial behavior	антисоціальна поведінка
anxiety	тривога
anxiety disorder	тривожний розлад
appearance	зовнішній вигляд
applied behavior analysis	прикладний аналіз поведінки

applied psychology	прикладна психологія
assault	наси́льство
assimilation	асиміляція
attachment theory	теорія прив'язності
atypical	атиповий
avoidance	уникнення
autism	аутизм
autism spectrum disorder	розлади аутистичного спектру
basic living skills	основні життєві навички
basic senses	головні сенсорні відчуття
bereavement	тяжка втрата
behaviorism	біхевіоризм
belching	відрижка
biological factor	біологічний фактор
birth weight	вага при народженні
body rocking	розгойдування
brain circuitry	мозкова схема
brain development	розвиток мозку
breath holding	затримка дихання
cardiovascular	серцево-судинна система
child abuse	жорстоке поводження з дитиною
childhood	дитинство
child nature	дитяча натура
child's needs	дитячі потреби
chronic illness	хронічне захворювання
chronic stressor	хронічні стресові фактори
chronical	хронічний
circadian rhythm	циркадний ритм
cognitive	когнітивний

commitment	зобов'язання
communication	спілкування
comorbidity	супутнє захворювання
competency	компетентність
complication	ускладнення
concentration	концентрація
conception	запліднення
concrete	конкретний
confidence	впевненість
conflict	конфлікт
congruence	конгруентність
control	контроль
coping strategies	способи подолання
corpus callosum	мозолисте тіло
correlation	співвідношення
criticism	критика
deficiency	дефіцит
dependency	залежність
depression	депресія
developmental stage	стадія розвитку
dietary	дієтичне харчування
diffuse anxiety	дифузна тривога
discrimination	дискримінація
disruptive behavior	руйнівна поведінка
disturbance	порушення спокою
divorce	розлучення
dysfluent speech	неплавна мова
dysfunction	дисфункція
dyskinetic	дискінетичний

dystonia	дистонія
echolalia	ехолалія
education	виховання, освіта
egocentrism	егоцентризм
embryo	ембріон
embryonic	ембріональний
emotion	емоція
empathy	емпатія
endocrine	ендокринний
epilepsy	епілепсія
exacerbate	загострювати
executive function	виконавча функція
exposure	вплив
extraverted	екстрагентний
eye contact	візуальний контакт
family	сім'я
fear	страх
feeding disturbance	розлади харчування
feeling	відчуття
fidget	непосидючість
fine motor development	розвиток дрібної моторики
flatulence	метеоризм
flexibility	гнучкість
foetus	плід
food selectivity	вибірковість в їжі
formal-operational	формально-оперативний
formal operations	формально-оперативний етап
fraternal	братній
frontal lobe	лобна доля

frustration	розчарування
function	функціонування
fussiness	нервовість
generalization	узагальнення
genetic code	генетичний код
genetic factor	генетичний фактор
germinal	зародковий
grief	скорбота
gross motor development	розвиток великої моторики
guilt	провина
habit disorders	розлади звичок і потягів
hair loss	втрата волосся
hair pulling	виривання волоссяного покриву
happiness	щастя
harassment	занепокоєння
head banging	звичка битися головою
head circumference	окружність голови
hearing	слух
helplessness	безпорадність
hereditary	спадковий
heritability	успадкованість
hopefulness	сподівання
hyperactivity	гіперактивність
hypothetical	припустимий
identity	індивідуальність
imaginary audience	уявна аудиторія
immature	незрілий
imitation	імітація
immune	іmunний

impact	вплив
impairment	погіршення
impulsiveness	імпульсивність
inability	нездатність
inattention	неуважність
incidence	захворюваність
incongruent	інконгруентний
indicator	індикатор
individual	особистість
inductive reasoning	індуктивне обґрунтування
infant	немовля
infancy	період раннього дитинства
inhibition	стримування
injury	травмування
intensity	інтенсивність
interaction	взаємодія
intervention	втручання
intimacy	близькість
intuitive	інтуїтивний
irritability	дратівливість
isolation	ізоляція
judgmental	суб'єктивний
language acquisition	оволодіння мовою
language delay	затримка мовного розвитку
learning disability	нездатність до навчання
liaison	зв'язок взаємодії
lifespan	тривалість життя
logic	логіка
logical thought	логічна думка

loss	втрата
maladaptive	неприйнятний
marital intimacy	подружня інтимність
marital problems	проблеми у відносинах батьків
maturation	дорослішання
meltdown	падіння
mental performance	розумова діяльність
mental symbols	ментальні символи
metabolic	метаболічний
methylphenidate	метилфенідат
mindfulness training	тренування уважності
mirror neurons	дзеркальні нейрони
monozygotic	монозиготний
motor overactivity	моторна перенапруженість
motor skills	моторні навички
mutualistic relationship	мутуалістичні відносини
nail biting	звичка гризти нігті
negative reactivity	негативна реактивність
neglect	недбалість
neonate	новонароджений
neurodevelopment	нейророзвиток
neuro-feedback	нейрофідбек
non-verbal	невербальний
nurturing	виховання
obesity	ожиріння
object permanence	предметна константність
obsession	одержимість
obsessive-compulsive disorder	обсесивно-компульсивний розлад
onychophagia	оніхофагія

optimism	оптимізм
organism	організм
orienting	орієнтування
overactivity	надмірна активність
overeating	переїдання
overindulgence	надмірна поблажливість
parent-child communication	спілкування між батьками та дитиною
parietal lobe	парієтальна частка
parenting	батьківство
parenting style	стиль виховання
pathological	патологічний
peer	одноліток
perception	сприймання
perinatal	перинатальний
personal fable	особиста унікальність
personality	особистість
pervasive	поширюваний
phenomenon	феномен
phobia	фобія
physiological function	фізіологічна функція
pregnancy	вагітність
premature	ранній
premature birth	передчасне народження
prenatal	пренатальний
preoperational	передопераційний
pretend play	удавання
prevalence	поширення, розповсюдження
proactive	активний

psychogenic	психогенний
psychosomatic	психосоматичний
pubescence	змужіння
rational thinking	раціональне мислення
reactive	реагуючий
reassurance	умовляння , заспокоєння
reciprocal	обопільний
reciprocated facial expressions	зворотна мімічна експресія
recurrent	повторюваний
regression	регресія
regulatory	регулюючий
rejection	відхилення
relationship	відносини
repetitive behavior	повторюваність дій у поведінці
repetitive vocalizations	повторювана вокалізація
resistance	опір
restlessness	занепокоєння
retardation	затримка
retarded	відсталий
rigidity	ригідність
ritual	ритуал
school age	шкільний вік
schooling	шкільне навчання
school phobia	страх перед школою
seizure	судома
self-blame	самодокір
self-efficacy	самоефективність
self-esteem	самооцінка
self-injurious	самотравмування

self-regulation	саморегуляція
self-stimulation	самостимуляція
sense of closure	відчуття замкнутості
sense of competence	усвідомлення правомочності
sense of uncertainty	відчуття невизначеності
sensory integration	сенсорна інтеграція
sensitivity	образливість
sensorimotor	сенсоромоторний
separation	відлучення
serotonin	серотонін
severity	рівень тяжкості
shyness	сором'язливість
sibling	сиблінг, брат і сестра
sign language	мова жестів
skill	вміння
sleeping problems	проблеми з сном
social change	соціальні зміни
social cues	соціальні сигнали
socially-inappropriate	соціально-неприйнятний
speech therapy	логопедія
spouse	подружжя
stereotypy	стереотипія
stimulant medication	стимулюючий препарат
stimulus(stimuli)	подразник
strain	напруження
stress	стрес
stressor	стресовий фактор
stuttering	заїкання
support	підтримка

suppression	стримування
symbolism	символізм
symptom	симптом
symptomology	симптомологія
tantrum	тантум
teenager	підліток
temperament	темперамент
tension	напруга
tension-reducing habits	шкідливі звички
therapy	терапія
thumb sucking	смоктання великого пальця
tic(s)	тик (и)
tissue damage	пошкодження тканин
toddler	малюк , дитина, яка починає ходити
trauma	травма
traumatic	травматичний
trichotillomania	трихотіломанія
typically-developing	типово-розвинутий
uneasiness	неспокій
unhappiness	нещастя
ventricular enlargement	збільшення шлуночка
verbal	вербальний
violence	насилля
viral infection	вірусна інфекція
vision	зір
white matter	біла речовина

ДОДАТОК В

Положення про Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Хмельницькій області



КОПІЯ

НАЦІОНАЛЬНА СОЦІАЛЬНА
СЕРВІСНА СЛУЖБА УКРАЇНИ

НАКАЗ

Київ

23.06.202176

Про затвердження Положення про
Головне управління Національної
соціальної сервісної служби
у Хмельницькій області

Відповідно до статті 21 Закону України „Про центральні органи виконавчої влади” та Положення про Національну соціальну сервісну службу України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26.08.2020 № 783 (зі змінами),

НАКАЗУЮ:

Затвердити Положення про Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Хмельницькій області.

Голова

Владислав МАШКІН

Згідно з оригіналом:

Начальник Управління документального
та адміністративного забезпечення

Андрій ЧИГРИНЕЦЬ

06.08.2021 р.



ЗАТВЕРДЖЕНО
Наказ Національної соціальної
сервісної служби України

23.06.2021 № 76

ПОЛОЖЕННЯ

про Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Хмельницькій області

1. Головне управління Національної соціальної сервісної служби у Хмельницькій області (далі – Головне управління) є територіальним органом Національної соціальної сервісної служби України (далі – Нацсоцслужба).

Головне управління підпорядковується Нацсоцслужбі.

2. Головне управління у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України та постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими нормативно-правовими актами, а також наказами Нацсоцслужби, у тому числі цим Положенням.

3. Основним завданням Головного управління є реалізація державної політики у сфері здійснення державного контролю:

- за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки (державна допомога, пільги, житлові субсидії та інші виплати, що здійснюються за рахунок коштів державного бюджету), соціальних послуг;

- за використанням коштів державного бюджету, виділених для надання соціальної підтримки, зокрема під час проведення перерахунку її розмірів у разі встановлення фактів надмірної виплати коштів або надання її з порушенням законодавства;

- за дотриманням прав дітей.

4. Головне управління відповідно до покладених на нього завдань:

1) забезпечує методичний супровід діяльності місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування з питань державного контролю за дотриманням вимог законодавства під час надання соціальної підтримки та за дотриманням прав дітей;

2) розробляє та подає для затвердження Нацсоцслужбі щорічні плани проведення перевірок структурних підрозділів з питань соціального захисту населення місцевих держадміністрацій, органів місцевого самоврядування, що

забезпечують надання соціальної підтримки, а також служб у справах дітей, суб'єктів, що надають соціальні послуги, з питань:

- дотримання законодавства щодо соціального захисту населення, дотримання прав дітей;
 - дотримання вимог Закону України "Про соціальні послуги";
 - достовірності відомостей, які вплинули на визначення права на соціальну допомогу/послугу та її розміру/обсягу;
 - повноти особових справ отримувачів соціальної допомоги/послуг та достовірності наявних у них документів;
 - використання коштів державного бюджету, спрямованих на виконання програм соціального захисту населення;
 - ведення обліку надміру виплачених коштів державного бюджету соціальної підтримки внаслідок неправомірного надання та/або неправильного розрахунку розміру/обсягу соціальної допомоги;
 - повернення сум коштів державного бюджету надміру виплаченої та/або наданої з порушенням законодавства соціальної допомоги;
 - дотримання вимог щодо однакового застосування законодавства під час надання адміністративних послуг соціального характеру;
 - дотримання строків і порядку надання адміністративних послуг соціального характеру та соціальних послуг;
- 3) проводить планові та позапланові перевірки з питань, передбачених підпунктами 1, 2 пункту 4 структурних підрозділів з питань соціального захисту населення місцевих держадміністрацій, органів місцевого самоврядування, що забезпечують надання соціальної підтримки, а також служб у справах дітей, суб'єктів, що надають соціальні послуги;
- 4) проводить позапланові перевірки у разі надходження інформації про можливі порушення порядку та строків надання адміністративних послуг соціального характеру та соціальних послуг;
- 5) використовує результати верифікації достовірності інформації, поданої фізичними особами для призначення соціальної підтримки, перевіряє достовірність інформації про отримувачів соціальної підтримки та правильність нарахування допомоги з урахуванням ступеня ризику наявності порушень;
- 6) проводить моніторинг та аналіз порушень законодавства щодо надання соціальної допомоги та дотримання державних стандартів соціальних послуг;
- 7) готує аналітичні звіти за результатами проведених перевірок та оприлюднює їх на офіційному веб-сайті Нацсоцслужби;

8) використовує інформаційні системи єдиної інформаційної бази даних про внутрішньо переміщених осіб; централізованого банку даних з проблем інвалідності; єдиного електронного банку даних про дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і сім'ї потенційних усиновлювачів, опікунів, піклувальників, прийомних батьків, батьків-вихователів; державного реєстру майнових об'єктів оздоровлення та відпочинку дітей, а також інші програмні ресурси;

9) відповідно до законодавства веде бухгалтерський облік та складає бюджетну, фінансову та статистичну звітність, забезпечує своєчасне їх подання відповідним органам;

10) проводить у межах своїх повноважень інформаційно-роз'яснювальну роботу;

11) здійснює розгляд звернень, заяв та скарг підприємств, установ, організацій і громадян з питань діяльності Головного управління, виявляє та усуває причини, що призводять до подання громадянами скарг;

12) забезпечує відповідно до законодавства доступ до публічної інформації, що перебуває у його володінні;

13) забезпечує в межах повноважень, передбачених законом, реалізацію державної політики стосовно державної таємниці та інформації з обмеженим доступом, контроль за її збереженням у Головному управлінні;

14) узагальнює та аналізує результати роботи Головного управління, вносить відповідні пропозиції Нацсоцслужбі;

15) здійснює інші повноваження, визначені законом.

5. Головне управління з метою організації своєї діяльності:

1) забезпечує в межах повноважень, визначених законом, здійснення заходів щодо запобігання та виявлення корупції, а також контроль за дотриманням антикорупційного законодавства у Головному управлінні;

2) здійснює контроль за дотриманням правил етичної поведінки державних службовців Головного управління;

3) проводить добір кадрів у Головне управління, організовує роботу з підвищення кваліфікації державних службовців Головного управління;

4) забезпечує в межах повноважень, визначених законом, виконання завдань з мобілізаційної підготовки та мобілізаційної готовності держави;

5) організовує планово-фінансову роботу у Головному управлінні, проводить внутрішній аудит використання фінансових і матеріальних ресурсів та здійснює відповідний контроль, забезпечує організацію та вдосконалення

бухгалтерського обліку, ефективне і цільове використання коштів в установленому законодавством порядку;

б) організує ведення діловодства та архівне зберігання документів у Головному управлінні відповідно до встановлених правил;

7) забезпечує здійснення комплексу заходів, спрямованих на забезпечення дотримання законності та ефективності використання бюджетних коштів, досягнення результатів відповідно до встановлених завдань, планів і вимог щодо діяльності Головного управління;

8) забезпечує охорону державної таємниці відповідно до вимог режиму секретності, кіберзахист, технічний і криптографічний захист інформації та здійснює контроль за дотриманням цього режиму;

9) на праві оперативного управління розпоряджається майном в межах визначених законодавством;

10) здійснює інші повноваження, визначені законом.

6. Головне управління для виконання визначених для нього завдань має право:

- залучати фахівців місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також підприємств, установ, організацій (за погодженням з їх керівниками), науковців, представників організацій роботодавців, профспілок та інших інститутів громадянського суспільства (за згодою) для розгляду питань, що належать до компетенції Головного управління;

- отримувати безоплатно в установленому порядку від державних органів та органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій незалежно від форми власності та їх посадових осіб інформацію, документи і матеріали, що стосуються питань діяльності Головного управління;

- користуватися в установленому законодавством порядку відповідними інформаційними базами даних державних органів, державними, у тому числі урядовими системами зв'язку і комунікації, мережами спеціального зв'язку та іншими технічними засобами;

- скликати наради, утворювати комісії та робочі групи, проводити наукові конференції, семінари з питань, що належать до його компетенції;

- проводити безперешкодно перевірки діяльності структурних підрозділів місцевих держадміністрацій, органів місцевого самоврядування, що забезпечують надання соціальної підтримки, а також служб у справах дітей, суб'єктів, що надають соціальні послуги, а також перевірку інформації, наданої отримувачами соціальної підтримки;

- отримувати від посадових осіб структурних підрозділів місцевих держадміністрацій, органів місцевого самоврядування, що забезпечують надання соціальної підтримки, служб у справах дітей, суб'єктів, що надають соціальні послуги, та отримувачів соціальної підтримки письмові пояснення щодо причин допущення порушень законодавства з питань надання соціальної підтримки;

- вчиняти передбачені законом правочини, спрямовані на забезпечення виконання своїх функцій;

- у межах своєї компетенції розпоряджається коштами та майном;

- інші права, передбачені законодавством.

7. Головне управління очолює начальник, який призначається на посаду Головою Нацсоцслужби за погодженням із Міністром соціальної політики України та головою відповідної місцевої державної адміністрації, звільняється з посади Головою Нацсоцслужби за погодженням із Міністром соціальної політики України в установленому законодавством порядку.

Начальник Головного управління має заступників, які за його поданням призначаються на посаду та звільняються з посади Головою Нацсоцслужби за погодженням із Міністром соціальної політики України в установленому законодавством порядку.

8. Начальник Головного управління:

1) здійснює керівництво Головним управлінням, несе персональну відповідальність за організацію та результати його діяльності;

2) забезпечує виконання Головним управлінням Конституції та законів України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, інших нормативно-правових актів, а також наказів Нацсоцслужби;

3) вносить пропозиції щодо пріоритетів роботи Головного управління і шляхів виконання покладених на нього завдань та подає на затвердження Голові Нацсоцслужби плани роботи Головного управління, штатний розпис Головного управління і кошторис видатків на його утримання;

4) забезпечує виконання кошторису Головного управління;

5) розподіляє обов'язки між своїми заступниками та працівниками Головного управління;

6) затверджує положення про самостійні структурні підрозділи Головного управління, посадові інструкції працівників Головного управління, подає на затвердження загальними зборами (конференцією) державних службовців Головного управління правила внутрішнього службового розпорядку;

7) призначає на посади та звільняє з посад керівників самостійних структурних підрозділів Головного управління, інших працівників Головного управління, присвоює їм ранги державних службовців, приймає рішення щодо їх заохочення та притягнення до дисциплінарної відповідальності;

8) вносить подання Голові Нацсоцслужби щодо призначення та звільнення з посад своїх заступників;

9) вносить Голові Нацсоцслужби пропозиції про присвоєння рангів державних службовців своїм заступникам, а також щодо їх заохочення або притягнення до дисциплінарної відповідальності;

10) представляє Головне управління в державних органах, громадських організаціях, у тому числі в міжнародних, без доручення підписує документи від імені Головного управління;

11) у межах своєї компетенції видає накази організаційно-розпорядчого характеру з питань діяльності Головного управління, які є обов'язковими для виконання працівниками Головного управління;

12) проводить особистий прийом громадян з питань, що належать до повноважень Головного управління, розглядає звернення, заяви та скарги громадян, підприємств та організацій, посадових осіб, запити та звернення народних депутатів України, депутатів місцевих рад, запити на інформацію, надає роз'яснення з питань, що належать до повноважень Головного управління;

13) забезпечує додержання працівниками Головного управління вимог законодавства України про державну службу та з питань запобігання корупції, правил етичної поведінки державних службовців, виконавської дисципліни, порядку ведення діловодства, правил внутрішнього службового розпорядку, вимог нормативно-правових актів з охорони праці та пожежної безпеки;

14) звітує перед Головою Нацсоцслужби щодо виконання покладених на Головне управління завдань та планів роботи;

15) несе відповідальність за виконання покладених на Головне управління завдань і функцій, належне використання коштів, а також закріпленого на праві оперативного управління майном та матеріальних цінностей, виконання наказів і доручень Нацсоцслужби;

16) здійснює інші повноваження відповідно до законодавства.

9. Головне управління є юридичною особою публічного права, має самостійний баланс та кошторис видатків, рахунки в органах Казначейства та уповноважених банках, печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням.

National Social Service of Ukraine

Ordinance

Kyiv

23.06.2021

76

On approval of the Regulation on
the Main Department of the National
Social Service in Khmelnytsky region

In accordance with Article 23 of the Law of Ukraine "On Central Executive Bodies" and the Regulations on National Social Service of Ukraine, approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine Regulation from 26.08 .2020 N°783 (amended).

Order:

Approve Regulations on the Main Department of the National Social Service in Khmelnytsky region.

Chairman

Vladyslav Mashkin

According to the original:
Head of the Department of documentary
and administrative support

Andriy CHYHRYNETS

06.08.2021

APPROVED

Order of the National Social
Service of Ukraine

23 .06.2021 №76

REGULATION
on the Main Department of the National Social Service
in Khmelnytsky region

1. The Main Department of the National Social Service in Khmelnytsky region (next – The Main Department) is the territorial body of the National Social Service of Ukraine (next – the National Social Service).

The Main Department submits to the National Social Service.

2. The Main Department is guided in its activity by the Constitution and laws of Ukraine, adopted according to the Constitution and laws of Ukraine, acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine, other regulatory legal acts and also by the orders of the National Social Service, including this regulation.

3. The main task of the Main Department is to implement state policy in the field of implementation of state control:

- of compliance with the legislative requirements when providing social support (government assistance, benefits, housing subsidies and other payments that are carried out at the expense of the state budget), social services;

- of the utilization of fiscal resources of the State Budget, provided for rendering social support, in particular, during the recount its size case of establishment of facts of excessive payment of funds or providing it with violation of the law;

- over respect for children's rights.

4. The Main Department according to the tasks assigned to it:

- 1) provides methodological support of the activity of local executive authorities, local self-government bodies on state control of compliance with the legislative requirements during the providing of social support and for respect for the rights of children.

- 2) develops and submits the National Social Service for approval annual plans of inspections of structural units for issues concerning social defense of the

population of local state administrations, of local self-government bodies, providing social support and also of services for children, whose business is social services on:

- compliance with the law on the social protection of the population, respect for children's rights;

- compliance of Law of Ukraine "On social services";

- reliability of information which influenced at determining of right for social aid/service and its size/volume;

- completeness of personal files of recipients of social benefits/services and the reliability of available documents to them;

- the use of the state budget funds allocated to the for programs of social protection;

- accounting of excessively paid funds of the state budget of social support as a result of unlawful providing and/or miscalculation of size/volume of social aid;

- refund of funds of the state budget excessive payment of funds/provided it with violation of the law of social aid;

- observance of the requirements for equal application of law during the provision of administrative services of social nature;

- meeting deadlines and procedure for providing of administrative services of social nature and social services;

3) holds scheduled and non-scheduled inspections on issues envisaged by sub-paragraphs 1, 2 of paragraph 4 of structural units for issues concerning social defense of the population of local state administrations, of local self-government bodies, providing social support and also of services for children, whose business is social services;

4) holds non-scheduled inspections in case of finding information about possible violation of the order and terms for providing administrative services of social nature and social services;

5) uses the results verifying the reliability of the information lodged by individuals for the appointment of social support, verify the accuracy of information about recipients of social support and the accuracy of the calculation of benefits

taking into account the degree of risk of existence of violations;

6) conducts monitoring and the analysis of violations of legislation to provide social aid and compliance with state standards of social services;

7) prepares analytical reports following the inspections and publishes them on the official website of the National Social Service;

8) uses information systems from unified information database about internally displaced persons; centralized databank on disability issues; electronic database about orphans and children deprived of parental care, and families of potential adopters, guardians, trustees, adoptive parents, foster parent teachers; state register of property objects for recreation and leisure activities for children as well as other program resources;

9) in accordance with the legislation maintains accounting records and prepares budget, financial and statistical reporting, ensures their timely submission to the appropriate authorities;

10) conducts within its powers informational and explanatory work;

11) carries out consideration of appeals, applications and complaints from the establishments, organizations, enterprises and individuals concerning the activity of the main Department, detects and eliminates the reasons that lead to making complaints by citizens;

12) ensures, in accordance with the legislation access to public information which is in its possession;

13) ensures within the powers, provided by the law, implementation of state policy regarding to the state secrets and other restricted information with limited access, control over its preservation in the Main Directorate;

14) summarizes and analyzes results of work of the Main Department, makes appropriate suggestions to the National Social Service;

15) exercises other powers that are defined by law.

5. Main Department in order to organize its activities:

1) ensures within the powers, provided by the law, complementation of measures for prevention and detection of corruption, as well as control over

compliance with anti-corruption legislation in the Main Department;

2) monitors the compliance with the rules of ethical conduct of civil servants of the Main Department;

3) conducts recruitment in the Main Department arranges work for the upgrading of civil servants' of Main Department skills;

4) ensures within the powers, provided by the law, performance tasks with mobilization preparation and readiness of the state;

5) organizes planning and financial work in the Main Department conducts internal audit of the use of material and financial resources, carries out appropriate control, provides the organization and improvement of accountancy, effective and targeted use of the funds in accordance with legislation;

6) organizes maintain records management and archival storage of documents in the Main Department according to the established rules;

7) provides implement a set of measures aimed at ensuring compliance with the law and efficiency of use of budget funds, achievement of results in accordance with defined tasks, plans and requirements on the activities of the Main Department;

8) provides security of a state secret in accordance with the requirements of regime of secrecy, of regime of secrecy, technical and cryptographic protection of information and carries out control over the observance of this regime;

9) disposes of the property on the right of operative management within determined by the legislation;

10) carries out other powers, prescribed by the law.

6. The Main Department to carry out assigned to it tasks has the right:

- to involve specialists of the local bodies of executive power, of local self-government bodies, as well as enterprises, institutions, organizations (in agreement with their leaders) scientists, representatives of employer organizations, trade union and other civil society institutions (by agreement) to consider matters that fall within the competence of the Main Directorate;

- to obtain free of charge in the prescribed manner from state authorities and local self-government bodies, enterprises, institutions, organizations regardless of

ownership and their officials information, documents and materials related to issues of activity of the Main Directorate;

- to use in accordance with legislation appropriate information databases of state institutions, state and also government connection and communications systems, special communication networks and other technical facilities;

- to convene meetings, to organise committees and groups, to carry out scientific conferences, seminars on the matters within its competence;

- to make freely inspections of the activities of the University's structural units of local state administrations, of local self-government bodies that provide rendering social support and also services for children, entities that provide social services as well as verification of information provided by recipients of social support;

- to receive from officials of structural units of local state administrations, of local self-government bodies that provide rendering social support and also services for children, entities that provide social services and from recipients of social support written explanations on reasons of assumption of violations of the law on the provision of social services;

- to commit transactions provided by the law, aimed at ensuring performance of their functions;

- to manage the funds and property within its competence;

- other rights in accordance with the current legislation.

7. The Main department is headed by the chief, who is appointed by chairman of National Public Service in coordination with the minister of social policy of Ukraine and the head of appropriate local state administration, dismissed by chairman of National Public Service in coordination with the minister of social policy of Ukraine in accordance with legislation.

The chief of the Main department have assistants, which are appointed upon his submission and dismissed by chairman of National Public Service in coordination with the minister of social policy of Ukraine in accordance with legislation.

8. The chief of the Main department:

1) manages the Main department, is personally responsible for organization and results of its activities;

2) ensures the implementation by the Main department of the Constitution and laws of Ukraine, of Acts of the President of Ukraine, of Acts of the Cabinet of Ministers of Ukraine, of other normative legal acts, as well as orders of National Public Service;

3) makes proposals, concerning the priorities of work of the Main department and ways to perform the tasks assigned to it and submits for approval to chairman of National Public Service the work plans of the Main department, the manning table of the Main department and estimate of costs for its maintenance;

4) ensures the implementation of estimate of the Main department;

5) distributes duties among his deputies and employees of the Main department;

6) approves regulations about independent structural subdivisions of the Main department, job descriptions of employees of the Main department, submits for approval by the general meeting (conference) of civil servants of the Main department the rules of internal business order;

7) appoints to office and dismisses from office heads of independent business units of the Main department, other employees of the Main department, assigns them ranks of civil servants, makes decisions on their promotion and bringing to disciplinary responsibility;

8) makes representations to chairman of National Public Service on the appointment and dismissal of his deputies from office;

9) makes suggestions to chairman of National Public Service about assigning ranks of civil servants to his deputies as well as on their encouraging or bringing to disciplinary responsibility;

10) represents the Main department in state bodies, in public organizations, including international, signs documents without power of attorney on behalf of the Main department;

11) issues orders of the organizational and administrative nature within its competence concerning the activity of the Main department that are mandatory for execution to employees of the Main department;

12) holds a personal reception of citizens on matters that fall under the authority of the Main department, considers the applications, applications and complaints of citizens, enterprises and organizations, officials, requests and applications of people's deputies of Ukraine, deputies of local councils, requests for information, provides an explanation for that belong to the authority of the Main department;

13) secures the observance by employees of the Main department of requirements of the legislation of Ukraine on public service and on the prevention and corruption, rules of ethical conduct of civil servants, performance discipline, procedure of record keeping, rules of internal service order, requirements of normative legal acts on labor protection and fire safety;

14) reports to chairman of National Public Service on the implementation of assigned tasks and work plans at the Main department;

15) bears responsibility for performance of tasks and functions assigned to the Main department, the appropriate use of funds, and also fixed on the right of operative management of the property and material values, execution of orders and instructions of National Public Service;

16) carries out other powers, prescribed by the law.

9. The Main department is a legal entity of public law, has its own balance and estimate of costs, accounts in the authorities of State Board of Treasury and authorized banks, seal with its name and State Ukrainian Emblem.